

ምዕራፍ ዐራት

ኢማም አሕመድ

አሕመድ ኢብን ኢብራሂም አልጋዚ በአብዛኛው ኢትዮጵያዊያን ዘንድ “ግራኝ” በሚል ቅጥያ ስም ይታወቃል። “ግራኝ” የተባለበት ምክንያት ጦር የሚሰብቀውም ሆነ ብዙ የዕለት ተዕለት ሥራዎቹን የሚያከናውነው በግራ እጁ በመሆኑ ነው። የተነሳው ከምሥራቁ የአገራችን ክፍል በ16ኛው መቶ ክፍለ ዘመን መጀመሪያ ላይ ነው።

፲፮. ኢማም አሕመድ በሶማሊያ ለመታሰቢያነት የቆመለት ሐውልት

በርካቶች የኢማም አሕመድን የትውልድ ዘመን በትክክል እርግጠኛ ሆኖ ለማስቀመጥ ይቸገራሉ። እንደኔ መረዳት ግን 1498 ዓ.ም አካባቢ ሊወለድ እንደሚችል የሚያመለክቱ ፍንጮች አሉ። ተሾመ ብርሃኑ ከማል ኢማም አሕመድ ኢብራሂም (አሕመድ ግራኝ) በተሰኘ መጽሐፋቸው ወደኢትዮጵያዊያን የዘመን ቀመር ሲቀየር ይህንን ዓመተ ምሕረት ሊሰጠን የሚችል ዘመን በአውሮፓዊያን ቀመር በቁጥር ተምነው አስቀምጠውልናል፤ 1506 ብለው። በሌላ በኩል አሕመዱን ጀበል የኢትዮጵያ መስለሞች ከ615-1700 የጭቆናና

የትግል ታሪክ በተሰኘ መጽሐፋቸው ገጽ 212 ላይ አማመ በ37 ዓመት ዕድሜው እንደሞተ፤ ዘመነ-ም አ.አ.አ. 1543 እንደሆነ አስፍረው ያስነብቡናል። ይህ ማለት ወደኛ የዘመን አቆጣጠር ቢቀየር የሞተበት ዘመን 1535 ይሆናል። የሞተበትን ዕድሜ ከሞተበት ዘመን ላይ ብንቀንስ ከላይ ያስቀመጥኩትን የልደት ዘመን ማግኘት ይቻላል።

አማም የትውልዱ ቦታ በኢትዮጵያዊቷ ሶማሊያ ኦጋዴን ሁባት በተለይም ዛዕካ በተባለችው ቀበሌ ነው። Touching Ethiopia የተሰኘው መጽሐፍ ሁባት በሐረር ደቡባዊ አቅጣጫ እንደምትገኝ በገጽ 300 ላይ አስፍሯል። የአሕመድ እናት ሽምሽያ ትባላለች። ትውልዷ ሐረር ነው። አባቱን በተመለከተ የተለያዩ የአፈ ታሪክ ተረኮች አሉ።

አንደኛው አፈ ታሪክ አባቱን ክርስቲያን፤ እንዲያውም የደብረ ሊባኖስ ገዳም መነኩሴ ያደርገዋል። እንደዚህ የአፈ ታሪክ ተረክ ከሆነ ሽምሽያ ግብር ለመገበር ወደ ሸዋ ደብረ ሊባኖስ ትመጣለች። በዚያም ከሚኖር አንድ መነኩሴ ጋር ሩካቤ ሥጋ ትፈጽማለች። መነኩሴው በዚያው ለሊት የአገልግሎት ሠዓት ደርሶ ደወል ሲደወል በድንጋጤና በጥድሬያ ቤተ ክርስቲያን ይገባል። ቂሶቹ ሲያዩት ተቆጡ። የቁጣቸው መነሻ ጭንቅላቱ ላይ የነበረው ኮፍታ ነበር። መነኩሴው በስሐተት ቆቡን ትቶ የሷን ኮፍታ ነበር ያደረገው። ያዩት ሁሉ ደበደቡት፤ ሞተ።

ሽምሽያ ከመነኩሴው ጋር ከማደሯ በፊትና ወደ ደብረ ሊባኖስ ከመምጣቷ ቀድሞ የነበረችው በንጉሡ ቤተ መንግሥት ነበር። ንጉሡ ኢትዮጵያን ለ13 ዓመታት ከ1487-1500 ዓ.ም የገዛው ናኦድ³⁵ ነበር። ንጉሡ ለደብረ ሊባኖስ ገዳም ከሚያገኘው ሁሉ ሢሦውን ይሰጥ ስለነበር ሽምሽያን የያዘችውን በጀርባዋ አዝላ ወደ ደብረ ሊባኖስ ገዳም እንድትሒድ ትታዘዛለች። በመቀጠልም ትዕዛዙን ተቀብላ ወደ ገዳሙ ትሒዳለች።

ሽምሽያ ደብረ ሊባኖስ ደርሳ ትዕዛዟን ከፈጸመች በኋላ በጽኑ ትታመማለች። እናም ወደ አንድ ሰው ቤት ተጠገታ ታገማለች። በዚህ ሁኔታ ውስጥ አያለች እጅግ በጣም መልክ መልካም በመሆኗ ያያት ሁሉ ይጣላባት ጀመር። የአካባቢውም ሕዝብ በዚህ የተነሳ

³⁵ - በዐጤ ልብን ድንግል ዘመነ መንግሥት ነው የሚሉ ድርሳናት አሉ። ይህ አተራረክ ተዓማኒነቱ ጥያቄ ምልክት ውስጥ ይገባል። ዐጤው መንበረ መንግሥቱን የያዘው ከአባቱ ከናኦድ ቀጥሎ በ1500 ዓ.ም አብዛኞቹ ድርሳናት /ምንም እንኳን እርግጠኛ ባይሆኑም/ አማም የተወለደው በ1497 ዓ.ም መጨረሻ ላይ እንደሚሆን እርግጠኛ መሆን ይቻላል። እውነቱ ይህ ከሆነ በንድ ሽምሽያ ወደ ሸዋ የመጣችው በዐጤ ናኦድ ዘመነ መንግሥት ከ1487-1500 ዓ.ም ባሉት ዓመታት ውስጥ ነው።

ጠላት። ይህን መጠላቷን ያወቀችው ሸምሽያ ወደ ሌት ደብር ተጠጋች። የደብረ ሊባኖስ መነኩሴ ያገኛትም በዚህ ጊዜ ነው።

እንደ አፈ-ታሪኩ ከሆነ አሕመድ የተጸነሰው በዚህ ግንኙነት ነው። መነኩሴው ተደብድቦ ከተገደለ በኋላ ነፍሷን ለማክረም ወደ መጣችብት ሐረር ተመለሰች። ሐረር ተመልሳ ከተቀመጠች ከፃ ወራት በኋላ አሕመድን ወለደች። ስለአሕመድ አባት ሌሎች አፈ-ታሪኮች ያሉ ሲሆን አንዳንዶቹ መለሳይ የተባለ የአንድ ጦረኛ ልጅ እንደሆነ ይተርካሉ። አንዳንዶቹ ደግሞ ራሱ አሕመድ ኢትዮጵያዊ ሳይሆን የውጪ አገር ዜጋ እንዲያውም ቱርካዊ ነው ይሉታል። ተክለ ጻድቅ መኩሪያ የኢትዮጵያ ታሪክ ከዐጤ ልብነ ድንግል እስከ ዐጤ ቴዎድሮስ በተሰኘ መጽሐፋቸው ገጽ 42 ላይ የውጪ ጸሐፊዎችን ጠቅሰው ስለኢማም ትውልድ የሚከተለውን ይላሉ።

“አሕመድ ግራኝ አባቱ ገራድ ኢብራሂም ነው የራሱ ስም ግን አሕመድ ኢብን ኢብራሂም አል ቃዚ ነው። በኋላ ግን በዚሁ ስሙ ላይ ለማሌዎች ጉራይ ኢትዮጵያኖች ግራኝ ይሉታል። ...”

በዚህ አተራረክ መሠረት በሁባት /ዘይላ/ ሆኖ የወጣትነት ጊዜውን እንዳላለፈ አባቱ ሀብደሊ የተባለውን አገልጋዩን እንደሰጠው አሕመድ በስተመጨረሻም በማገፉዝ ቤት አሽከርነት እንደገባ አባቱ አቡበክር በተባለ የዘይላ ሠልጣን ከተገደለ በኋላ ሀብቱን እንደወረሰ እንዲሁም የማገፉዝን ልጅ ባቲ ድል ወንበራን እንዳገባ፣ ማገፉዝ በአባ ገብረ እንደደረሰ ከተገደለ በኋላ የአባቱን ደም ተበቀልልኝ ባለችው በሚስቱ ሃሳብ ከዐጤ ልብነ ድንግል ጋር እንደተዋጋ በሰፊው ተገልጿል።

/ለተጨማሪ መረጃ የኢትዮጵያ ታሪክ ከዐጤ ልብነ ድንግል እስከ ዐጤ ቴዎድሮስ። ዝኒ ከማሁ ከ 42-44 ይመልከቱ/

እንግዲህ የኢማም አሕመድ አባት ማንነት ይህ ከሆነ እናቱ ሸምሽያ ሸዋ መጥታ ከደብረ ሊባኖስ ገዳም መነኩሴ እንደወለደችው የሚተርከው አፈ ታሪክ ተዓማኒነት የለውም።

ብላቴናው አሕመድ አቅም ሲያበጅ ለአፋርና በአፋር ዙሪያ ባለው ግዛት ገዢ ለነበረው ለገራድ ኢብን ቤል ሎሌነት ገባ። ፈረሰኛም ሆኖ በወታደርነት ማገልገል ጀመረ። በአገልግሎቱ ገና ከጠዋቱ የገራድ ኢብንን ልብ መማረክ የቻለው አሕመድ የመቶ ጭፍራ አለቃ ሆኖ ተሾመ። በወቅቱ የአፋር ገዢ የነበረው ገራድ ኢብን ቤል እና የሶማሊያ ገዢ

አቡበክር ስምምነት አልነበራቸውም። በመጨረሻው ጊዜ ላይ ወደ ጦርነት አምርተው አቡበክር የሶማሊያን ጦር አዝምቶ ከገራድ ኢብን ቤል ጋር ተዋጋ። በውጊያም በለስ ያልቀናው ኢብን ቤል ሞተ። ይህን የተመለከተው ኢማም አሕመድ³⁶ የሚመራውንና የአለቃውን ፈረሰኛ ጦር ይዞ ወደ ሐረር አፈገፈገ። በሁባትም ተሸሸገ።

አሕመድ በሶታነት ዕድሜው ትዳር የመሠረተ ሲሆን ሚስቱ በ1517 ዓ.ም ከዐጤ ልብን ድንግል ጋር በተደረገው ውጊያ ላይ በአባ ገብረ እንድርያስ የተገደለው የ“አዳል” ባላባት የኢማም ማኅፉዝ ልጅ ባቲ ድል ወንበራ ነች። ከላይ ከተጠቀሰው አፈ ታሪክ ውጪ አሕመድ በንጉሠ ነገሥቱና በክርስቲያኑ ሕዝብ ላይ ለመነሳቱ ይህ፣ ሴት ምክንያት እንደሆነች ይነገራል። ምክንያቱ ለመታመን ቀረብ የሚል ይመስላል።

ምክንያቱ ታሪካዊ ሲሆን ክርስቲያኖችን ለመበቀል የታለመ ነው። ነገሩ እንዲህ ነው። አሚር ማኅፉዝ የግብፆችንና የቱርኮችን እርዳታ አግኝቶ ነበር። ቀድሞ አምጾ የነበረው ማኅፉዝ በእርዳታው ድልን መጎናፀፍ እንደሚችል አምኖ ስለነበር ደጋፊዎቹ የዘይላ አገረ ገዥ አድርገው ሾሙት። ዘመናዊ የጦር መሣሪያ አስታጠቁት። ቱርኮች እንደሚደግፉት ሲያውቅ የበለጠ ጀግንነት ተሰማው። ወደ ይፋት ጦሩን ልኮ ውጊያና ዘረፋ በማድረግ ቤተ ክርስቲያን አቃጠለ። ይህ ሁኔታ ከዐጤ ልብን ድንግል ዘንድ ደረሰ። ንጉሡ ዕድሜያቸው 20 ዓመት ሆኖ ስለነበር ጊዜ ሳይሰጡ ጦራቸውን አዘመቱ፤ ወደ ይፋት። ማኅፉዝም ሠራዊቱን ሰብስቦ መጣ። የወላስማው ተወላጅ መሐመድ አብርት ነበር። መሐመድ እንደንጉሥ የሚታይ ብርቱ ጦረኛ ሰው ነበር።

ጦርነቱ በ1508 ዓ.ም በወርሐ ሐምሌ በይፋት አቅራቢያ ተጀመረ። በ“አዳል” በኩል ያለው ሠራዊት የጦር አዝማች ማኅፉዝ አባ ገብረ እንድርያስ ከተባሉ መነኩሴ ጋር የሰይፍ ውጊያ ገጠመ። ማኅፉዝ በጀግንነት ታወቀ ቢሆንም በለስ አልቀናውም ነበር። መነኩሴው በሰይፍ መትቶ ጣለው።

የአዝማቻቸውን መሞትና የወላስማውን መሐመድ መሸሽ የተመለከቱት የማኅፉዝ ወታደሮች ሸሹ። የንጉሡ ሠራዊት አባረዋቸው ሲያበቁ ዘኮራ ያለውን የማኅፉዝን ከተማ እቃጥለው ከብትና ገንዘብ ዘርፈው ተመለሱ። ባቲ ድል ወንበራ አባቷ ማኅፉዝን ንጉሡና

³⁶ - በወቅቱ የ17 ዓመት ሶታ ወጣት እንደሆነ የተተረከባቸው ድርሳናት አሉ።
/የኢትዮጵያ ረጅም የሕዝብና የመንግሥት ታሪክ፡ ገጽ 116/

ወታደሮቻቸው በዚህ መልኩ ስለ ገደለባት /ጠረ እንድርድስ/ ልትበቀላቸው ትፈልግ ነበር። በመሆኑም ኢማም አሕመድን የአባቱን ደም ተበቀልልኝ እያለች ስትወተውተው ቆይታለች። እሱም ሃሳቧን ተቀብሎ በንጉሡና በክርስቲያኖች ላይ ተነስቷል።

አሕመድ ጦሩን ሲያደረጅ ለጥቂት ዓመታት ያህል ቆይቶ ከዐጤ ልብን ድንግል ጋር ለመፋለም ተነሳ። በዚህ ጊዜ ንጉሡ በ1517 ዓ.ም ፋኑኤልን ከበርካታ እግረኛና ፈረሰኛ ሠራዊት ጋር ከደዋሮ ወደ አፋር እንዲዘምት ላኩት። ፋኑኤል ንጉሣዊ ዘር ያለው ሲሆን የዋግ አገረ ገዢ ነበር። ፋኑኤል በለስ ቀንቶት መጀመሪያ ድል አድርጎ የነበረ ቢሆንም ወሬው በፍጥነት ከኢማም አሕመድ ጆሮ ይደርስና ገስግሶ መጣ። ከፋኑኤል ጋር እልህ የተሞላበት ፍልሚያ አድርጎ ድልን ተቀዳጀ። እናም ብዙ የጀግንነት ሥራ ሠርቶ ወደ ኋላው ተመለሰ።

በተጠቀሰው ዘመን የተደረገው ጦርነትና በጦርነቱም የተገኘው ድል ኢማም አሕመድ በክርስቲያኖች ላይ በይፋ የዘመተበት አመርቂና ከፍተኛ የአሸናፊነት እርካብን የተቆናጠጠበት ሆነ። አሕመድ ከዚህ ድል በመቀጠል በቅርቡ ያገኘውን ሁሉ እየዘረፈ ወደ ሐረር ተመልሶ ለዐራት³⁷ ዓመታት ያህል ቆየ። በመጨረሻም ኃይል ሰብስቦ ከንጉሡ ጋር ለመዋጋት ደዋሮ ዘመተ። ጦርነቱ ሲጀመር ክርስቲያኖች /የንጉሡ ሰዎች/ አይለው በመገኘታቸው ሸሸ። የጦር አለቆች የሆኑ ስድስት አሚሮች እና ሰባተኛ አገላጭ መሐመድ ዘሐርቡይ ተማረኩ።

ከሁለት ዓመት በኋላ ራስ ደገልሃን³⁸ የዐጤ ልብን ድንግል አማች በርካታ የጦር ሠራዊት ይዞ በጥቅምት ወር 1519 ዓ.ም "አዳል" ዘመተ። ይህን ያየው ኢማም አሕመድ ገስግሶ መጣና ጦርነቱ ተጀመረ። ውጊያው ለ3 ቀናት ያህል ቀጠለ። በ3ኛው ቀን ኢማም አሕመድ ድል አደረገ።

ከአንድ ዓመት በላይ ከቆየ በኋላ በ1521 ዓ.ም ይፋት ከመጣው የአሕመድ ጦር ጋር ወናግ ጃን ጦርነት ገጠመ። የመጀመሪያውን ቀን ጦርነት አሸነፈ። በማግስቱ ደግሞ አሕመድ አሸነፈ። አዝማቹ ወናግ ጃን ተመታና ወደቀ። የመታው ፈራቃሂም³⁹ ሳቱ የተባለ ሰው ነው። አሕመድ ከይፋት ወደ አንዳኪያ ሠራዊቱን ይዞ ሲጓዝ ነፍሰ ጡር ሚስቱ ባቲ ድል ወንብራ በፈረስና በበቅሎ አብራው ትጓዝ ነበር። አሕመድ ጦርነቱን በድል ከተወጣ

³⁷ - ለሦስት ዓመት የሚሉ መረጃዎች አሉ።

³⁸ - የአሁኑቸው ባል እንዲሁም ዋና የጦር አለቃና የባሌ አውራጃ ገዢ ነው።

³⁹ - ፈራቃሂም ከድቶ ለሙስሊሞች የገባ የክርስቲያን ወገን እንደሆነ በተለያዩ የድርሳናቶች ገጽ ላይ ተጠቅሷል።

በኋላ በአንደኛው ቤተ ክርስቲያን አቃጥሎ ተቀመጠ። ከጊዜያት በኋላ ትልቁን ጦርነት በሽንብራ ኩሬ አደረገ።

ከክርስቲያኑ ወገን የሽንብራ ኩሬ⁴⁰ ውጊያ አዝማች ዐጤ ልብነ ድንግል ሲሆኑ 16ሺህ ፈረሰኞች እና ሁለት መቶ ሺህ እግረኛ አስከትለው ነበር። ጦርነቱ መጋቢት 5⁴¹ ቀን 1521 ዓ.ም ነበር የተጀመረው። በፍልሚያው አንዴ ሲባረሩ አንዴ ሲያባርሩ የቆዩት የኢማም አሕመድ ወታደሮች የማታ ማታ አሸነፉ። አሕመድ ድል አገኘ። በይፋትና በደዋሮ በዝሆን ዱር በ1521፣ 1522 ፣ 1523 ዓ.ም ታላላቅ ውጊያ የተደረገ ቢሆንም ንጉሠ አልተሳካላቸውም ነበር። በደቡብ ምሥራቅ የሚገኘው የሸዋ ግዛት በሙሉ በአሕመድ ቁጥጥር ስር ዋለ። በሽንብራ ኩሬ የተደረገውን ጦርነት አስመልክቶ ሪፖርት ፓንክረስት The Ethiopian royal chronicles በተሰኘው መጽሐፋቸው ገጽ 54 ላይ የሚከተለውን አስፍረዋል።

“በታላቁ የሽንብራ ኩሬ የጦር አውድማ ላይ እንደ አውሮፓዊያን አቆጣጠር መጋቢት 1529 ልብነ ድንግል ዐሥራ ስድስት ሺህ ፈረሰኛ እና ሁለት መቶ ሺህ እግረኛ የጦር ሠራዊት ይዘው ጦርነት ገጥመው ግራኝ እጅግ ጠንካራ በሆኑ ጥቂት ወታደሮች የበላይነትን አገኙ።”

ኢማም አሕመድን ለድል ያበቃው ከጀግንነቱ በተጨማሪ በቱርክና በዐረብ መንግሥታት ይረዳ ስለነበር እንደሆነ በርካታ በውጪ አገር ዜጎችና በኢትዮጵያዊያን የተጻፉ የታሪክ ድርሳናት ያስረዳሉ። አሕመድ በወጪዎቹ መንግሥታት እየተረዳ ኃይሉ ሲጎለበት ዐጤ ልብነ ድንግል ግን ይመጣልኛል ያሉት የፖርቹጋል ጦር እርዳታ የውኃ ሽታ ሆኖ ከቶውንም ሳይደርስላቸው ቀረ። በባሕላዊና በኋላቀራዊ የጦር መሣሪያ ተዋግተው ማሸነፍ አልቻሉም።

ከንጉሡ ሹማምንት ሁሉ ዝናው የላቀው ወሰን ሰገድ ጦሩን ከዳሞት ሰብስቦ ሸዋ ገባ። ወሰን ሰገድ የሹም ስሙ ጎጃም ነጋሽ ይሰኝ ነበር። ለአሕመድ “እኔ እስካሁን

⁴⁰ - ዛሬ በዚህ ስም የሚጠራ ቦታ በግልፅ ባይኖርም የዛሬው ሞጆ ሽምብራ ኩሬ እንደሚባል የሚተርኩ መረጃዎች አሉ። በሌላ በኩል ደግሞ ቦታው ደብረ ዘይት አካባቢ መሆኑ የተጠቀሰባቸው ድርሳናት አሉ።
David Vocan, Mohammed Harar A cultural gide pagg 4/

⁴¹ - መጋቢት 11 ነው ብለው የሚተርኩ ድርሳናት አሉ። ነገር ግን ይህ ቀን በፈረንጆቹ የዘመን አቆጣጠር ሊለላ የሚገኝ እንደሆነ ይገመታል። ግምቱን ወደ እርግጠኝነት የሚመራ መረጃም ያለ ሲሆን በውጪ ቋንቋ የተጻፉ መጽሐፍትም ጦርነቱ የተካሄደው መጋቢት 11 ቀን 1529 ነው ያላሉ።

እንደተዋጋቸው መኪንንቶች አልምሰልህ እኔ ወሰን ሰገድ ነኝና ተመልሰህ አገርህ ብትገባ ይሻልሃል” ብሎ ላከበት። ልብ መሰው ኢማም አሕመድም “ና ይለይልን” ብሎ ላከበት።

፲፮. ዐጤ ልብነ ድንግል

ወሰን ሰገድ ጎምቱ /አዛውንት/ የጦር አዝማች ሲሆን በሕዝቡ ዘንድ ያለው ተቀባይነት ከንጉሡ የማይተናነስ ነበር። እጅግ ሲበዛ ፍርድ አዋቂና ሰዎች ሲበደሉ ማየት የማይወድ ሰው አዋቂና ፍትህ የማያዛባ በመሆኑ ብዙዎቹ የድሃ አባት የሚሉ ቅጥያ ስም ሰጥተውታል። በወቅቱ ከንጉሡ ጋር የተገናኘው ኢማም አሕመድ ገበርጌን ካጠፋት በኋላ ነው። ገበርጌ የዐጤ ልብነ ድንግል አባት ዐጤ ናኦድ የተወለዱበት ንጉሣዊ ከተማ እንደሆነች ይነገራል። ወሰን ሰገድ ከንጉሡ ጋር ተገናኝቶ ከመከረ በኋላ ወታደራዊውን⁴² አመራር በኃላፊነት ተረክበ። በመቀጠልም ጦሩን ማደራጀት ጀመረ።

ኢማም አሕመድ ጦሩን በሁሉም አቅጣጫ አዝምቶ ነበር። በዘመቻውም መሠረት ወደ ደብረ ሊባኖስ የተላከው አቡበክር ነበር። አቡበክር ከቦታው ደርሶ ከቀሳውስቶች ጋር ቤተ ክርስቲያኑ ውስጥ ያለው ንብረት በሰላም ለመረካከብ ሲደራደር በወርሐ ሐምሌ⁴³ ዑራይ አቡበክር የሚባል ሰው ቤተ ክርስቲያኑን አቃጠለው። አዝማቹ አቡበክር ተናዶ አሰረው። ቆይቶ ግን ፈቶታል። በአካባቢው ያለው ግራርያ የሚባለው ቦታ በቁጥጥሩ ስር ሆነ። ግራርያ አሁን ሰላሌ የሚባለው ቦታ ነው።

⁴² - ፖለቲካዊውንም አመራር ተቀብሏል የሚሉ ድርሳናት አሉ።

⁴³ - ዓመተ ምስራቱን በተመለከተ አንዳንዶች 1523 ሲሉ ሌሎች ደግሞ 1524 ያደርጉታል።

ከንጉሡ ጠቅላይ አዝማችነትን /አበጋዝነት/ የተሾመው ወሰን ሰገድ በአሁኒቷ ሰላሌ ክሰፈረው ከአቡበክር ጋር ለመዋጋት ሲሰናዳ ኢማም በ1523 ዓ.ም በበርካታ ሠራዊት ታጅቦ ገሰገሰ። ወሰን ሰገድ ለውጊያው የሚመቸውን ቦታ ወስኖ ወደ አሰቦት ተራራ ሲገሰግስ የአሰቦት ተራራ በኢማም ጦር ተይዞ ጠበቀው። ወዲያውም ጦርነቱ ተጀመረ። በተራራውም ላይ ለሦስት ጊዜ እየተዋጋና እያዋጋ ብርቱ ፍልሚያ አድርጎ ድል አገኘ። በዐራተኛው ለረጅም ሠዓታት ፍልሚያው ቀጠለ።

ወሰን ሰገድ ከፈረሱ ወርዶ ይዋጋና ያዋጋ ጀመር። በዚህ ጊዜ ገራድ ዐቢድ የተሰኘ የኢማም አህመድ የጦር አለቃ በፈረስ ገስግሶ ወሰን ሰገድ ዘንድ መጣ። ወሰን ሰገድ ፈረሱ ላይ ፊጥ ብሎ ተዋጋው። ሁለቱ የጦር አለቆች በጦርና በጉራዴ ይፋለሙ ጀመር። ወሰን ሰገድ ሰነዘረ። ገራድ ዐቢድን ቀኝ እጁን አቆሰለው። ለሁለተኛ ጊዜ ሰነዘረ። ዐቢድ በጋሻው ሲመክትበት ጦሩ ከእጁ ወደቀበትና ባዶ እጁን ሆነ። ይህን ጊዜ ዐቢድ ተመቸው። በጎራዴ ደበደበው። ወሰን ሰገድ ከፈረሱ ላይ ሲወድቅ ከፈረሱ ወርዶ ጨረሰው። በዚህ መልኩ ድሉ የኢማም አሕመድ ሆነ።

በዚህ የአሰቦት ተራራ ላይ ውጊያ ከንጉሡ ወገን ብዙዎች ሞተዋል። ለአብነት ያህል ዋናውን የጦር አዝማች ራስ ወሰን ሰገድ እና አዛዥ ተክለ ሐዋርያት ይጠቀሳሉ። ከእነዚህም በተጨማሪ የእንደርታ አስተዳዳሪና ከሠላሳ በላይ የሚሆኑ ሌሎች መኳንንቶች በግንባር ቀደምትነት ይገኙበታል። ንጉሡ በጦር አዝማች በወሰን ሰገድ መውደቅ ከፍተኛ የሆነ ሃዘን ተሰምቷቸው ነበር፤ እጅግ የሚምኑትና የሚተማመኑበት ጀግናቸው ስለነበር።

በመሆኑም ኢማም አሕመድን መክቶ ማቆም ስላልተቻላቸው ሸዋን ትተው ወደ አምሐራ ሣይንት ሔዱ። ኢማም በዚያም ሳሉ ደረሰባቸው። ነገር ግን ሌላው የንጉሡ ታማኝ አሸከርና አማች ራስ ደገልሃን የሚባለው የጦር አለቃ ማያት በተባለ ቦታ ግማሽ ያህሉን የንጉሡን ጦር ይዞ ይጠባበቅ ስለነበር የኢማም ጦር ሲመጣ መክቶ ወደ ኋላ መለሰው።

ኢማም አሕመድ ስልታዊ ማፈግፈግ ካደረገ በኋላ ተመልሶ ንጉሡ ወደ ሰፈሩበት ወደ ዋሲል⁴⁴ ሔደ። ሃሳቡ ንጉሡን ለመማረክ ነበር። ለተከታዮቹ ንጉሡን ስለሚማርኩበት ዘዴ መመሪያ ሰጥቶ ወዳሉበት ተራራ ተጠጋ። ነገር ግን አንድ መጠጥ ቀማምሶ ነበረ

⁴⁴ ዋሲል የዛሬዋ ወረደሉ ነች።

አሽከሩ ትዕዛዝ ተላልፎ ሃሳቡን አደናቀፈበትና ከንጉሡ አሽከሮች ጋር ውጊያ ገጠመ። በዚህ ጊዜ ዐጤ ልብን ድንግል ጨለማውን ተተግነው ሸሹ። በንጉሡ ፈንታ ብዙ የሚዘረፍ ጠቃሚ ነገር ተገኘ። ከዚህ ቀጥሎ ታላቁ የአባ ኢየሱስ ሞግን ሐይቅ እስጢፋኖስ ገዳም ተበዘበዘ።

ዐጤ ልብን ድንግል ከዚህ በኋላ በ1524 ዓ.ም አማራ ሣይንትን አልፈው የበሽሎን ወንዝ ተሻገሩ፤ ወደ ቤጌምድር። ኢማም አሕመድ እርሳቸውን ተከትሎ እንዲወጋ ገራድ አህመሹ የሚባለውን የጦር አለቃውን ከበርካታ ሠራዊት ጋር ላከው። ነገር ግን ገራድ አህመሹ ንጉሡን ማግኘት አልቻለም ነበር። እንዲያውም በአምባ ግሽን ተራራ ላይ አንድ ክፍለ ጦር አግኝቶ ውጊያ ጀመረ። ተዋጊዎቹ ከላይ ናዳ እየሰደዱ ከታችም እየተዋጉ ብዙ ሰው ገደሉበት። በዚህ ጦርነት የአሕመድ አማች ገራድ፤ ንጉሡ በፈጠጋርና በይፋት ሾመውት የነበረው በኋላ የከዳቸው ዑራይ ኡስማን እንዲሁም ሌሎች ወታደሮች ሞቱ። ገራድ አህመሹ ተማርኮ በንጉሡ ፊት ተደብድቦ ሞተ።

ኢማም አሕመድ ፋታ በማይሰጥ ጦርነቱ ገፋበት። ዐጤ ልብን ድንግልም ብዙ ሃዘን፤ እንግልትና እንክርት ደረሰባቸው። በተለይ ደዋሮ ላይ በተደረገው ውጊያ ፊቅጦር⁴⁵ የተሰኘው ልጃቸው ተገደለ። ኢማም አሕመድ ከዕለት ዕለት የሚያገኘው ድል ኃይሉን ስላስመሰከረለት “ከኔ ጋር መዋጋት ከፈጣሪ ጋር እንደመዋጋት ይቆጠራልና ሴት ልጅህን ሰጥተሽኝ እንታረቅ” የሚል መደራደሪያ ለንጉሡ አቅርቦላቸው ነበር። ነገር ግን ንጉሡ ይህን ማድረግ እንደማይችሉ ቁርጥ ሀሳባቸውን አሳውቀውታል። በዚህም የተነሳ መከራውን አጠንክሮ ቀጥሏል። በተጨማሪም ወታደራቸው ሆኖ ከሚከተላቸው ውጪ ያለውን ክርስቲያን ሕዝብ በግድ አሰለመው።⁴⁶

ኢማም አሕመድ ሰፊውን ግዛት ቢይዝም ንጉሡን ካልገደለ ወይም ካልማረከ ሰላም እንደማያገኝ ስላመነ ያሉበትን እያነፈነፈ ቁም ስቅል አሳያቸው። ከእሳቸውና ከሠራዊታቸው ጋር በሐይቅ ደሴት፤ በአምባ ጊሼን፤ በበሽሎ፤ በአንጎት፤ በጋፋት፤ ተዋጋቸው። ከበጌምድር ወደ ወገራ ሔዱ። ቀጥለውም አክሱም፤ ከአክሱም ወደ ወልቃይት ጠገዴ፤ ከዚያም ወደ

⁴⁵ - ፊቅጦር በሞተበት የጦርነት አውድማ ላይ ሚናስም ነበር። ነገር ግን አልተገደለም። እንዲያውም ከጦርነቱ ላይ ተማርኮ ከነጻደኞቹ ከዘመዶቹ ለዘቢድ ፓሻ ተልኩ የነፍጥ መያዝ ሆኖ ወደ የመን በ1531 ዓ.ም ተሸጠ። በዚያው ፓሻ በወቅቱ የየመን አገረ ገዢ ነበር። ሚናስ የተማረከበት ቦታ ዋግ ውስጥ ነበር። በአንዳንድ የታሪክ ድርሳናት ውስጥ ሚናስ ግንቦት 12 ቀን ፊቅጦር ከሞተ ከአንድ ወር በኋላ መማረኩ ተተርኮ ይገኛል። የንጉሡ ሚስት የአቱን ስብሰ ወንጌል እናት፤ ወ/ሮ ዮዲት በዚህ ጦርነት ላይ መማረካቸው ይነገራል።

⁴⁶ የታሪክ ድርሳናት እንደሚያስረዱት ከሆነ ጥሬ ሥጋ መብላት የተጀመረው በኢማም አሕመድ ዘመን ነው። ለተጨማሪ መረጃ አባ ጎርጎርዮስ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ 18፣ 47ን ይመልከቱ።

ደንበያ እየተዘዋወሩ ራሳቸውን ለማክረም ሞከሩ። ወዚህ አደሌ⁴⁷ /የኢማም አሕመድ የጦር አዝማች/ ከተሰፋ ልዑል /የስራዩ ገዢና የንጉሡ የጦር አዝማች/ ጋር ተዋጋ። ተሰፋ ልዑል አሸንፎ ራሱን ቆርጦ ለንጉሡ ግዳይ አቀረበላቸው። በዚህ ጊዜ ኢማም ዐጤ ልብን ድንግልን እየተከታተለ ደንበያ ደርሶ ነበርና ወሬውን ሰማና በግስጋሴ ሐደ። ተሰፋ ልዑል አባስ ከሚባል ብርቱ ጦረኛ ጋር ጦርነት ገጠመ። ነገር ግን ድል ሳይቀናው ቀርቶ በጦርነቱ ላይ በአባስ እጅ ተገደለ።

ኢማም አሕመድ የበላይነቱን ይዞ ለዐሥር ዓመታት ቆየ። ይህም ሆኖ ንጉሡን ለመግደልና ለመማረክ በሚያደርገው ጥረት እንዲሁም የንጉሡ ታማኞች በአልሞትባይ ተጋዳይነት በሚያደርጉት ፍልሚያ አገሪቷ ሰላም አልነበራትም። ረሃብና በሽታ ተስፋፍቶባት ነበር። እንዲሁም ሆኖ ጦርነቱ አላቆመም። ሚያዝያ 7 /የስቅለት ዕለት/ አቡበከር ቀጭኑ /አቡበከር ካቲም የሚሉትም አሉ/ የሚባለው የኢማም አሕመድ የጦር አዝማች በጉዞ ላይ ደርሶ ተዋጋቸው። በዚህም ጦርነት ዐጤ ልብን ድንግል ወደ ትግሬ ተዛውረው ሲዋጉ አዛዥ ተክለ ጊዮርጊስ፣ አዛዥ አምታ፣ አዛዥ ሚካኤል፣ እንዲሁም አባ ትንሣኤ ክርስቶስ የሚባሉ የደብረ ቢዝን መነኩሴ ሞቱ።

ከዚህ በመቀጠል ዐጤ ልብን ድንግል በኢማም ዘመቻና ጦርነት እንዲሁም በቤተሰባቸውና በክርስቲያኑ ሕዝብ ላይ በደረሰው ዕልቂትና መከራ እያዘኑ ወደ ደብረ ዳሞ አምርተዋል። የአገሩ ገዥ ባሕር ነጋሽ በጥሩ ሁኔታ ተቀብሏቸው እንዳሉ ታመመ። ሕመማቸውም በርትቶ መስከረም 5 ቀን 1533 ዓ.ም ሕይወታቸው አለፈ።⁴⁸ አስከሬናቸው ደብረ ዳሞ ቢቀበርና ኢማም አሕመድ ቢያውቅ አደጋ ይከሰታል ተብሎ ስለተሰጋ ደባሩ እ ቆይቷል። ጌላ ግን በደብረ ዳሞ በክብር አርፏል። ዐጤ ልብን ድንግል ሲሞቱ 45 ዓመታቸው ሲሆን በሥልጣን የቆዩት ለ33 ዓመታት ነበር።

ኢማም አሕመድ ዐጤው ከሞቱም በጌላ ጦርነቱን አላቆመም ነበር። ይህም አንድን ንጉሥ መበቀል /አንደሚስቱ ሀሳብ/ ክርስቲያኖችን ማሽመድመድና የራስን ሃይማኖት የበላይ ማድረግ የታሰበ ዘመቻ ብቻ አለመሆኑን በግልጽ መገንዘብ ያስችላል። የዘመቻው ግብ

⁴⁷ ሺዘር ዐብደል ተብሎ በተለያዩ የታሪክ ድርሳናት ላይ ሰጭሯል።
⁴⁸ ሀ/ ወሩ ጎዳር እንደሆነ የተተረከባቸው ድርሳናት አሉ።
 ለ/ ዘመነ ግዛታቸው 1530 ዓ.ም እንደተጠናቀቀና 30 ዓመታትን እንደዝቡ ተጠቅሷል። /በላይ እምህ ዝኒ ከማሁ ገጽ 235/
 ለ/ መስከረም 5 ቀን በ31ኛው ዘመነ ግዛታቸው መሞታቸው የተጠቀሰባቸው ድርሳናት አሉ።
 መ/ መስከረም 5/1932 መሞታቸው ተገልጧል። /የግራኝ አሕመድ ወረራ ዝኒ ከማሁ 579/

የመንበረ መንግሥቱን ሥልጣን በመቆናጠጥ አገሪቷን ማስተዳደር በመሆኑ ውጊያው ከልብነ ድንግል በመቀጠል ዙፋኑን በ1533 ዓ.ም ከያዙት ከገላውዴዎስ ጋር ቀጥሏል።

ስለሆነም ዐጤ ገላውዴዎስ ኅዳር 1533 ዓ.ም ደብረ ዳግ ላይ ነገሠው ከኢማም ጋር ለመዋጋት ዝግጅት አደረጉ። ውጊያውንም በዚህ ዓመት በታኅሣሥ ወር ጀመሩ። ንጉሡ ይህን ውጊያ ያደረጉት ከኢማም የቦር አዛዥ ከወዘር ዓሣ ገራድ ዑስማን ጋር ነው። በውጊያውም ላይ ንጉሡ የበላይነትን አግኝተው ብዙዎቹን ማረኩ። ከድሉ በኋላ በትግራይ ያሉ የኢማምን የቦር አበጋዞችና ከሱ ጋር አብረው መከራውን ያባባሉትን ሁሉ እየወጉ ምድረ ሳርድ ወደ ተባለችው የሱዳን ጠረፍ ሔደው ሰፈሩ። በዚህ መልኩ ሦስት ወራትን ቆዩ። ተከዜን ተሻግረው ባሉበት በዚህ ምድረ ሳርድ አሕመድ በገራድ ዑመር የሚመራውን ሠራዊቱን አዘመተባቸው። ነገር ግን ድል አደረጉት።

ከዚህ ድላቸው በኋላ መገር አካባቢ ወደምትገኘው ሸማ ገሰገሰው መጡ። በዚህ ጊዜ የፖርቹጋል መንግሥት የላከው በክርስቶፎሮ ደጋማ የሚመራው ቦር ምጽዋ ደረሰ። ሠራዊቱ አስመራ አካባቢ ወዳለችው ደባሩኣ መጥቶ ሰፈረ። በቦታው ልምምድ እያደረገ የክረምቱን ጊዜ አሳለፈ። ኢማም አሕመድ የዚህን ቦር መምጣትና ኑር ኤዴን የተባለ ሹመን መገደል በሰማ ጊዜ በሁለቱ /በገላውዴዎስና በክርስቶፎሮ ደጋማ/ የሚመራው ቦር ከተቀላቀለ እንደማይችላቸው በማመን ለየብቻቸው ሊወጋቸው አለበት። ማሰብ ብቻ አይደለም ፖርቹጋሎች ወዳሉበት ቦታ ገሰገሱ።

መጋቢት 1534 ዓ.ም እናሳ⁴⁹ በተባለችው ቦታ ቦርነቱን ጀመረ። ኢማም አሕመድ በቦርነቱ ላይ በጥይት ተመትቶ ቆለ። ሕመሙን ቻል አድርጎ ለመዋጋት የሞከረ ሲሆንም እስከመጨረሻው መቆየት አልቻለም ነበር። ወታደሮቹ እንዳይማረክባቸው አፋፍሰው ወደ ዙብል ወሰዱት። በዙብል አገገመ። እንደገና ነሐሴ 1534 ዓ.ም⁵⁰ ከየመኑ ሠልጣን 2000

⁴⁹ - /አገላ/ አሸንፎ ሐይቅ አካባቢ
/Touching Ethiopia pagg 301/

⁵⁰ - በወቅቱ ከፖርቹጋሎች ጋር የነበሩት አቱጌ ሰብል ወንጌልና ተከታዮቻቸው ብቻ ነበሩ። ገላውዴዎስ ግን በሸዋ ነበሩ።

ገላውዴዎስ ወደ ደቡብ የአገራችን ክፍል የተንቀሳቀሱበት ጊዜ ነበር። ምክንያታቸው ደግሞ በክርስቲያኖችና በአስላሞች መሐከል በተደረገው ቦርነት የመሬት ጥበት የነበረባቸው እርሞዎች ያልከልካይ የመሰሩት ዕድል አግኝተው ወደ መሐል አገር ተንቀሳቅሰው ነበር። ወጣቱ ንጉሥ ባሉበት እንዲረጉ ካደረጓቸው በኋላ የያዙትን መሬት ይዘው ግብር እየገበሩ እንዲኖሩ ፈቅደውላቸው ተመልሰዋል።
/የኢትዮጵያ እርቀዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ፡ ገጽ 106/

ቱርኮች እና ዐረቦች በማስከተል ፖርቹጋሎችን ገብመ። የአገር አሳሹን ልጅና አሁን የጦር አዝማች ሆኖ የመጣውን ክርስቶፎሮ ደጋማን ማረከው፤ ገደለውም።

፲፮.ክርስቶፎሮ ደጋማ

ገላውዴዎስ አሳዛኝን ታሪክ በሰሙ ጊዜ ከሸዋ ገስግስው በመምጣት ከእቱንይቱ ጦር ጋር ተገናኙ። ከጎንደር፣ ከጎዳም፣ ከኢርትራና ከትግራይ የመጡ ሰዎች በሙሉ አበሩላቸው። ሃይማኖታቸውን ተገደው የቀየሩት ሁሉ ወደ ክርስትና ሃይማኖታቸው ተመለሱ። ኢማም አሕመድ ያሠራቸውን መሰረዶች አፈረሱ። ኢማም አሕመድ እንዲህ ዓይነቱን ጥፋት ሲሰማ ገስግስ በመምጣት ደምበያ ላይ ከተመ። ገላውዴዎስ ከሞት የተረፉትን ፖርቹጋሎችንና የራሳቸውን ሠራዊት አደራጅተው ወደ ወገራ መጡ። እናም ከዘንተራ ተራራ ሥር ባለው ሜዳ ላይ የካቲት 21 - 1535 ዓ.ም ጦርነት ተጀመረ። በወቅቱ ኢማም አሕመድ 13 ሺህ ሠራዊት የነበረው ሲሆን ንጉሡ ደግሞ ስምንት ሺህ እግረኛ ተዋጊና አምስት መቶ ፈረሰኛ ነበራቸው።

አሕመድ ደሙ-ሙቅ ወኔ ያለው ብርቱ ጦረኛ በመሆኑ ወዲያና ወዲህ እያለ ከራት ቀድሞ ይዋጋና ያዋጋ ነበር። በመጨረሻ ግን ከፔዴሮ ሌዎን⁵¹ ዓይን ገባ። እናም ፔድሮ ሌዎን አነጣጥሮ ኢማም አሕመድን በቀስት ይመታዋል። አሕመድ ወታደሮቹ እንዳይረበሹ ጩኸኖ ሲያዋጋ ቆየ። በመጨረሻ ግን አቅቶት ከጦርነቱ መሐከል ፈንጠር ብሎ በቁጥቋጦ ውስጥ ተቀመጠ። ፔድሮ ሌዎን ይከታተለው ስለነበር የተደበቀበት ድረስ ሔዶ በ37 ዓመት

⁵¹ - የክርስቶፎሮ ንደኛ ሲሆን ክርስቶፎሮ ከሞተ በኋላ የጦር መሪነቱን ይዟል።

ዕድሜው ገደለው።⁵² የመሪያቸውን መሞት የሰሙት የኢማም አሕመድ ወታደሮች ተረብሸው ሚስቱ ባቲ ድል ወንበራን ይዘው ወደ ሐረር ሸሹ።

ኢማም አሕመድ ከሞተ በኋላ ዐጤ ገላውዴዎስ የተቃጠሉ 31 የሚሆኑ ቤተ ክርስቲያናትን ለማሳደስ ሙከራ አድርገው ነበር። በመሆኑም ግማሹን በዘመናቸው አላደሱ። ግማሾቹን በተከታዮቻቸው ዘመን እንዲታደሱ ትዕዛዝ በማስተላለፋቸው ታድሰዋል። ንጉሠ አዲስ ቤተ ክርስቲያንም ለማሠራት ችለዋል።

ኑር ኢብን ሙጋሂድ

“... የኢማም አሕመድ ግራኝ የእህት /የወንድም/ ልጅ አሚር ኑር ዛሬ ጀጉል ተብሎ የሚጠራውን ግንብ አሠራ። በ48 ሐክታር መሬት ዙሪያና 3,348 ሜትር ርዝመት ያለው የአጥር ግንብ አምስት በሮች እንዲኖሩት አደረገ። አምስቱ በሮች አስስዲን በር፣ አሱምበሪ፣ አሪን በር፣ በድሮ በርና ሱቅጣጥ በር በመባል ይታወቃሉ።...”

/የሐረሪ አመጽ። ገጽ 54/

Touching Ethiopia እንደሚያስነብዝ ከሆነና ሌሎች በርካታ ድርሳናት እንደሚገልጹት ኑር ግንቡን ያሠራው ከተማዋንና ነዋሪዎቿን ከጠላት ለመጠበቅ ብሎ ነው። እሱ ያሠራው ግንብ ሐረርን ብቸኛዋ የምሥራቅ አፍሪካ ከተማ አድርጓታል። ግንቡ ያረፈው በ48 ሐክታር መሬት ላይ ነው። የአጥሩ ዙሪያ 3334 ሜትር ሲሆን ከፍታው ደግሞ በአማካይ 3.5 ሜትር ያህል ይሆናል። በአንዳንድ ቦታዎች ላይ ግን እስከ 5 ሜትር ይረዝማል።⁵³

በ1551 ዓ.ም በሐረርና በአካባቢው ኑር ኢብን አል ዋዚር ሙጋሂድ /ኢብን ሙጃሂድ/ የተባለው ይህ ሰው የሙስሊሞች አለቃ ሆነ። በጊዜው ዝነኛውን የሐረርን ግንብ ስለሠራ በብዙዎች ዘንድ በእጅጉ ታውቆ ነበር። ኑር ከጊዜያት በኋላ ወደ ሸዋ መጥቶ ከንጉሠ እንደራሴ ጋር ተዋግቶ ተሸነፎ ተመለሰ። በአምስተኛው ዓመት ተመልሶ ፈጠጋርን /ቡልጋን/ ወረረ። ደብረ ወርቅ ማርያምን በማሠራት ላይ የነበሩት ንጉሥ ገላውዴዎስ ይህን ሲሰሙ ወደ ሸዋ ፈጠጋር /ቡልጋ/ በመመረጣት ከኑር ጋር ግንባር ለግንባር ተሰለፉ።

⁵² - ያ የሞተበት ቦታ ዛሬም ድረስ ግራኝ በር በመባል ይታወቃል።

⁵³ አፈንዲ ሙተቲ። ሀረር ጌይ። ጥር 2004 ዓ.ም ድራ ፕሪንቲንግ ሼር ካምፓኒ። ገጽ130

ንጉሡ በዕለተ ስቅለት /አርብ/ በ1551 ዓ.ም ጦርነቱ መሐከል ገብተው መዋጋት ጀመሩ። ከወዲያ ወዲህ እያሉ ሲያዋጉ ቆዩ። በመጨረሻም ተመው ቆለሉ። ፋታ ሳያገኙ የኑር ፈረሰኞች መጥተው በጦር ወገተው ገደሏቸው። ዐጤ ገላውዴዎስ ሲሞቱ 37 ዓመታቸው ነበር። የግዛት ዘመናቸው 1533-1551 ዓ.ም ድረስ ለ19 ዓመታት የዘለቀ ሲሆን የሞቱት በሚያዝያ ወር 1951 ዓ.ም ነው። ንጉሡ ጭንቅላታቸው ተቆርጦ ሐረር በር ተሰቅሎ ነበር። እሳቸው በሞቱ አለት የደብረ ሊባኖስ ዕጩኔ የነበሩት አባ ዮሐንስ ተገድለዋል።

ኑር እጅግ ብርቱ ተዋጊ በመሆኑ ንጉሡን ጦርነት ገጥሞ ካሸነፈ የዐጤ ገላውዴዎስን ጭንቅላት ቆርጦ ለባቲ ድል ወንበራ ግዳይ ጥሎላታል። ጦረኛው ኑር ይህን ማድረጉ አንድም ጀግንነቱም ለማስመስከር፤ ሁለትም ኢማም አሕመድ አጎቱ በመሆኑ ቁጭቱን ለመወጣት፤ ሦስትም ቀድሞ ከባቲ ድል ወንበራ ዕኑ ፍቅር ስለያዘው የጋብቻ ጥያቄ አቅርቦላት ነበር። እሷም የአሕመድን ደም ልትበቀልልኝ ቃል ከገባህልኝ አገባሃለሁ⁵⁴ ስላለችው የንጉሡን ጭንቅላት ቆርጦ ቢያመጣላት አሺ እንደምትለው በማመን ነበር።

ይህ በ16ኛው መ.ክ.ዘ. በኢማም አሕመድ ፊታውራሪነት የተደረገው ዘመቻ በርካታ አብያተ ክርስቲያናትን ለውድመት የዳረገ ነበር። የታሪክ ድርሳናት እንደሚተርኩት ከሆነ ዘመቻው ቤተ ክርስቲያና ብቻ ሳትሆን አገሪቷም ጭምር ዳግመኛ ልትተካቸው ያልቻለቻቸውና ወደፊትም የማትተካቸው ውድ ቅርሶች እንዲጠፉ ምክንያት ሆኗል። ETHIOPIA REVIEW OF CULTURS የተሰኘው መጽሐፍ “እንደአውሮፓዊያኑ አቆጣጠር በ1534 ኢማም አሕመድ በትግራይ፣ በወገራ፣ በደምቢያ፣ በበጌምድር፣ በጎጃም ያሉትን ሁሉንም አብያተ ክርስቲያናት አጠፋ” በማለት በገጽ 427 ላይ ይተርካል። በዚህ መጽሐፍ ከተጠቀሱት ግዛቶች ውጪ በርካታ አድባራትና ገዳማት የተቃጠሉባቸው ቦታዎች ያሉ ሲሆን በዋናነትም ሸዋና አካባቢዋ እንዲሁም ሐረር ተጠቃሽ ናቸው።

ሸዋ በዐጤ ልብነ ድንግልና ከይኩኖ አምላክ ከሚጀምረው ከአባቶቻቸው ዘመን ጀምሮ ለነበሩ 24 ነገሥታት ማዕከላቸው ሆኖ አገልግላለች። ነገሥታቱ ሸዋን መናገሻቸው አድርገው መላዋን ኢትዮጵያን ለ285⁵⁵ ዓመታት ገዝተዋል። እነዚህ ነገሥታት በዚህች ግዛት ውስጥ በርካታ ገዳማትንና አድባራትን ተክለዋል። ከይኩኖ አምላክ ጀምሮ ያሉት

⁵⁴ የኢትዮጵያ ታሪክ ከዐፄ ልብነ ድንግል እስከ ዐፄ ቴዎድሮስ። ገጽ 73

⁵⁵ -አክሱም። ዘኪ ከማሁ ገጽ 136

ነገሥታት ብቻ ሳይሆኑ አብርሃ ወ አጽብሐ ጀምሮ በሸዋ ሆነው አገር ያስተዳደሩና አልፎ አልፎም ወደ ሸዋ ግዛት ብቅ ብለው የነበሩ ነገሥታት በርካታ አብያተ ክርስቲያናት ተክለዋል።

ኢማም አሕመድ ሲያመቸው ራሱ እየሐደ ሳያመቸው የጦር አበጋዞቹን እየላከ ያቃጠላቸውና እንዲዘረፉ ያደረጋቸው የረጅም ዕድሜ ባለቤት የሆኑትን ገዳማትና አድባራትን ነው። በእርግጥ ሥራው ከተጠናቀቀ ገና በዐሥራዎቹ ዕድሜ ላይ ሳለ የጥፋት ሰለባ እንደሆነው የመካነ ሥላሴ ቤተ ክርስቲያን አይነት አዲስ ትክሎችም ከጥፋቱ አላመለጡም። ሐመረ ተዋሕዶ በገጽ 140 በኢማም አሕመድ የተቃጠሉትን አብያተ ክርስቲያናት በዝርዝር አስፍሮ ያስነበበናል።

«ግሸን፣ አዳዲ ማርያም፣ መካነ ሥላሴ፣ አትሮንስ ማርያም፣ ደብረ ነጎድጓድ፣ ቤተ ሰማያት፣ ገነተ ጊዮርጊስ፣ ናርጋ፣ ደብረ እግዚአብሔር፣ አክሱም ጽዮን፣ መካነ ሰማዕት፣ ደብረ ወርቅ ማርያም፣ ምስሐለ ማርያም፣ ደብረ ሐንታ፣ ደብረ ጽማሃን፣ ደብረ ኪሩቤል፣ ኤንድሮስ ማርያም፣ ታዕካ መንግሥት፣ ደብረ ጽርሐ ማርያም፣ ገነተ ማርያም፣ ደብረ ቤቴል፣ መርጡለ ማርያም፣ አምበር ቂርቆስ፣ ደብረ ምሥዋዕ፣ ጎለተ ማርያም፣ ደብረ ሊባኖስ ወ.ዘ.ተ. ናቸው።»

ከእነዚህ ውጪ እንደተደባበ ማርያም፣ አሰቦት ደብረ ወገግ ያሉ ታላላቅ ገዳማትና አድባራት ተቃጥለዋል። እንደ ሐይቅ እስጢፋኖስ፣ ደብረ ገሊላ፣ ደብረ እስጢፋኖስ፣ ዓይነቶቹ ደግሞ ተመዝብረዋል። እንዲሁም እንደመናገሻ ማርያም ዓይነቶቹ ተሰውረው ለረጅም ዓመት ጠፍተው ቆይተዋል። በአጠቃላይ በሕዝቡ ክርስቲያኑ ላይ የደረሰው መከራ ግምት ውስጥ ሳይገባ በብዙ ሺህ የሚቆጠሩ ቅዱሳን መካናት ተመዝብረዋል፣ ተቃጥለዋል፣ በዚህም የተነሳ ጠፍተዋል። እንዳለመታደል ሆኖ አንዳንዶቹ እስከዛሬም ድረስ አልቀነም። ሌሎችም ነበሩ ከመባል በበለጠ ታሪክ የትነታቸው አይታወቅም።

በሚቀጥለው ምዕራፍ ታሪካቸው የሚተረክላቸው ገዳማትና አድባራት ከእነዚህ በኢማም አሕመድ ዘመን ተመዘበሩ፣ ጠፉ፣ ተቃጠሉ ከሚባሉት መሐከል ለአብነት የሚጠቀሱት ናቸው።

ምንጭ

- የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ። /ሉሊ መልአክ/ ገጽ 101-107
- የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ። /አባ ጎርጎርዮስ/ ገጽ 46-48
- ሐመረ ተዋሕዶ። ገጽ 138-143
- የንግሥታት ገድሎችና የፍቅር ታሪኮች። ገጽ 77-89
- ኢትዮጵስ። ገጽ 96-99
- የቤተ ክርስቲያን መረጃዎች። ገጽ 6-12
- አክሱም። ገጽ 136-146
- የኢትዮጵያ ታሪክ ከዐፄ ልብነ ድንግል እስከ ዐፄ ቴዎድሮስ። ገጽ 18-27፣ 42
- የኢትዮጵያ ረጅም የሕዝብና የመንግሥት ታሪክ። ገጽ 116-125
- የሐረር አመጽ። ገጽ 54
- የኢትዮጵያ ታሪክ ከ1500-1851። ገጽ 51-72
- ድርሳን ራጉኤል። ገጽ 105-110
- ተሾመ ብርሃኑ ከማል። ኢማም አሕመድ ኢብራሒም (አሕመድ ግራኝ) አዲስ አበባ፡ 2005። አልፋ አታሚዎች። ገጽ 83
- አፋንዲ መተቂ። ሀረር ጌዴ። ጥር 2004 ዓ.ም ድራ ፕሪንቲንግ ሼር ካምፓኒ። ገጽ 130
- አሕመዲን ጀበል። የኢትዮጵያ መስሊሞች ከ615-1700 የጭቆናና የትግል ታሪክ። አዲስ አበባ፣ 2003 ዓ.ም። መርዋ አታሚ። ገጽ 212
- Ayele teklaymanot. ETHIOPIA REIVIEW OF CULTERS. Addis Abeba: 1999. Commercial printing press. Pagg 427
- Richard Pankhreset. Ethiopian royal chronicles. Pagg 54
- David vocan, Mohamed. Harar A Cultural gide. Pagg 4
- Javier gozalbez, dulce. Touching Ethiopia. Addis abeba: Shama books. pagg 300, 302, 303

ምዕራፍ አምስት

በኢማም አሕመድ ዘመን የተመዘበሩ፣ የጠፉና የተቃጠሉ አብያተ ክርስቲያናት

5. አስቦት ደብረ ወገግ ገዳም

አስቦት ደብረ ወገግ ገዳም መገኛው ምዕራብ ሐረርኔ አገረ ስብከት በአስቦት ወረዳ ነው። የተመሠረተው በ13ኛው መቶ ክፍለ ዘመን /አንዳንድ ድርሳናት በ14ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ያደርጉታል።/ ሲሆን መሥራቹ ደግሞ አባ ሳሙኤል ዘደብረ ወገግ ናቸው።

አባ ሳሙኤል

❖ በሸዋ ቡልጋ ደብረ ዕላልሽ የሚኖሩት ባልና ሚስቱ እንደርያስና አርሶንያ በትዳር ዘመናቸው ልጅ ባለመውለዳቸው እያዘኑ ሲኖሩ ቆይተዋል። ነገር ግን ተስፋ ባለመቁረጥ መልካም ፍሬ እንዲሰጣቸው አምላካቸውን በጸሎት ይጠይቁ ነበር። ጊላም አበነ ተክለ ሃይማኖት ወደ እነኚህ ሰዎች ቤት በእንግድነት ሔደው በነበረበት አንድ ወቅት ከቤታቸው ይገባሉ። በዚህ ጊዜ ለባለትዳሮቹ እግዚአብሔርን የሚያስደስት ልጅ ትወልዳላችሁ አሏቸው። አበነ ተክለ ሃይማኖት እንዳሉት ሆነ። አርሶንያ ጸነሰች።

አርሶንያ ሐምሌ 10 ቀን ሥጋ ወ ደሙን ልትቀበል ወደ ቤተ ክርስቲያን ሔደች፤ ብቻዋን። ባሏ እንደርያስ ደግሞ መንፈስ ቅዱስ ተገልጦለት ከቤት አትውጡ ብሎት ነበርና እሱ ከቤቱ ቀረ። አርሶንያ ስትመለስ በመንገድ ላይ ድንገተኛ ምጥ ያዛት፤ ወንድ ልጅም ወለደች። የሚስቱን መውለድ የሰማው እንደርያስ ሲመጣ በሰዎች ተከብባ አገኛት። ሕጻኑን እንዳይነኩም አዘዘ። ልጁንም ትኩር ብሎ አየው። በዐራት ዓይነት ክርታስ ተጠቅልሏል። ወዲያውም ወደ አበነ ተክለ ሃይማኖት በመሔድ እንደቃልዎ

ወንድ ልጅ አግኝተናል አላቸው። እሳቸውም አብረውት መጡ። የክርስትና አባት ሆነውም አጠመቁት፤ ሕጻኑን። “እግዚአብሔር ጸሎቱን ሰማኝ” የሚል ትርጓሜ ያለውን ሳሙኤል የሚል ስሙ ክርስትናም ሰየሙለት። ያ ሕጻን ኋላ በኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ሥርዓት መሠረት ታላቅ ክብር ያገኘ በአገራችን በተለያዩ ዐራት ቦታዎች ላይ በስማቸው ቤተ ክርስቲያን የተሠራላቸው አቡነ ሳሙኤል ናቸው።

ሳሙኤል የሰባት ዓመት ታዳጊ ብላቱና እያሉ ከአቡነ ተክለ ሃይማኖት ቅዱሳት መጽሐፍትን ተምረዋል። ከአቡነ ቂርሎስም ዘንድ ዲቁናንና ቅስናን ተቀብለዋል። በወርሐ መጋቢት በዐራተኛው ቀንም በአቡነ ተክለ ሃይማኖት መንክሰዋል። ኋላም በአቡነ ከተሾሙት ዐሥራ ሁለቱ ንዑራን ዕድ አንዱ ሆነው በተመደቡበት የሐረር ክፍለ አገር ሔደው ሐዋርያዊ ተጋድሏቸውን ጀምረዋል። በሐረርም ደስክ የተባለውን ሰይጣን በጸሎታቸው ድል አድርገው አጥፍተዋል።

፲፱. አቡነ ሳሙኤል ዘወገግ

የአባ ሳሙኤል አገረ ስብከት ከአመለል እስከ ንብ ገደል፤ ከአሩሲ እስከ ምድረ አፋር /ምድረ አቢዳራ/ ድረስ ነበር። በአገረ ስብከታቸውም ዐሥራ ሁለት አብያተ ክርስቲያናትን ተክለዋል። ከተከሏቸው አብያተ ክርስቲያናትንም መሐከል አንዱ በቅዱስ ሩፋኤል ስም የተተከለው ሲሆን ራሱን የቻለ ታሪክ አለው።

ነገሩ እንዲህ ነው። የሳሙኤል አባት እንድርያስ ከዐጤ ዓምደ ጽዮን ዘመን እንደግብጦ ወደ ተሰኘው ቦታ ተሰደው በዚያው ያርፋሉ። በዐጤ ዳዊት ዘመነ መንግሥት ጊዜ አባ ሳሙኤል የአባታቸውን የዕረፍት ቦታ ለማየት ይሔዳሉ። ካዩም በኋላ አፍልሰው ለመውሰድ ያስባሉ። ነገር ግን ንጉሡ በቦታው ቤተ ክርስቲያን እንዲሠሩ ፍቃድ ይሰጧቸዋል። እናም የቅዱስ ሩፋኤልን ቤተ ክርስቲያን ያሠራሉ። በዚህ ቤተ ክርስቲያን በንቡረ ዕድነት ሲያስተምሩ ቆይተው ታዲያስ የተሰኘ ደቀ መዝሙራቸውን ተክተው ወደ ደብረ ወገን ተገዝዋል። በደብረ ወገንም ብዙ የሐዋርያነት ሥራ ሠርተዋል። ከዚህም ባሻገር በሐረርጌ እናታቸውን አርሶንያን አምጥተው አመንኩሰዋቸዋል።

አባ ሳሙኤል በባሌ በደብረ ሐዘሎና በአፋር ምድር ስብከተ ወንጌልን አስፋፍተዋል። በተለይም በአፋር ደብረ ኪሩብ የተባለ ገዳም መሥርተዋል። በመጨረሻም ከዚህ ዓለም ጥቅምት 29 ቀን በሥጋ ሞት በተለዩ ጊዜ አፅማቸው⁵⁶ ለሰባት ወራት በዚህ ገዳም እንደቆየ ይነገራል። ያም ሆነ ይህ አፅማቸው በሰባት ወሩ ፈልሶ ወደ ደብረ ወገን በገንቦት ወር ውስጥ ሐይዶ በክብር አርፏል።

፩. በአሰቦት ደብረ ወገን ገዳም በአቡነ ሳሙኤል መቃብር ላይ የታነጸው የቅዱስ ሚካኤል ቤተ ክርስቲያን በ1992 ዓ.ም የነበረ ገጽታው

የአሰቦት ደብረ ወገን ገዳም የተመሠረተው ከደብረ ጽሙና /ደብረ ዘሐሎ/ ቀጥሎ ነው። አቡነ ሳሙኤል በመጡ ጊዜ አባ ተክለ ጽዮን የተባሉ መናኝ አባት ቦታውን አግኝተው ነበር። አባ ሳሙኤል ቦታውን ወገን ብለው የሰየሙት ሲሆን ትርጓሜውም የእውቀት በር ማለት ነው። በቦታው ወንጌልን በማስተማርና በማጥመቅ ከመደበኛው እስከ ባለሥልጣናቱ ያለውን

⁵⁶ - አንዳንዶችም ኤጋዴን የዘርዘር ነው ያረፈው ይላሉ።

ሕብረተሰብ ወደ ክርስትና ሕይወት አምጥተዋል። ከዚህም በተጨማሪ ገዳም ለማቋቋም ባላቸው ከፍተኛ ፍላጎት የተነሣ ከተራራው አናት ላይ ወጥተው ገዳም አቋቋሙ።

አባ ሳሙኤል ይህን ገዳም የገደሙት በወንጌል ትምህርት የሚተጉና የተጉ መነኮሳት እንዲሰበሰቡላቸው ነው። በዚህም የተነሣ በእሳቸውና በተከታዮቻቸው በአካባቢው የነበረውን ጣዖት ሁሉ አጥፍተዋል።

በዚህ ከባድ እና ከጣዖት አምልኮ ሕዝቡን በመመለሱ ተግባር የሚጠቀስ ታሪክ አላቸው። እንደግብጦ ከተባለ ቦታ ላይ የአካባቢው ሰው ግንብ ገንብቶ ጣዖት ያመልክ ነበር። በዚህ ጊዜ አባ ሳሙኤል ሐዋርያዊ ተግባራቸውን ጀመሩ። በመሆኑም አብዛኛውን ሕዝብ ወደ ክርስትና ሃይማኖት መለሱት። በጣዖቱም ምትክ ቤተ ክርስቲያን ሠሩበት። በአካባቢው የነበረውና የወቅቱ ገዢ ክርስትናን ተቀብሎ ዘሊየሱስ የሚል ስሙ ክርስትናን ተሰየመ። ሚስቱም ዓመተ ኢየሱስ ተባለች። የጣዖቱ ቦታ ቤተ ክርስቲያን ከተሠራበት በኋላ ወግረ ኢየሱስ ተባለ።

ገዳሙ ከተመሠረተበት ጀምሮ እስከ 2004 ዓ.ም ድረስ የተለያዩ የእሳት ቃጠሎዎች ተነስተው ሕልውናውን ተፈታትነውታል። ታሪኩን በውል ለመጨበጥ እንዲመች በዘመን እየከፋፈልን እንደሚከተለው እንመልከት።

ሀ. አሰቦት ገዳም በኢማም አሕመድ የዘመኑ ዘመን

የአሰቦት ደብረ ወገን ገዳም ከተመሠረተበት ዘመን ጀምሮ የመጀመሪያውን ቃጠሎ ያስተናገደው በኢማም አሕመድ ዘመን ነው። ኢማም አሕመድ በ16ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ሲነሳ ካጠፋቸው አብያተ ክርስቲያናት መሐከል የአሰቦት ደብረ ወገን ከመጀመሪያዎቹ በግንባር ቀደምትነት ተጠቃሽ ነው። ይህን ለማለት የቻልኩት ቦታው ኢማም አሕመድ ለተነሳበት ቦታ ቅርብ ያለው በመሆኑ ነው። ይህን የሚያጠናክሩ የጽሑፍ ማስረጃዎች ያሉ ሲሆን የቤተ ክርስቲያን መረጃዎች በገጽ 267 ላይ እንደሚተርከው ከሆነ በተጠቀሰው ዘመን በመጀመሪያ የተቃጠለና ተመልሶ ለመቋቋም የመጨረሻው ነው።

አሰቦት ገዳም በኢማም አሕመድ ዘመን ከጠፋ በኋላ ተመልሶ ለመቋቋም የበቃው በ1911 ዓ.ም ነው። ኢማም ገዳሙን ያቃጠለበትን ትክክለኛ ዘመን ይህ ነው ብሎ ማስቀመጥ አይቻልም። ነገር ግን ከተነሳበት ዘመን ጀምረን ብናሰላው ገዳሙ እንደጠፋ የቆየው ከ400

ዓመታት በላይ ነው። በተጠቀሰው ዓመተ ምሕረት ያቀኑት አለቃ ገብረ መድኅን ናቸው። አለቃ መልሰው ሲያቀኑት መጀመሪያ የተከሉት የሥላሴን ታቦት ነው። በመቀጠልም በንግሥተ ነገሥታት ዘውዲቱ በጎ ፈቃድና በመንግሥታቸው አጋዥነት አለቃ ገብረ መድኅን በ1912 ዓ.ም የአቡነ ሳሙኤልን ቤተ ክርስቲያን በግር ክዳን አሠርተውታል።

ለዚህ የግር ክዳን ለለበሰው ቤተ ክርስቲያን መሠራት ጉልህ ሚና የነበራቸው አቶ ሸዋን ዘራፍ የተባሉ ግለሰብ እንደሆኑ ይነገራል። አቶ ሸዋን ዘራፍ የወቅቱ የወታደሮች አለቃ የነበሩ ሰው ናቸው። ቤተ ክርስቲያኑ በ1948 ዓ.ም ቆርቆሮ ለብሏል። ቀጥለውም በ1918 ዓ.ም ደግሞ የቅድስት ሥላሴ ቤተ ክርስቲያንን ሥራ ጀምረውት በ1919 ዓ.ም ሥራው ተጠናቋል። ነገር ግን አለቃ የሥራውን መጠናቀቅ ሳያዩት ነው መስከረም 4 ቀን 1918 ዓ.ም ከዚህ ዓለም በሥጋ ሞት የተለዩት። አሰቦት ደብረ ወገግ ገዳምን በአስመድ እስከጠፋበት ጊዜ ድረስ 15 የሚሆኑ መምህራን አስተዳድረውታል።

፳፩. በአሰቦት ደብረ ወገግ የአቡነ ሳሙኤል ቤተ ክርስቲያን በ1992 ዓ.ም ገጽታው

አለቃ ገብረ መድኅን ደህን ገዳም መልሶ በማቋቋም ረገድ ከፍተኛ ሚና የነበራቸው ቢሆንም የአባ ገብረ ኢየሱስ ውለታ መዘንጋት የለበትም። በአቡነ ሳሙኤል ገድል መግቢያ ላይ በተጻፈው አጭር ታሪክ መሠረት ገዳሙ ድጋሚ የመቅናቱ ጉዳይ የተገለጸው ለአባ ገብረ ኢየሱስ ነው።

አባ ገብረ ኢየሱስ በገዳሙ አካባቢ ካለ ኩራ አጠገብ ባለ አንድ ክፍት የሆነ ትልቅ ሾላ ውስጥ እየገቡ ይጸልዩ ነበር። እኚህ አባት የመጡት ከበካ ሚካኤል እንደሆነ ይነገራል። በዚህ የዛሬ ዋሻ ውስጥ ሆነው ሰባኤ በያዙባት በአንዲት ቀን ቅዱሳን አበው ተገልፀው “ገዳሙ የሚቀናበት ጊዜ ደርሷልና ወደ ቤተ መንግሥቱ ሔደህ አሳውቅ” ይሏቸዋል። አባ ገብረ ኢየሱስ ሳያመነቱ ወደ አዲስ አበባ ይመጣሉ። ነገር ግን በፅሁፍ ወደ ቤተ መንግሥቱ መዝለቅ ሳይችሉ ይቀሩና ከአባ ገብረ መድኅን ጋር ተገናኝተው ሁኔታውን ያስረዷቸዋል። አለቃ ገብረ መድኅን

ጉዳዩን ለንግሥት ዘውዲቱ ያሳውቀሉ። ከዚህ በኋላ ነው እንግዲህ ገዳሙን ለማቅናት የተመረጡት።

አለቃ ገብረ መድኅን

❖ አለቃ ገብረ መድኅን የተወለዱት ትግራይ ሽሬ ነው፤ በ19ኛው መ.ክ.ዘ. አጋማሽ። በዚህ የትውልድ ቀያቸው የመጀመሪያውን የቤተ ክርስቲያን ትምህርት ካጠናቀቁ በኋላ የግእዝ ሰዋሰውን እንዲሁም ጸዋት ዜማን በጎንደርና በጎጃም ተዘዋውረው ተምረዋል። በእነዚህ የትምህርት ዓይነቶች ለመምህርነት በቅተዋል። የሁለት ልደት ተከታይ ሊሆኑ የሦስት ልደት ተከታይ ከሆኑት አንኮበሬው አለቃ ጎርጎርዮስ ትርጓሜ መጽሐፍትን ተምረዋል። በዚሁ ገፍተውበት ከአንኮበር ሳይወጡ ከአለቃ ወልደ አማኑኤል ዘንድ መጽሐፈ ሐዲሳትን ተምረዋል። ዐራቱንም ጉባኤያት በዚሁ በአንኮበር⁵⁷ አጠናቅቀዋል።

አለቃ ዐራቱን ጉባኤያት በአንኮበር ሆነው ካጠናቀቁ በኋላ በቀጥታ ደብረ ሊባኖስ⁵⁸ ሔደው መንከሰዋል። በገዳሙም ተራ ረድእ ሆነው አረጋዊያን አባቶችን አገልግለዋል። ከደብረ ሊባኖስ ጥሪ ተደርጎላቸው ወደ ደብረ ብርሃን በመሔድ በአለቅነትና በመምህርነት አገልግለዋል። በ1892 ዓ.ም የደብረ ጽጌ መናገሻ ቅዱስ ጊዮርጊስ አስተዳዳሪና መምህር ሆነው ስለተሾሙ ወደ አዲስ አበባ መጥተዋል። በጊዮርጊስ ቤተ ክርስቲያን ለሦስት ዓመታት ያህል በአገልግሎታቸው ቆይተዋል።

በወቅቱ ሰዎች አላሠራ ስላሏቸው ኃይህ በላይ መቆየት አልቻሉም። ዐጤ ምኒልክን አስፈቅደው ወደ አገረ ኢየሩሳሌም ሔደዋል። ንጉሠ በዚያው እንዳይቀሩ ቃል አስገብተዋቸው ስለነበር ተመልሰው ሲመጡ ታመው አገኛቸው። ከጳጳሱ ጋር ስለማይገባቡ አቡነ ማቴዎስ ወደ ሐረር ላኳቸው። በወቅቱ የሐረር ገዢ የበሩት ደጃች ባልቻ አባ ነፍሶ አለቃን በክብር ተቀበሏቸው። ከደጃች ባልቻ ቀጥሎ ደጃዝማች /ኃላ ራስ፣ ንጉሠ ነገሥት/ ተፈሪ ሲተኩ በ1902 ዓ.ም በተለየ ድጋፍ እንዲያስተምሩ አበረታቷቸው። አለቃም ተግባራቸውን ቀጠሉ።

⁵⁷ -በቅዱስ ማኅኤል ቤተ ክርስቲያን ሲያስተምሩ ቆይተዋል። አለቃ ሙላትም በሊቅነታቸውና በትህትናቸው ይወዷቸው ነበር። አለቃ ገብረ መድኅን በጎጃም ዲሞ ጊዮርጊስ ቅኔ፣ መጽሐፈ ሐዲሳትና ሃይማኖተ አበውን አስተምረዋል።

⁵⁸ -ለአንድ ዓመት ያህል በሙጋድ ራላጭነት ቆይተዋል።
/ለተጨማሪ መረጃዎች ዝክረ ሊቃውንት ካልዕ ገጽ 48 - 49 ይመልከቱ/

የቅዱሳት መጽሐፍት ማሰናጃ ድርጅት በ1910 ዓ.ም ሲቋቋም አለቃ ሥራውን በዋናነት እንዲመሩ ተመርጠዋል። ይህን ተግባራቸውን ወደ አዲስ አበባ እየተመላለሱ ኃላፊነታቸውን ሊወጡ ችለዋል። ከእቡነ ማቴዎስ ጋር የማይግባቡት አለቃ በ1913 ዓ.ም ግን አንድ ዓይነት ሐሳብ ያላቸው ሰው ለመሆን ችለዋል። ሚያዚያ 13 ቀን የትንሣኤ በዓል ከመክበሩ በፊት አርብ የስቅለት ዕለትና የቅድስት ማርያም በዓል ዕለት ገጠመ። በዚህ ጊዜ ሁለት ጎራ ተፈጠረ፤ ግማሹ “ስቅለት ስለሆነ ይሰገዳል” ግማሹ “የለም ከቅድስት ማርያም በዓል እለት ጋር ስለገጠመ አይሰገድም” የሚል። ይሰገዳል ከሚሉት ወገን አለቃ ገብረ መድኅንና ጳጳሱ እቡነ ማቴዎስ ግንባር ቀደምት ነበሩ። በክርክሩም እነሱ አሸነፉና እንዲሰገድ ተደረገ።

አለቃ የቅዱሳት መጽሐፍት ማሰናጃ ድርጅትን ምክንያት አድርገው ወደ አዲስ አበባ መመላለላቸውን በ1915 ዓ.ም ትተው በአሰቦት ገዳም ብቻ ተወሰኑ። ማስተማሩን እንዲሁም ገዳሙን ማስፋፋትና ወደ ቀደመ ክብሩ ለመመለስ መጣሩንም ተገብተ። በመጨረሻም ውኃ የሚያቀብላቸው አንድ ልጅ አስከትለው ለ40 ቀን ሱባኢ ገዳም ገቡ። ነገር ግን በጾም፣ በጸሎትና በስግደት ሲተጉ ቆይተው 40 ቀን ሳይሞላቸው መስከረም 4 ቀን 1918 ዓ.ም ከዚህ ዓለም በሞት ተለይተዋል።

ለ. አሰቦት ገዳም በፋሽስት ኢጣሊያ ዘመን

አሰቦት ደብረ ወገን ገዳም ፋሽስት ኢጣሊያ በ1928 ዓ.ም አገራችንን በይፋ ሲወርር በሱማሊያ በኩል በገባው ጦሩ አማካይነት እንዲዘረፍ አድርጎታል። መዝረፍ ብቻ አይደለም የቅድስት ሥላሴን ቤተ ክርስቲያን አፍርሷል። በወቅቱ አምስት መቶ ገዳማዊያን የነበሩ ሲሆን ገሚሶቹ ታቦተ ሕጉን ይዘው ወደ ደብረ ሊባኖስ ሸሽተዋል። ገሚሶቹ ደግሞ ተይዘው ወደ ሞቃዲሾ ተወስደው ታስረዋል። በዚህ የጥፋት ዘመቻ ወቅት በገዳሙ ውስጥ ባለው ሌላኛው የእቡነ ሳሙኤል ቤተ ክርስቲያን ላይ ግን የደረሰ ጉዳት አልነበረም። ገዳማዊያኑ ተሰብስበው ወደ ገዳሙ ተመልሰው የመጡት ከነዋነት በኋላ ነው፤ በ1930 ዓ.ም።

በፋሽስት ኢጣሊያ የፈረሰው የቅድስት ሥላሴ ቤተ ክርስቲያን በቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ አማካይነት በ1952 ዓ.ም ድጋሚ ተሠርቷል። ንጉሡ ገዳሙ በተጠናከረ ሁኔታ እንዲገደም ርስት ጉልት የሰጡ ሲሆን ለመነኮሳቱም መኖሪያ አሠርተውላቸዋል። ገዳሙ የተጠናከረ ጥበቃ እንዲደረግለት ምዕራባዊ በሆነው አቅጣጫም ሦስት መቶ ያህል ወታደሮች ለጥበቃ እንዲሰማሩም አድርገዋል። እነዚህ ወታደሮች 1969 ዓ.ም ሶማሊያ ኢትዮጵያን በወረረችበት

ጊዜ ዳር ድንበርን ለማስከበር ተወስደዋል። ነገር ግን ገዳሙ ከጥፋት እጆች መጠበቅ ስላለበት ከገዳሙ የተወጣጡ ዐራት መነኮሳት እንዲጠብቁት ተደርጓል። አሁንም ጥበቃው በዚህ ሁኔታ ላይ ነው ያለው። ንጉሡ ገዳሙ ድጋሚ እንዲመሠረትና በተጠናከረ ሁኔታ እንዲቀጥል ለማድረግ እንቅስቃሴ የጀመሩት 1936 ዓ.ም እንደሆነ በጋዜጠኛ እንዳለ ደምስስ በስምዐ ጽድቅ ጋዜጣ ላይ የተሠራው ዘገባ ያትታል።

ሐ. አሰቦት ገዳም በኢሕአዴግ ዘመን

አሰቦት ደብረ ወገን ገዳም አሁን ባለው በኢሕአዴግ ዘመን በአካባቢው ሕዝበ ክርስቲያን ላይ ሞት፤ በገዳሙ ላይ ቃጠሎ ተከስቷል። በ1966ቱ የመንግሥት ለውጥ ጊዜ ገዳሙን መከታ አድርገው የሰፈሩትን ሕዝበ ክርስቲያኖች በዕድሜም ሆነ በጾታ ሳይለዩ የአካባቢው ሰዎች አርደዋቸዋል። ንብረታቸውንም ዘርፈዋቸዋል። በሕይወት የተረፉትም ነፍሳቸውን ያክረሙት ወደ ገዳሙ ገብተው በመሸሸግ ነው። በተለይ በወርሐ ግንቦት ዐሥራ ስድስተኛው ቀን 1984 ዓ.ም በአካባቢው የተደራጀው የኦሮምያ ነፃነት እስላማዊ ግንባር የተባለው አክራሪ ድርጅት ገዳሙን ወርሮታል። 16 ያህል ክርስቲያኖችንም አርዷቸዋል።

ሌላው በገዳሙ ላይ ያንጃበበው አደጋ ደግሞ የእሳት ቃጠሎ ነው። መጋቢት 2000 ዓ.ም ዐሥራ አንድ ሺህ ሄክታር ደን ተቃጥሏል። ይኸው እሳት አደጋ በድጋሚም 2004 ዓ.ም የካቲት 20 ቀን ነው።

የካቲት 20 ከቀትር በኋላ /ከመሻሻ ላይ/ የተነሳው ቃጠሎ ለዐራት ቀናት ያህል ቀጥሎ የገዳሙን ሕልውና ተፈታትኗል። የእሳቱ መነሻ ትክክለኛ መንስኤ ባይታወቅም ቃጠሎው የተነሣበት ዕለት ላይ የተፈጸመው ያልተሳካ የስርቆት ሙከራ ቀዳሚ ግምት የሚሰጠው መንስኤ ነው።

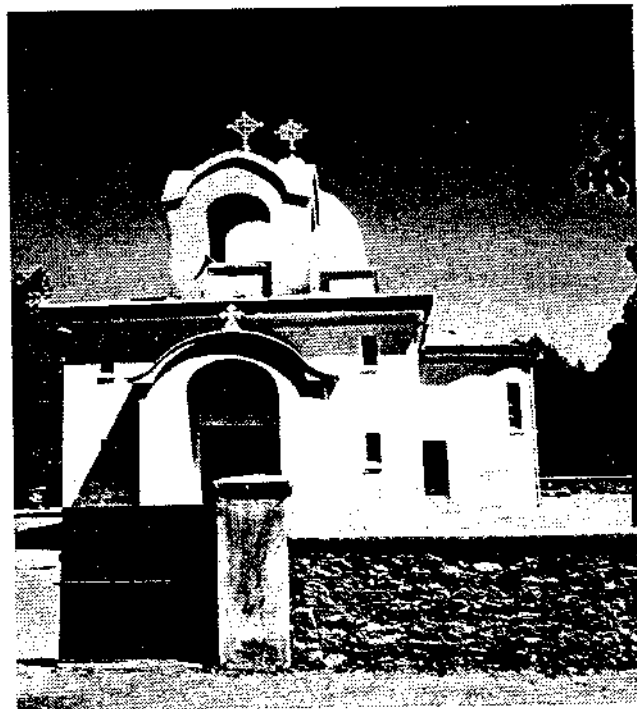
በቦታው ተገኝቶ ቃጠሎውን የተመለከተው የስምዐ ጽድቅ ጋዜጣ ሪፖርተር እንደዘገበው ከሆነ የካቲት 20 ቀን ከቀኑ ዐሥር ሠዓት አካባቢ ከሥላሴ ቤተ ክርስቲያን ጀርባ ለግጦሽ የተሰማሩ 62 ከብቶችና 25 አህዮች ሰርቀው ለመንዳት ማንነታቸው ያልታወቀ ሰዎች ወደ ገዳሙ ይቀርባሉ። ሀሳባቸውን ተግብረው ሲነዱባቸው የተመለከቱት የወቅቱ ሁለት ጥበቃዎች እየጮሁ ተከተሏቸው። ጩኸቱን የሰሙ መነኮሳትም ተሰብስበው ሲከተሏቸው ሌሎች ከብቶቹን ትተው ያመልጣሉ። መነኮሳቱ ንብረታቸው የሆኑትን ከብቶች ይዘው ወደ ገዳማቸው ተመልሰው ጸሎት ያደርጋሉ። በዚህ ጊዜ ከሥላሴ ገዳም ጀርባ ባለው ደን ላይ

የእሳት ቃጠሎ ይታያል። የደኑን መቃጠል የተመለከቱት ማኅበረ መነኮሳት እሳቱን ለማጥፋት ሌሊቱን ሙሉ ጣሩ። ነገር ግን አልተሳካላቸውም ነበር። በነጋታው የገዳሙ ዋና መጋቢና ምክትል አበምኔት አባ ዘወልደ ማርያም ለአገረ ስብከቱ፣ ለወረዳው ቤተ ክህነት ጽ/ቤት እንዲሁም ለማኅበረ ቅዱሳን የሚኤሶ ወረዳ ማዕከል አባላት ጉዳዩን አሳወቁ።

ሕዝብ ክርስቲያኑ ከየቤታቸው በጀርባቸው ውኃ በጀሪካን እየተሸከሙ ሊያጠፉ ሞክሩ። የሚኤሶ ከተማ ግብርና ልማት ጽሕፈት ቤት ፒካፕ መኪና በጀሪካ የተሞላ ውኃ በማመላለስም ትብብር አደረገ። እሳቱ ግን አልተበገረም። ዕድሜ ጠገብ የሆኑትን ዛፎች በላቸው።

በዚህ ዕለት እሳቱን በማጥፋቱ ተግባር ላይ የተሰማሩት ወጣቶች በእሳቱ ለሁለት ተከፈሉ። በመካከላቸውም የእሳት ባሕር ተፈጠረ። በወቅቱ 16 ወንዶች እና ሁለት ሴት ወጣቶች በእሳቱ ተከበቡ። አንድም የመውጫ ቀዳዳ አልነበራቸውም። በእሳት የተከበቡት ወጣቶች በታጠሩበት የእሳት ቅጽር ውስጥ ሆነው ጸሎት ማድረግ ጀመሩ። በጸሎታቸው ጊዜ አንድ ዋሻ አዩ። በእሳቱ ፍም ላይ እየሮጡ ዋሻው ውስጥ ገቡ። እፎይታቸው አጭር ነበር። ምክንያቱም በዋሻው ውስጥ እያሉ ከምሽቱ አምስት ሠዓት ላይ በጢሱ ታፈኑ።

በወቅቱ እሳቱን በማጥፋት ላይ የነበሩ ሁለት የፌዴራል ፖሊስ ስፔሻሊስቶች በፔስታል ዳቦ ይዘው በእሳቱ መሐል ሮጡ። በፍሙ ላይ እየተንሸራተቱና እየተራመዱ ዋሻው ውስጥ ገቡ። ሁሉም ይዘምሩ፤ ይጸልዩ ነበር።

፳፪. በአስቦት ደብረ ወገን ገዳም የሚገኘው የሥላሴ ቤ/ክ በስተምዕራብ አቅጣጫ ሲታይ

ንጋት ሲቃረብ በነፋስ የተገፋው እሳት ሸሽቶ ገለጥ አለ። ከዐሥር ሠዓታት በኋላ ከዋሻው ወጥተው እንደገና ቃጠሎውን ለማጥፋት ተፋጠኑ። ከአለማያ፣ ከሐረር፣ ከድሬዳዋ የመጡት ሕዝብ ክርስቲያናት እንዲሁም የፌዴራል ፖሊስ፣ የኦሮምያ ፖሊስ እየተረባረቡ ነው። ዛሬም አልተሳካላቸውም። የመከላከልን ማደሪያ ሊበላ 50 ሜትር ርቀት ላይ የሚገኘው እሳት አልጠፋም። በዚህ ጊዜ በበዓታቸው ሆነው እየጸለዩ የነበሩ አባት ነበሩ፤ ባሕታዊ መርዓዊ። ባሕታዊው በገዳሙ ከ40 ዓመት በላይ ኖረዋል። የ80 ዓመት የዕድሜ ባለጸጋ ናቸው። ከበዓታቸው እንዲወጡ ቢጠየቁ እምቢ አሉ። በእምነታቸው ፀኑ። “እግዚአብሔር የኔን በዓት አያቃጥለውም” አሉ። ጸበል ይዘው ሐደው ወደ እሳቸው የሚገሰግሰውን እሳት ረጨት። እሳቱ ወደ ምዕራብ አቅጣጫ ዞረ። አንድም የመከላከል በዓት ሳይቃጠል ተረፈ። በመጨረሻም ከምሽቱ 12 ሠዓት እሳቱ ቆመ።

የቃጠሎው ጋበታ ዘለቂታ አልነበረውም። እንደገና አገርሽቶ የካቲት 23 ቀን አዲስ ቃጠሎ ተከሰተ። እሳቱ ወደ አባ ሳሙኤል ገዳም መገሰገስ ጀመረ። እሳቱ በቁጥጥር ስር የዋለው የካቲት 24 ቀን አመሻሽ ላይ ነው። በ2004 ዓ.ም ብቻ በገዳሙ ለሦስት ጊዜያት ያህል እሳት ተነስቷል። ነገር ግን በገዳሙ ማንበረ መከላከል ጥረት ሊጠፋ ችሏል። ይህኛው ግን በአካባቢው ሕዝብ ክርስቲያንም ትብብር ሊጠፋ አልቻለም።

ምንጭ

- ገብረ ዮሐንስ ገብረ ማርያም። የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ ክፍል 2። 1993። ገጽ 29-34
- ገድለ አቡነ ሳሙኤል ዘደብረ ወገን። አዲስ አበባ፣ 1998 ኢትዮ ጥቁር ዓባይ አታሚዎች
- የቤተ ክርስቲያን መረጃዎች። ዝኒ ከማሁ ገጽ 267፣268
- ዝኒ ሲቃውንት ካልዕ። ገጽ 48፣49
- አንዳለ ደምስስ። ስምዕ ጽድቅ ቅጽ 19 ቁጥር 243 የካቲት 16- 30/2004 ዓ.ም
- የቅዱሳን ታሪክ 5ኛ መጽሐፍ። ዝኒ ከማሁ። ከገጽ 106፣107
- መርስሌ ጎዘን ወልደ ቂርቆስ። ትዝታዬ ስለራሴ የማስታውሰው። 2002 አስቴር ነጋ አሳታሚ ድርጅት። ርጥቦት አታሚዎች። ገጽ 163።

6. መንበረ ስብሐት ጉዛ መድኃኔዓለም ገዳም

መንበረ ስብሐት ጉዛ መድኃኔዓለም ገዳም መገኛው በደቡብ ጎንደር አገረ ስብሐት በላይ ጋይንት በስማዳ ወረዳ ነው። እንደተተከለ የሚነገርለት በመካከለኛው ዘመን ነው። ቤተ ክርስቲያኑ በኢማም አሕመድ ተቃጥሏል። ይህ ቃጠሎ የተከሰተው ምናልባት ዐጤ ልብን ድንግል ከሞቱ በኋላ በልጃቸው በዐጤ ገላውዴዎስ ዘመን ሊሆን ይችላል። አሕመድ በዚህ አካባቢ የከፋ የጥፋት ዘመቻ ያደረገው በገላውዴዎስ ዘመን እንደሆነ የሚያስረዳ ታሪኮች አሉ።

በኢማም አሕመድ ጊዜ የተቃጠለው ይህ ቤተ ክርስቲያን በዐጤ ሠርፀ ድንግል በ1553 ዓ.ም ተሠርቷል። በሥራው ላይ የንጉሡ ሚስት እቴጌ ማርያም ሥና ተሳትፈውበታል። እቴጌይቱ ከሕዝብ ክርስቲያኑ ጋር በጋራ በመሆን አባ አርአያ በተባሉ አባት አማካይነት መናንያን እንዲቀድሱበት ከተራራው ወረድ ብሎ ባለ ጫካ ውስጥ ሌላ ቤተ ክርስቲያን በ1556 ዓ.ም አሠርተዋል።

ዐጤ ሠርፀ ድንግል

❖ ዐጤ ሠርፀ ድንግል የነገሡት ከአባታቸው ከዐጤ ሚናስ ቀጥሎ ነው። አባታቸው በ1556 ዓ.ም ሲሞቱ መኳንንቱ ማን ይንገሥ በሚለው ሀሳብ ላይ ለሁለት ተከፍለው ነበር። አንደኛው ወገን እና ተሰሚ ለመሆን የበቃው ሠርፀ ድንግል ይንገሥ የሚል ነበር። በሁለተኛው ወገን ያለው ደግሞ የመጀመሪያውን ሀሳብ ተቃውሞ “የለም ሐመልማል ይንገሥ” የሚል ፅንፈኛ ሆኖ ብቅ ብሏል።

ሐመልማል የተባለው የዐጤ ልብን ድንግል እህት /የሮማኑ ወርቅ/ ልጅ ነበር። ነገር ግን የመጀመሪያው ሀሳብ ደጋፊዎች የበላይነት አግኝተው ዐጤ ሠርፀ ድንግል ነገሡ። በአዛዥ ቁጥ አውጪነትም ስመ መንግሥታቸው መለክ ሰገድ ተባለ።

ሠርፀ ድንግል የተወለዱበትን ቀንና ዓመተ ምሕረት ይህ ነው ብሎ በግልፅ ያስቀመጠ ድርሳን ባይገኝም 1543 ዓ.ም መጨረሻ ወይም 1544 ዓ.ም መጀመሪያ ላይ እንደተወለዱ መገመትና ማወቅ ይቻላል። ምክንያቱም ዙፋኑን በ1556⁵⁹ ዓ.ም ሲይዙ የ13 ዓመት ታዳጊ መሆናቸው በታሪክ ተመዝግቦ ይገኛል። ከዚህም ባሻገር

59 . እንዳንዶች ተረክ ከሆነ 1555 ዓ.ም ነው ዘፋኑን የያዙት።

በሕመም ምክንያት ከሞቱበት ዓመተ ምሕረት ላይ የነገሡበትን ዕድሜ 13 ዓመት ብንቀንስ 1543 ዓ.ም፤ በሕይወት የኖሩበትን አጠቃላይ ዕድሜ 463 ብንቀንስ ደግሞ 1544 ዓ.ም እናገኛለን።

ሠርፀ ድንግል በአያታቸው እቴጌ ሰብላ ወንጌል ሞግዚትነት በእናታቸው እቴጌ ሥሉሥ ኃይላ /አድማስ ሞገላ/ እየታገዙ አስተዳደራቸውን ጀምረዋል። በተለይ የግዛታቸው ጅማራ ላይ ከላይ የተጠቀሰው ሐመልማል ዙፋኑን ለመንጠቅ ተነስቶባቸው የነበረ ቢሆንም እነዚህ ሴቶች በጸሎት፤ በማማከርና በተለይ እቴጌ ሰብላ ወንጌል በአስተዳደር ሥራው ላይ እጃቸውን በማስገባት ጉልህ አስተዋፅኦ አበርክተዋል።

ሠርፀ ድንግል 1572 ዓ.ም ዋና ከተማቸውን ወደ ደምቢያ አዛውረዋል። የዐጤ ቴዎድሮስ እናት ወይዘሮ አትጠገብ ወንድ ወሰን ተወላዳታትን የእንፍራንዝ ከተማንም ቆርቁረዋል። ዛሬ ከአዲስ አበባ ወደ ጎንደር ሲኬድ በስተቀኝ በኩል ባለ ከፍተኛ ቦታ ላይ የሚገኘውን የጉዛራ ቤተ መንግሥት⁶⁰ ሠርተዋል።

ሠርፀ ድንግል በዕድሜ በስለው ሙሉ በሙሉ መንግሥታዊ አስተዳደሩን ያለማንም ጣልቃ ገብነት ማስተዳደር ከጀመሩበት ጊዜ ጀምሮ በርካታ ፈተናዎች የገጠሟቸው ቢሆንም ሁሉንም በድል አጠናቀዋል። ከእነዚህ ፈተናዎች መሐከል በ1569 ዓ.ም አካባቢ በሸዋ ከኢማም መሐመድ ጋር ያደረጉት ጦርነት አንዱ ሲሆን በጦርነቱ ድል ቀንቷቸዋል። ኢማም መሐመድ የኢማም አሕመድ ተወላጅ ሲሆን በ1568 ዓ.ም በሐረር ዙፋን ላይ የተቀመጠ አሚር ነው። ኢማም መሐመድ ዐጤ ሠርፀ ድንግልን ለመውጋት ከምጽዋው ባሕር ነጋሽ ይስሐቅ ጋር ማበር ጀምሮ ነበር።

⁶⁰ ቤተ መንግሥቱ የተሠራው ከአስፓልቱ አንድ ኪሎ ሜትር ርቀት ላይ ነው። የተሠራው የጎንደር መንግሥት መሥራች በሚባሉት በዐጤ ሠርፀ ድንግል /1556-1589 ዓ.ም/ አማካይነት ነው። ንጉሡ ቤተ መንግሥቱን በአካባቢው እንዲያገኙ ያደረጓቸው የተለያዩ ምክንያቶች አሏቸው። ወደ ሰሜን የሚሄደው የጎንደር መስመር የሚያልፈው በዚያ በመሆኑ፤ ጣና ሐይቅ ከፊቱ ተንጣሎ መገኘቱ፤ አካባቢው ደጋና ከወባ ጸሽታ ነጻ መሆኑ፤ በእህል ምርት የታወቀ መሆኑ፤ ዋናው ሰወርቅ ዝቦያ ለነበረው ፋዞግ ቅርብ መሆኑና ሌሎችም ነበሩ። ቤተ መንግሥቱ የጎንደር ቤተ መንግሥት መልክ ይዞ በጉብታ ላይ የታነጸ ነው። ፎቅና ፖድር ቤት አለው። የግብር አዳራሽ፤ የፍርድ አደባባይ፤ ማዕድ ቤትና ሌሎች ክፍሎችን ይሟላል። በእንጨትና ጩንጋይ የተሠራ ሲሆን ዐጤ ፋሲል ካሰገነበት የጎንደር ቤተ መንግሥት የ70 ዓመት ቅድሚያ ዕድሜ አለው። ቤተ መንግሥቱ እንደሌሎቹ አብያተ መንግሥታት በእንክብካቤ አልተያዘም። ነገር ግን በሚያስገርም ጥንካሬ ዐራት መቶ ዓመታትን ተሻግሮ እዚህ እኛ ዘመን ላይ ደርሷል። በእርግጥ ከ25 ዓመታት በፊት ደርግና ኢሕአዴግ ሲዋጉ በደረሰበት ጉዳት የመፈራረስ እደጋ ተጋርጦበት የነበረ ቢሆንም ከዚያ የተረፈው ግን ታሪክን እየመሰከረ፤ ባለታሪክን እየዘከረ ይገኛል።

/ዳንኤል ክብረት። አዲስ ጉዳይ። ከጣራ እስከ ጉዛራ ገጽ 24/

ንጉሡ ብልጋት የነበራቸው ሰው ስለነበሩ ባሕር ነጋሽ ይስሐቅን እየደለሉ በፀባይ ይዘው በ1568 ዓ.ም መገባደጃ ላይ ሐረርን እንዲጠብቅ ሸዘር አሕመድን ሾሞ ሊወጋቸው የተሰለፈውን ኢማም ገጥመው ድል አድርገውታል። ዐጤ ሠርፀ ድንግል ከኢማም መሐመድ ጋር ሙሉ ቀን ተዋግተው ማናቸውም አሸናፊ ሳይሆኑ ቀን መሸና ውጊያው በነጋታው ቀጠሎ ነበር። የኢማም ወታደሮች በመሰላቸታቸውና ለአዝማቻቸውም /ለመሐመድ/ ፍቅር ስላልነበራቸው እየከዱት ወደ ንጉሡ ገቡ። በተለይ አሳኢድዲ የተባለው ብርቱ ጦረኛ ለንጉሡ እጁን በሰጠ ጊዜ መሾምና መሸለሙ የብዙዎቹን ቀልብ ማረከ። የኢማም ወታደሮች በጦርነቱ ጊዜ በምርኮ ሳስተውና በሞት አልቀው በመመናመናቸው ኢማም የቀሩት 50 የሚያህሉ ፈረሰኛ ወታደሮች ነበሩ። ኢማም ከነዚህ 50 ፈረሰኛች ጋር ሊያመልጥ ሊሞክር ተይዞ በንጉሡ ፊት ተገደለ።

ዐጤ ሠርፀ ድንግል ከዚህ ጦርነት በኋላ በጌምድር ሲመለሱ ፊታቸውን ያዙሩት ቀድሞ ከኢማም ጋር ሲያልቅባቸውና በብልጋት ይዘው ሲያዘናጉት ወደ ነበረው የምጽዋው ባሕር ነጋሽ ወደ ይስሐቅ ነው። ይስሐቅ ሽፈተ መባልን ሲሰሙ ወደ ትግራይ የሔዱት ንጉሥ ለባሕር ነጋሹ አንድ አማራጭ ሰጥተውታል፤ ዕርቅ። “ታርቀህ የምትገባ ከሆነ ከግዛትህ አልነቀንቅህም፤ ከሹመትህ አልነቅልህም” ብለው ቃል ገቡለት። ይስሐቅ ግን በቱርኮች ተመክቶ ስለነበር ስምምነቱን ገፋ። ንጉሡ “አንተ በቱርኮች ትመካለህ፤ እኔ ደግሞ ኃይለኞችን በሚረታ በኢየሱስ ክርስቶስ ተመክቼ እመጣበሃለሁ” ብሎ ሠራዊታቸውን አስከትተው ዘመቱበት። የሁለቱም ጦር እንዲሞላ ላይ በጎዳር ወር 1570 ዓ.ም ለውጊያ ተሰለፈ። የንጉሡ ጦር በሦስት የተከፈለ ሲሆን የመሐከለኛው እና የሁለተኛው የጦር አዝማች ራሳቸው ናቸው። እጅግ የዘመነ የጦር መሣሪያ ከታጠቀው ሠራዊት ጋር በጦርና በጎራዴ ፍልሚያው ቀጠለ። የንጉሡ ሠራዊት ክፉኛ ቢጎዱም መድፍ ከታጠቁት ቱርኮች ጋር የጨበጣ ውጊያ ተዋግተው ድሉ ወደ ንጉሣቸው እንዲያዘነብል አድርገዋል።

በጦርነቱ ያልተሳካለት ይስሐቅም ብዙ ደም ካፋሰሰ በኋላ ዕርቅ ጠይቋል። ንጉሡም ዕርቁን ተቀብለው “ና እሺ እንታረቅና ቱርኮችን እንውጋ፤ ከድንበራችንም እናስወጣ” ብለው እሺታቸውን ገለጹለት። እሱ ግን ቱርኮችን ለመክዳት ባለመፈለጉ ዕርቁን ተወው። ጋብ ብሎ የነበረው ጦርነት እንደገና በታገሣሥ ወር ቀጠለ። በጦርነቱ ላይ

ባሕረ ነጋሹ በጦር ተወግቶ ሞተ። የቱርክ ፓሻ በንጉሡ ወታደር በዮናኤል ጦር ተወግቶ ከፈረሱ ላይ ወደቀ። ዮናኤል አንገቱን ቆርጦ ለንጉሡ ግዳይ ጣለላቸው።

«የንጉሡ ሎሌ ዮናኤል፤

ፓሻውን ገደለው በራሱ ሾተል።»

ብሎ ፎክሯል።

ዐጤ ሠርፀ ድንግል ይህን ጦርነት ድል አድርገው ከተመለሱ ከሁለት ዓመት በኋላ በ1572 ዓ.ም ከፈላሻዎች ጋር ተዋግተዋል። የውጊያው መሠረት በሰሜንና በወገራ የነበሩ ፈላሻዎች ከመንደራቸው እያለፉ የአውራጃውን መንደር መዝረፍ፤ የቀየውን ቤት ማቃጠልን ሥራቸው አድርገውት ነበር። በሕዝቡም ላይ ከፍተኛ ማጉላላትን እያደረሱ ያለቃዩት ጀመር። ይህ ግፍ እየተሠራ መሆኑ ወሬው ለንጉሡ በመልዕክተኛ መጣላቸው። ንጉሡ ለጉዳዩ ምላሽ ለመስጠት ወዲያው ሠራዊታቸውን አስከተቱ። ሸወቅቱ ጉባኤ በተሰኘችው ከተማቸው ስለነበሩ ወደ ወገራ አመሩ።

ገዢው ሦስት ሳምንት ፈጅቶባቸው ታኅሣሥ 6 ቀን 1572 ዓ.ም ወገራ ደረሱ። የፈላሻዎቹ የጦር አዝማች ጎሼን⁶¹ ከነሠራዊቱ ወደ መሸገበት አምባ ተጠጉ። ፈላሻዎቹ የሚቀዱትን ውኃ በዘበኛ ያስጠብቁት ጀመር። ከዚህ በተጨማሪም የጦር አለቃ ያደረጉት አዝማች ዳህረቆት በአንድ በኩል፤ በሁለተኛው ወገን ሳዊሮስ የተባውን ጀግና፤ በሦስተኛ የቱርክን ፓሻ የገደለው ዮናኤል፤ ሹም ገብረ አያሱስ፤ ዕቁበ ሚካኤል፤ የታላላቅ ብላቴናዎች አለቃ ወሰንጌ አብርሃም የተባሉት አዝማች ወታደሮቻቸውን ይዘው አምባውን ከብዘው ተቀመጡ። ይህን የተመለከተው የፈላሻዎች አዝማች ሰላማዊ ሆኖ በማዘናጋት አመሻሽ ላይ ድንገተኛ ጥቃት ሰነዘረባቸው። ጀግና እንደነበር የሚነገርለትን ዕቁበ ሚካኤልን ጨምሮ ብዙ ወታደር ፈጀባቸው። ንጉሡ በዕቁበ ሚካኤል ሞት ከፍተኛ ብስጭት ውስጥ በመግባታቸው በአጠገባቸው የነበረውን መቃቢስ የተባለውን የጦር አለቃ ጭፍራ መድበውለት የዕቁበ ሚካኤልን ስፍራ እንዲይዝ ላኩት።

መቃቢስ በአዲስ ጉልበት ተዋግቶ ድል አደረገና ውኃውንና ተራራውን ያዘ። ፈላሻዎችም መሸነፋቸውን በማመን ወደ ተራራው ጫፍ አፈገፈጉ። ጊላም “ዮናኤል

⁶¹ - ጎሼ የሚሉት አሉ።

ይምጣልንና ከባለፈው ጥፋታችን ተምረን እንታረቅ” ብለው መልዕክት ድል ላደረጋቸው ለትናንሽ ብላቴናዎች አለቃ ለመቃቢስ፤ ለታላላቅ ብላቴናዎች አለቃ ለወሰንጌ እንዲሁም በኃይለኛነቱ ለሚታወቀው ለተዝካሮ መልዕክት ላኩ። የጦር አለቆቹም ጉዳዩን ለንጉሡ አላወቁ።

ንጉሡ እጅግ የሚተማመኑበትን የናኤልን እንዳታገላላቸው ዕርቅ ከጠየቁን ሔደህ አናግራቸው ብለው ሰደዱት። የናኤል እንደተላከው ሔዶ የንጉሡን የምሕረት ቃል ገለጠላቸው። ግማሾቹ በምሕረቱ ደስ ሲሰኙ ግማሾቹ ደግሞ የጦር መሣሪያ ይዘው ለማምለጥ ሞክሩ። የናኤል የሚሸሹትን ተከታትሎ ጦርነት ገጠማቸው። ገሚሶቹን ማረካቸው፤ ገሚሶቹንም ገደላቸው።

የናኤል “ለፈላሻዎቹ እንድምራችሁ ከፈለጋችሁ በድንግል ማርያም ስም ለምኑኝ” ብሏቸው የነበረ ቢሆንም የፈላሻዎቹ ነብይ የነበረው ሰው ግን “እኛ ፈላሾች የማርያምን ስም መጥራት አይሆንልንም፤ ነገር ግን እኔን የወገኖቹን ጥፋትና ስድብ ከምታሳየኝ ግደለኝ” ብሎታል። የናኤልም በአቋሙ የፀናውን ነብይ አንገቱን ሰይፎ ገድሎታል።

እርቁ ባለመሳካቱ አዝማች ጌዴዎንና አዝማች ጎሼ የንጉሡን ወታደሮች ጦርነት ገጠሙ። ፈላሻዎቹ ከተራራው ጫፍ ስለነበሩ ከንጉሡ ብዙዎቹን ወታደሮች በድንጋይ ናዳ ፈጁቸው። ወደ ተራራው ለመግባት ያልቻሉት የንጉሡ ወታደሮች ከቱርኮች የተማረከውን መድፍ ይዘው ወደ ተራራው ተጠጉ። መድፉን በተከሰትና ከፈላሻዎች ወገን ሰው በወደቀ ጊዜ በመብረቅ የተመቱ መስሏቸው በረገጉ። ብርጋጌያቸውም እንዲሸሹ አደረጋቸው። በዚህ አጋጣሚ ፋታ ያገኘው የንጉሡ ወታደር ሮጦ ተራራውን ያዙ። በተፈጠረው ነገር ግራ ከተጋቡት ፈላሻዎች ውስጥ ጥቂቶቹ ለመዋጋት ቢሞክሩም የንጉሡ ሰዎች አየሉባቸው። እናም እየዘለሉ ገደል ገቡ። አንዳንዶቹም አመለጡ። ገደል ገብተው ከሞቱት መሐከል ዋናው አዝማች ጎሼ ይጠቀሳል። ካመለጡት መሐከል ደግሞ ጌዴዎን አንዱ ነበር።

ጎሼ ከገደሉ በወደቀ ጊዜ ያረፈው በለን ከተባለ የንጉሡ የጦር አለቃ ሰፈር ነበር። በለን የአዝማቹን አንገት ቆርጦ ግዳይ ስለጣለ ደስታ ሆነ። ንጉሡ በዚህ መልኩ ድል

ተቀዳጁ። ታሪክ እንደሚናገረው ከሆነ ይህ ጦርነት የፈላሻዎችን ኃይል በከፍተኛ ሁኔታ ያንኮታኮተ በመሆኑ እንዲህ ዓይነት የተደራጀ ጦርነት ተደርጎ አያውቅም።

አንዳንድ ድርሳናት ንጉሡ በኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ሃይማኖታቸው የጠነከረ አቋም የሌላቸው ለዘብተኛ አድርገው ይቆጥሯቸዋል። ለዚህም ማስረጃነት የሚጠቅሱት ለካቶሊካዊያን ሰባኪዎች ነፃነት ሰጥተዋል የሚል ነው። ነገር ግን በእኔ መረዳት ይህን ያደረጉት ለሃይማኖታቸው ግድ አጥተው ሳይሆን የፖርቹጋላዊያኑን ፍቅር ከማትረፍ አንጻር ነው። ምክንያቱም በዘመናቸው ቱርኮች ከጠላቶቻቸው ጋር እያበሩባቸው ነበር። በመሆኑም አንድም ቱርኮችን በመውጋቱ ረገድ ያግዙኛል ብለው በማሰብ፤ ሁለትም ባያግዟቸውም ተጨማሪ ጠላት ላለመፍራት በመጠንቀቅ ነው። ሦስተኛውና ዋናው ታሪካዊ ዳራ ያለው ሊሆን በአባቶቻቸው ዘመን የተነሳውን የአሕመድን ጦር በመውጋቱ ረገድ ፖርቹጋላዊያኑ ያደረጉትን ውለታ ማሰብ ነው።

ፀጤ ሠርፀ ድንግል በዘመነ መንግሥታቸው በወለጋ ሰቀምት ከተማ እስከ ዛሬ ድረስ ያለችውን የቅድስት ማርያምን ቤተ ክርስቲያንና በጂማ ከተማ ያለውን የቅዱስ ጊዮርጊስ ቤተ ክርስቲያንን አሠርተዋል። በመንበረ መንግሥቱ ላይ ተቀምጠውም ኢትዮጵያን ለ34 ዓመታት ያህል ገዝተው በ1590 ዓ.ም አርፈዋል። በራማ ደሴትም እስከፊናቸው በክብር ተቀብሯል።

ምንጭ

- የቤተ ክርስቲያን መረጃዎች። ገጽ 84
- የኢትዮጵያ ታሪክ ከዐፄ ልብነ ድንግል እስከ ዐፄ ቴዎድሮስ። ገጽ 85፣104፣116
- እርቅይሁን በላይነህ። የእውቀት አፍላጋት ቁ.1 ዘጋቢ ፊልም። አዲስ አበባ፤

2005። ማንበረ ቅዱሳን።

- የኢትዮጵያ የ5 ሺህ ዓመት ታሪክ ገጽ 304-307
- የዐጤ ሱስንዮስ ዜና መዋዕል። ገጽ 65
- የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ። ገጽ 112
- አክሱም። ገጽ 148
- ቤተ አስራኤል በኢትዮጵያ። ገጽ 18 — 21
- ዳንኤል ክብረት። አዲስ ጉዳይ። ከጣራ እስከ ጉዛራ። አዲስ አበባ፤ ቅጽ 7 ቁ.

142 ታኅሣሥ 2005 ብራና ማተሚያ ቤት። ገጽ 24

7. ምድረ ክብድ አቡነ ገብረ መንፈስ ቅዱስ ገዳም

ምድረ ክብድ አቡነ ገብረ መንፈስ ቅዱስ ገዳም መገኛው በከምባታ ሐዲያና ጉራጌ አገረ ስብከት ጉራጌ ውስጥ ነው። ይህ ገዳም ጥንታዊ ገዳም የአፈ-ታሪክ ትርክት የገዳሙን የምሥረታ ዘመን አስመልክቶ ወደ ንጉሥ ላሊበላ ዘመን ይወስደናል። አቡነ ገብረ መንፈስ ቅዱስ ወደ ኢትዮጵያ የገቡት በላሊበላ ዘመን በመሆኑና በሮሐ ቤተ መንግሥት ከንጉሡ ጋር ቆይተው ወደ ሸዋ ምድር በመጡ ጊዜ ነው ገዳሙ የተመሠረተው።

ገዳሙ በኢማም አሕመድ ዘመን ጠፍቶ እንደነበር ድርሳናት ይተርካሉ። ነገር ግን ከረጅም ዘመናት በኋላ በንጉሥ ሣህለ ሥላሴ /ንጉሠ ሸዋ/ ዘመን አባ ገብረ ሕይወት በተሰኙ አባት ቀንቶ ወደ ቀደመ ክብሩ እንዲመለስ ተደርጓል። አባ ገብረ ሕይወት ሳማ ሰንበትንና ዝቋላንም እንዳቀኑ የሚነገርባቸው ታላቅ አባት ናቸው።

አባ ገብረ ሕይወት ያቀኑት ገዳምና እስከ ጥር 9 ቀን 2002 ዓ.ም አገልግሎት ሲሰጥ የነበረው ቤተ መቅደስ ዐጤ ምኒልክ በዘመናቸው ያሠሩት እንደሆነ ታሪክ ይናገራል። ዳግማዊ ዐጤ ምኒልክ በ1892 ዓ.ም ያረጁና የደከሙ እንዲሁም የፈረሱ አብያተ ክርስቲያናትን እንዲጠገኑ ባወጡት አዋጅ መሠረት በአያታቸው ዘመን የቀናውን ጥንታዊውን የምድረ ክብድ አቡነ ገብረ መንፈስ ቅዱስን ቤተ ክርስቲያን እንዲታደስ አድርገውታል።

ዐጤው ያሠሩት ቤተ መቅደስ ቆርቆሮ የለበሰው በልጃቸው በንግሥተ ነገሥታት ዘውዲቱ አማካይነት ነው። በአገራችን የቅርስ መዝገብ የተመዘገበውን ይህን ቤተ መቅደስ ከላይ በተጠቀሰው ዓመት ሙሉ በሙሉ ጥንቃቄ የተመላበት እድሳት ተደርጎለታል። ያላደሱትም አቶ ጋሻው ዳንኤል በስመ ክርስቲያናቸው ወልደ ተክለ ሃይማኖት እና ወይዘሮ ሕሊና ግዛው በክርስትና ስማቸው ምሥጢረ ሥላሴ የተባሉ ባለትሩፋት ባልና ሚስት ናቸው። በወቅቱ የአገረ ስብከቱ ሊቀ ጳጳስ የነበሩት አቡነ መልክ ጸዴቅ ሲሆኑ ቅዳሴ ቤቱ ሲከበር በቦታው በመገኘት ቤተ ክርስቲያኑን መርቀዋል።

ብጽዕ አቡነ መልክ ጸዴቅ

አባታቸው ካህን ሲሆኑ መምራ ክንፈ ሚካኤል ወልደ ሰንበት ይባላሉ፤ እናታቸው ደግሞ ወይዘሮ አስካለ ማርያም ወልደ መስቀል። የተወለዱት በግንቦት ወር 1952

ዓ.ም ምሁር ኢየሱስ በተባለው ገዳም አካባቢ ነው። የልጅነት ስማቸው ኃይለ ኢየሱስ ይባል ነበር። ኃይለ ኢየሱስ ዕድሜያቸው ለትምህርት ሲደርስ በተወለዱበት የምሁር ገዳም የአብነት ትምህርት ቤት በመግባት ከፊደል ጀምሮ ያለውን ትምህርት በአግባቡ በመቀጠል ለማዕረግ ድቁና በቁ። ማዕረግ ድቁናን የተቀበሉት በወቅቱ ከነበሩት ፓትርያርክ ከብጽዕ ወ ቅዱስ አቡነ ቴዎፍሎስ ነበር። ኃይለ ኢየሱስ በተቀበሉት ድቁና በምሁርና በአካባቢው እየተዘዋወሩ ሲያገለግሉ ቆዩ።

በ1973 ዓ.ም በብፁእ አቡነ ጎርጎሪየስ ካልእ የሚሠጠውን የመጀመሪያ ዙር ሥልጠና ለመከታተል ወደዝዋይ አቀነ። በ1978 ዓ.ም ደግሞ ለዋሰው ብርሃን ቅዱስ ጳውሎስ ከፍተኛ መንፈሳዊ ኮሌጅ በመግባት በኮሌጁ የሚሰጠውን የነገረ መለኮት ትምህርት በ1981 ዓ.ም አጠናቀቁ። ይህን ታላቅ ትምህርት ካጠናቀቁ በኋላ በምሥራቅ ሸዋ አገረ ስብከት የስብከተ ወንጌል ኃላፊ ሆነው ለማገልገል ወደ ቦታው አቀነ። በአገረ ስብከቱ አንድ ዓመት ላልሞላ ጊዜ በትጋት ሲያገለግሉ ከቆዩ በኋላ በሲኖዶሱ ውሳኔ መሠረት ወደ ቅድስት አገር ኢየሩሳሌም ለሌላ ሐዋርያዊ አገልግሎት ተላኩ። በኢየሩሳሌም በዘጠኝ ወራት የአገልግሎት ጊዜያቸው በእጅጉ የተደለቱት የገዳሙ አባቶች በ1982 ዓ.ም የቅዱስ ፊልጶስ ገዳም ቁስ ገበዝ እንዲሆኑ ሾሟቸው።

ጄ.ምሐር ኢየሱስ ቤተ ክርስቲያን

እኚህ አባት ከኢየሩሳሌም ከተመለሱ በኋላ በ1983 ዓ.ም በአዲስ አበባ የደብረ ብሥራት ቅዱስ ገብርኤል ቤተ ክርስቲያን አስተዳዳሪ ሆነው ተሾሙ። በዚሁ ቤተ ክርስቲያን ለሦስት ዓመታት ያህል ለምዕመናን የወንጌል አገልግሎት በመስጠትና ወጣቶችን በሰንበት ትምህርት ቤት በማደራጀት ረገድ ከፍተኛ ጥረት ሲያደርጉ ቆዩ።

የመካኒካ አቡነ ገብረ መንፈስ ቅዱስ ቤተ ክርስቲያንንም ያስተከሉት በዚህ ወቅት ነው። በ1985 ዓ.ም መጨረሻ ላይ ወደ መርካቶ ደብረ ኃይል ቅዱስ ራጉኤል ቤተ ክርስቲያን በመዛወር የተለመደ ትጋታቸውን ቀጥለውበታል። ኅዳር 4 ቀን 1987 ዓ.ም ማዕረገ ጽጵስናን በመሾም ብጹዕ አቡነ መልክ ጸዴቅ ተባሉ።

፳፬.ብፁእ አቡነ መልክ ጸዴቅ

ብጹዕ አቡነ መልክ ጸዴቅ የከንባታ ሐድያና ጉራጌ አንገረ ስብከት ሊቀ ጳጳስ ሆነው በመመደባቸው ወደቦታው አቅንተው እጅግ በርካታ ሥራዎችን ሠርተዋል።

በተለይም ይህ በጎ ሥራቸው አሁን ታሪኩን በምናወሳለት የምድረ ክብድ ገዳም ጎልቶ ይስተዋላል። ወደቦታው ሲሔዱ የገዳሙ አስተዳደር እጅግ ተዳክሞ በማግኘታቸው መፍትሔ ያሉትን አርምጃ ወስደው በመናንያን አባቶች እንዲተዳደር አድርገውታል። ለበዓለ ንግሥ ወደ ቦታው የሚመጣው ሰው ብዛት እጅግ በርካታ ቁጥር ያለው በመሆኑ ከፍተኛ የሆነ የመጠለያ ችግር ነበር። ብፁእነታቸው ይህን ችግር ተመልክተው ማረፊያ ቤቶችን አስገንብተዋል። 18 ኪሎ ሜትር ርቀት ያለውን የቡኢ ፒስታ መንገድ ከአይሪሽ የልማት ድርጅት ጋር በመተባበር እንዲጠገን አድርገውታል። በገዳሙ ያሉ መናንያን እናቶች በተለያዩ የተግባረ ዕድሜዎች ስልጥነው ገዳሙን እንዲረዱ በማሰብ ወደሰበታ ጌቱሰማኒ ቤተ ደናግል ሐደው

እንዲሰሰጥኑ አድርገዋል። በሾሟቸው አበምኔት አማካይነት ለገዳሙ መነኮሳትና መነኮሳይያት መኖሪያ የሚሆን ቤት አሠርተዋል። ገዳሙ ከዋና መንገድ የራቀ በመሆኑ የኤሌክትሪክ መብራት ተጠቃሚ አልነበረም። ነገር ግን አቡነ ከሚመለከታቸው አካላት ጋር በመነጋገር የኤሌክትሪክ መብራት ተጠቃሚ እንዲሆን አድርገውታል። በገዳሙ ያለውን የቅድስት ድንግል ማርያምን ቤተ ክርስቲያን ተሻሽሎ እንዲሠራ አድርገዋል። በገዳሙ ለአብነት ትምህርት ተማሪዎች የሚሆን የማብሰያ፣ የመመገቢያና የማደሪያ ቤት አሠርተው መጋቢት 5-2005 ዓ.ም አስመርቀዋል።

በገዳሙ የሚኖሩ ሰዎች ከፍተኛ የውኃ ችግር የነበረባቸው በመሆኑ ይህን ችግር ለመቅረፍ የዝናብ ውኃ አጠራቅሞ የሚያጣራ ታንክር እንዲገጠም አድርገዋል። ገዳሙ ራሱን እንዲችል በማሰብ በሶዶ ወረዳ ቡኢ ላይ ለገቢ ማስገኛ የሚሆን ቤትና ቦታ ገዝተዋል። አቡነ መልክ ጸዴቅ ከምድረ ከብድ ገዳምም በተጨማሪ በተወለዱበት የምሁር ኢየሱስ ገዳምም በርካታ መንፈሳዊ ሥራዎችን ሠርተዋል።

፳፭. ምድረ ከብድ አቡነ ገብረ መንፈስ ቅዱስ ቤተ ክርስቲያን

አቡነ ገብረ መንፈስ ቅዱስ

❖ አቡነ ገብረ መንፈስ ቅዱስ መንፈሳዊውን ተጋድሎ ፈፅመው ያረፉት በዚህ ገዳም ነው። ገብረ መንፈስ ቅዱስ የተወለዱት በግብፅ ሲሆን፣ ቀኑ ደግሞ ታኅሣሥ 29

ነው⁶²። አባታቸው ስምአን እናታቸው ደግሞ አቅሌሲያ ይባሉ ነበር። እነዚህ ደጋግ ወላጆቻቸው እሳቸውን ያፈሩት ከ30 ዓመት ደጅ ጥናት በኋላ ነው። በተወለዱ በሦስተኛው ቀን የእናታቸውን ጡት ጠብተው ስብሐት ለአብ ስብሐት ለወልድ ስብሐት ለመንፈስ ቅዱስ ብለው አምላክን አመስግነዋል።

ገብረ መንፈስ ቅዱስ በንሂስ ገዳም መንኲሰው በግብፅ እስከ 300 ዓመት ዕድሜያቸው ድረስ ቆይተዋል። ከዚህ በኋላ ግን ወደ አገራችን ኢትዮጵያ በዐጢ ላሊበላ ዘመነ መንግሥት መጥተዋል። ከወቅቱ መናገሻ ከተማ ሮሐ ገብተው ከንጉሡ ጋር ተገናኝተዋል። በመቀጠልም ንጉሡ እስከ ምድረ ክብድ ሸኝቷቸው ተመልሷል። ንጉሥ ላሊበላ አዳዲስ ማርያምን እንደአነፀ የሚነገረው ሸኝቷቸው ሲመለስ ነው።

አቡነ ገብረ መንፈስ ቅዱስ በምድረ ክብድና በዝቋላ 262 ዓመታትን በተባሕትዎና በመንፈሳዊ ተጋድሎ ጸንተው ቆይተዋል። ኑሯቸውም ከአናብስትና ከአናብርት ጋር ነበር። በምድረ ክብድ ዓይናቸውን ሳይክድኑ ለሰባት ዓመታት ያህል ቆመው ጸልዩዋል። በዝቋላ ሐይቅ ውስጥ ለ100 ዓመታት ያህል ጸልዩዋል። በመጨረሻም ከ562 ዓመታት መዋዕለ ሕይወት በኋላ በ1391 ዓ.ም ከዚህ ዓለም በሥጋ ሞት ተለይተዋል።

ምድረ ክብድ አቡነ ገብረ መንፈስ ቅዱስ ከፍተኛ የውኃ እጥረት ያለበት ገዳም በመሆኑ ችግር ነበረበት። ነገር ግን ማኅበረ ቅዱሳን ይህን የውኃ እጥረት ለመቅረፍ ጥረት በማድረግ ጥቅምት 4 ቀን 2005 ዓ.ም የንጹህ የመጠጥ ውኃ ሠርቶ በማጠናቀቅ አስመርቋል።

ምድረ ክብድ አቡነ ገብረ መንፈስ ቅዱስ ገዳም በ16ኛው መቶ ክፍለ ዘመን በኢማም አሕመድ ዘመን የጥፋት ሰለባ ከሆኑት የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ አምልኮዎች አንዱ ነው።

⁶² ዘመነ-ን 853 ዓ.ም የሚያደርጉት አሉ። አንዳንዶች ደግሞ የሞቱበትን ዘመን 1391 ያደርጉታል። በዘመናቱ መሐከል ያሉት ዓመታት 535 ናቸው። ይህ ትርክት ደግሞ ለ562 ዓመት በሕይወት ጥረዋል ከሚለው ታሪክ ጋር ይጣራል።

ምንጭ

- የቤተ ክርስቲያን መረጃዎች። ዘኢ ከማሁ። ገጽ 170፣171
- የቅዱሳን ታሪክ። ዘኢ ከማሁ። ገጽ 72፣73
- ዳዊት ደስታ። ስምዐ ጽድቅ። 20ኛ ዓመት ቁጥር 259
- ፍሬ ሕይወት ግዛቸው። ዜና ሕይወቱ ወ ተግባሩ ለብጽዕ አቡነ መልክ ጸዴቅ።
በኮምፓውተር የተጻፈ የዘጋቢ ፊልም ጽሑፍ።
- የምድረ ከብድ አቡነ ገብረ መንፈስ ቅዱስ ገዳም። ዘጋቢ ፊልም /ያልታተመ/።
ሚክ. ጋላካሲ ቪዲዮ።
- መዝገበ ታሪክ ክፍል 2። ገጽ 8-10

8. ቤተ ሰማያት

ቤተ ሰማያት ቤተ ክርስቲያን መገኛው በአምሐራ አገር እንደ ነበር ድርሳናት ይተርካሉ። ይህን ቤተ ክርስቲያን ያሠሩት እቱኔ ሰብለ ወንጌል ናቸው። እቱኔ ሰብለ ወንጌል የዐጤ ልብን ድንግል የሕግ ባለቤት ናቸው። የተጋቡት በኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ሥርዓትና ደንብ መሠረት ነው።

ንጉሡ ከእሳቸው በፊት ያሉ ነገሥታት አባቶቻቸው ከአንድ በላይ ሚስት ማግባትን በግልፅ ተቃውመዋል። መቃወም ብቻ ሳይሆን እሳቸውም በአንዲት ሴት በመወሰናቸው ሕገ እግዚአብሔርን ጠብተዋል።

ዐጤ ልብን ድንግል በአንድ የትዳር አጋር /ሚስት/ ፀንቶ መኖርን ከመወሰናቸው በፊት አንዲት የሐድያ ሴት ሊያገቡ ተሰማምተው እንደነበር አንዳንድ ድርሳናት ይተርካሉ። ነገር ግን ሴቲቱን ሲያዩዋት ጥርሷ ወጣ ወጣ ያለ በመሆኑ ጠልተዋት ሳያገቧት ቀርተዋል። ጌላም ከአንዲቷ ሚስታቸው ዐራት ወንድና ዐራት ሴት በአጠቃላይ ስምንት ልጆችን ወልደዋል። የወንዶቹ ስም ፊቅጦር፣ ገላውዴዎስ፣ ሚናስና፣ ያዕቆብ የሚሰኝ ሲሆን የሴቶቹ ስም ደግሞ ታዖድራ፣ ወለተ ቅዱሳን፣ ሰበነ ጊዮርጊስና ዓመተ ጊዮርጊስ ይሰኛል። ከወንዶቹ ልጆቻቸው ሁለቱ ማለትም ገላውዴዎስና ሚናስ ንጉሠ ነገሥትነትን ተቀብለው በኢትዮጵያ ዙፋን ላይ ተቀምጠዋል። ከሁለቱ አንዱ ዐጤ ልብን ድንግል ሲሞቱ አልጋውን የያዘው እና ለሰማዕትነት የበቃው ዐጤ ገላውዴዎስ ነው።

እቴጌ ሰብላ ወንጌል

❖ እቴጌ ሰብላ ወንጌል እናታቸው ወይዘሮ የዲት ይባላሉ። የዲት በዐጤ ልብን ድንግል እና በኢማም አሕመድ ሠራዊት መሐከል በተደረገው ጦርነትና ሚናስ በተማረከበት የጦርነት አውድማ ላይ ተማርከው ወደ የመን ተሸጠው ነበር።

እቴጌይቱ በልጃቸው በዐጤ ገላውዴዎስ ዘመን ከፍተኛ የዲፕሎማሲ ሚና የተጫወቱ ሲሆን በባላቸውም ዘመን ቢሆን ግሩም የጦር አመራር ብልኃት የነበራቸው ሰው ናቸው። ይህም ተግባር በልጃቸው ዘመን የቀጠለ ነበር። በባላቸው በዐጤ ልብን ድንግል እና በአያታቸው በእቴጌ አሌኒ አማካይነት ከፖርቹጋል መንግሥት ጋር በተደረገው ዲፕሎማሲያዊ ግንኙነት በክርስቶፎሮ ደጋማ እየተመራ የመጣውን ዐራት መቶ ወታደር ሐምሌ 1533 ዓ.ም ደባርዋ /ደባሩኣ/ ላይ ተቀብለዋቸው ስለጦርነቱና ድልን መቀዳጃት ብልኃት መክረዋል።

በጦርነቱም ጊዜ ከፍተኛ አስተዋፅኦ አበርክተዋል። በተለይ ኢማም አሕመድ በመሸገበት ምሽግ ላይ ሲደርሱ ክርስቶፎሮ ደጋማ ምሽጉን በድንገተኛ አደጋ ለመደረማመስና አሕመድን ድል ለማድረግ ማሰቡን ሲያውቁ ከልክለውታል። ከልክላቸው ክርስቶፎሮ ባለበው መልኩ የሚደረገው ምሽግ ለበራ ትርፉ አልቂት ብቻ መሆኑ ስለገባቸው ነው። ክርስቶፎሮ ደጋማ ግን እምቢ ብሎ ወደ ምሽጉ ገብቷል። በዚህም ጦርነት ስምንት ያህል የፖርቹጋል ወታደሮች ሞተዋል።

እቴጌ ሰብላ ወንጌል በቀሪዎቹ ውጊያዎች ላይ በየቦታው እየተገኙ ወታደሮቹን ያደፋፍሩ ነበር። የሚሞቱትን አስከሬን በማንሳት ቁስለኞችን በማክምና በማስታመም ጉልህ ሚና ተጫውተዋል። አሸንፌ ወፍላ በተባለው ቦታ ላይ በተደረገው ከባድ ጦርነት የፖርቹጋል የጦር መሪ ክርስቶፎሮ ደጋማ ከ1535 ዓ.ም ሲሞት የእሱን ወታደሮች እየመሩ ኃይላቸውን ለማጠናከር ወደ ጎርጎራ /ሰሜን ጎንደር/ የሔዱት እቴጌይቱ ናቸው።

በደዋሮ ጦርነት ላይ ሳሉ ተማርከው ወደ የመን የተሸጡትን ልጃቸውን ሚናስን በማስመለሱም ረገድ ከባቲ ድል ወንብራ ጋር /ከአሕመድ ሚስት ጋር/ ተደራድረዋል። ኢማም አሕመድ ደንቀዝ ላይ ሲገደል ልጁ መሐመድ ተማርኮ ታስሮ

ነበር። ድርድሩ ምርኮኞቹን በመለዋወጥ ዙሪያ ነበር። ይህም ተላክቶላቸዋል።
ልጃቸውን ከየመን አስመልሰዋል። በእጃቸው ያለውንም ምርኮ ለቅቀዋል።

እቱጌ ሰብሰበ ወንጌል ከገላውዴዎስ በኋላ ለዐራት ዓመታት ከገዙት ከዐጤ ሚናስ ቀጥሎ የነገሡትን ዐጤ ሠርፀ ድንግልን ዘውድ እንዲጭኑ አድርገዋል። እቱጌይቱ በዐራት ንጉሣዊያን አስተዳደሮች /በዐጤ ልብነ ድንግል፣ በዐጤ ገላውዴዎስ፣ በዐጤ ሚናስና በዐጤ ሠርፀ ድንግል/ ከፍተኛ ሚና የተጫወቱ ታላቅ ሴት ናቸው። እቱጌይቱ ጦርነቱ ከቆመ በኋላ ባለው ቀሪ ሕይወታቸው በአሕመድና በጭፍራዎቹ የተቃጠሉ አብያተ ክርስቲያናትን እንደገና አሠርተዋል። በመጨረሻም በተወለዱ በ70 ዓመት ዕድሜያቸው በ1560 ዓ.ም ከዚህ ዓለም በሞት ተለይተዋል።

ቤተ ሰማያትን ለማቃጠል ወደ ቦታው የዘመቱት የኢማም አሕመድ የጦር አበጋዦች ሁለት እንደሆኑ የሚተረክባቸው ድርሳናቶች አሉ። ከበሽራህ /በሽር/ ውጪ ያለው አንዱ ሰው ሲኳድ መሐመድ ነው። የግራኝ አሕመድ ወረራ በሚል መጽሐፋቸው ተክለ ጸድቅ መኩሪያ እንደሚተርኩት ደግሞ ይህ ሰው /ሲኳድ መሐመድ/ የዘመተው ወደ ደብረ ነጎድጓድ ነው። ይህ የሆነው በኢማም አሕመድ አዛዥነት ሲሆን ሁለቱን በተጠቀሱት ቦታዎች ላይ፣ ወደ አትሮገስ ማርያም ደግሞ ወዚረ ኑር ኢብራሂምን አዘምቷል። እሱ ራሱ ደግሞ ወደ መካነ ሥላሴ ዘምቷል።

ምንጭ

- የግራኝ አሕመድ ወረራ። ገጽ 384
- የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ። ገጽ 101-107
- የቤተ ክርስቲያን መረጃዎች። ዝኒ ከማሁ። ገጽ 233
- የንግሥታት ገድሎችና የፍቅር ታሪኮች። ገጽ 77 - 89
- የኢትዮጵያ ታሪክ ከኢማም አሕመድ እስከ ዐጤ ቴዎድሮስ። ገጽ 96
- የአማርኛ የቤተ ክርስቲያን መዝገበ ቃላት። ቅጽ 11 ገጽ 88

9. ኢቲሳ አቡነ ተክለ ሃይማኖት ገዳም

ኢቲሳ አቡነ ተክለ ሃይማኖት ገዳም መገኛው በሰሜን ሸዋ አገረ ሰብከት ቡልጋ ውስጥ ነው። የቀድሞ ስሙ ጽላልሽ በመሆኑ ዛሬም ድረስ ደብረ ጽላልሽ ይባላል። ይህ

ገዳም ያለበት ቦታ የቆላማነት ባሕርይ አለው። ከስሩ የከሰም ወንዝ ይፈሳል። ዙሪያው በገደል የተከበበ ነው። የአቡነ ተክለ ሃይማኖት ወላጆች የፀጋ ዘአብና የእግዚእ ኃሪያ መኖሪያ የነበረ ነው። ሕጻኑ ፍሥኃ ጽዮን የተወለደውም በዚህ ነው።

ጳጄ.ኢቲሳ አቡነ ተክለ ሃይማኖት ከላይ ወደታች ሲታይ

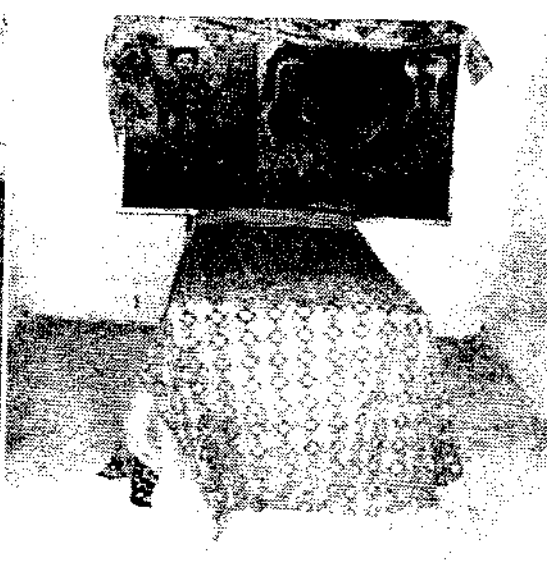
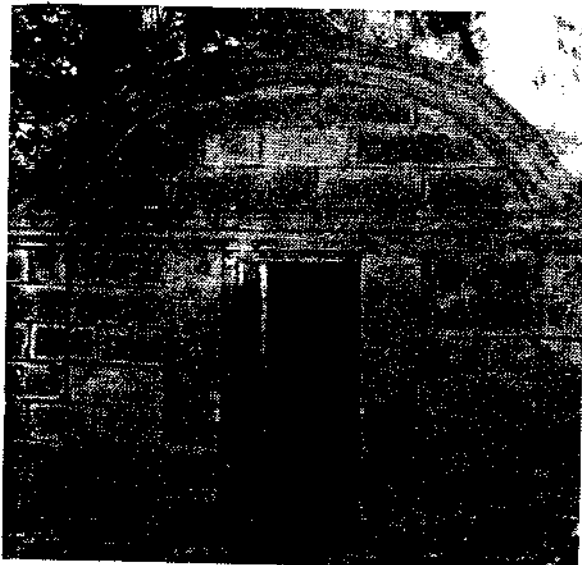
ፀጋ ዘአብ

❖ ፀጋ ዘአብ የተወለዱት በልጃቸው በአቡነ ተክለ ሃይማኖት ስም በተገደመው ኢቲሳ ተክለ ሃይማኖት ገዳም ካለበት አካባቢ ነው። የዘር ሐረጎቹው ከሴዊ ነገድ ከአብርሃም ወገን የተያያዘ ነው። አባታቸው ወረደ ምሕረት ይባላሉ። ከአዳም ጀምሮ ሲቆጠር 60ኛ፣ ከአባርያስ ጀምሮ ሲቆጠር ደግሞ 26ኛ የምናገኘው ትውልድ ፀጋ ዘአብን ነው።

ፀጋ ዘአብ ሁሌም እግዚአብሔርን በማገልገል ወንጌልን በመስበክ ተግባራቸው ይተጉ የነበሩ ካህን ናቸው። ባለቤታቸው መጋቢት 12 ቀን በመቶሎሚ ተማርከው ሲወሰዱ እንኳን ሀሳባቸውን ለአምላካቸው ትተው በትጋት ያገለግሉ ነበር። መቶሎሚ ወደ ዞረሬ በመጣበት ጊዜ ለገድላቸው ጦር ቢሰብቅም ጦሩ አልወረወርም ብሎታል። ለገድላቸውም ሲያሳድዳቸው ከአንድ ባሕር ዘለው ገብተው ተሰውረውበታል። ወታደሮች ሲወጡ ለይዟቸው ቢጠብቁም ሳይወጡ ይቀራሉ። የሞቶሎሚ ተስፋ ቆርጠውም ይመለሳሉ። ሞቷል ብለው እሳቸው ግን ከሦስት ቀናት የባሕር ውስጥ ቆይታ በኋላ በሕይወት ወጥተዋል።

ከባሕሩ ከወጡ በኋላ መቶሎሚ በቀየው ያደረሰውን ከባድ ጥፋት ተመልክተው እያዘኑ ሳለ ባለቤታቸው መማረካቸውን ከአካባቢው ሕብረተሰብ ሰሙ። ሀዘናቸው ይብስ ጨመረ። ነገር ግን በእግዚአብሔር አምነው በአገልግሎታቸው ከቀጠሉ በኋላ አንድ ማለዳ ላይ ከቤተ መቅደስ አገልግለው ሲወጡ አንዲት የቤተ መንግሥት ልብስ የለበሰች ሴት አዩ። እኒያ ሴት የሚወዷቸው ባለቤታቸው እግዚእ ኃሪያ ነበሩ።

ፀጋ ዘአብ እንዲህ ባለው ቅንነትን በተመላ አገልግሎት ሲያገለግሉ ቆይተው በተወለዱበትና ባደጉበት እንዲሁም ቤተሰብ መሥርተው በኖሩበት በእቲሳ /ደብረ ጽላልሽ/ በ91 ዓመት ዕድሜያቸው ነሐሴ 17 ቀን ከዚህ ዓለም በሥጋ ሞት ተለይተዋል።

ጽጌ.የጸጋ ዘአብ መካነ መቃብር

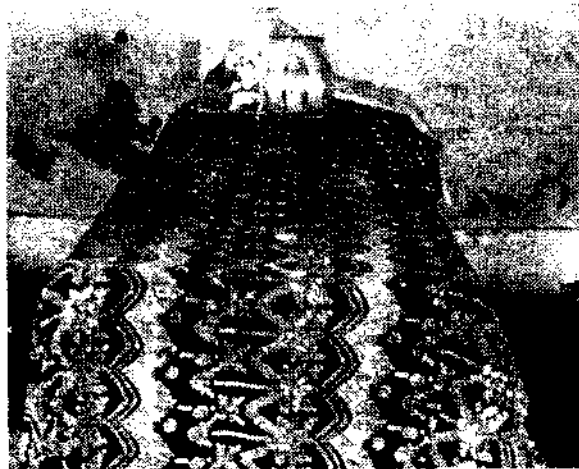
እግዚእ ኃሪያ

❖ እግዚእ ኃሪያ የቀድሞ ስማቸው ሣራ ይባል እንደነበር የአቡነ ተክለ ሃይማኖት ገድል ያስረዳል። የተወለዱት ከሸዋ መሳፍንት ወገን ነው። በባሕርያቸው እጅግ ደግና ፊሪሃ እግዚአብሔር ያላቸው ናቸው።

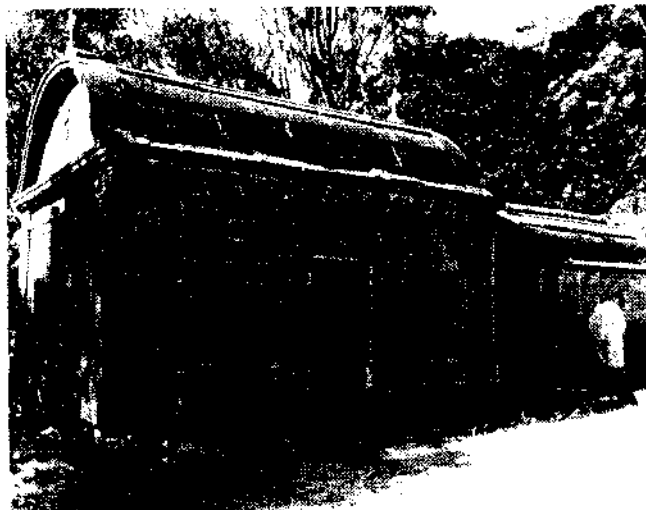
ስማቸው ሣራ ከሚል መጠሪያ ተቀይሮ እግዚእ ኃሪያ የተባለው በባላቸው አባት በወረደ ምሕረት አማካይነት ነው። እግዚእ ኃሪያ በትዳር ዘመናቸው ጀማሪ ላይ የበዛ ሀዘን ነበረባቸው። የሀዘናቸው መንስኤ መካንነታቸው ነበር። ነገር ግን በጸሎትና በልመና በ1197 ታኅሣሥ 24 ቀን ፍሥኃ ጽዮንን /ዩኒቲዮጵያ ብርሃን የተሰኙትን አቡነ ተክለ ሃይማኖትን/ ወልደዋል።

በመቶሎሚ የተማረኩት እግዚእ ኃሪያ ውበታቸውን አይቶ ስለወደዳቸው በሠርግ ሊያገባቸው ተዘጋጅቶ ነበር። በመሆኑም የቤተ መንግሥት ልብስ አልብሶ በጣዖት ፊት እንዲሰግዱ ካሉበት አልፍኝ አስመጣቸው። እንዲሰግዱ ሲያስገድዳቸውም ድንገተኛ የመብረቅ ድምጽ ተሰማ። በዚህ ጊዜ ቅዱስ ሚካኤል ነጥቆ አወጣቸው። በማለፍም ኢቲሳ አደረሳቸው። ይህ የተፈጸመው መጋቢት 22 ቀን ነው።

ቅድስት እግዚእ ኃሪያ አቡነ ተክለ ሃይማኖትን እንደሚወልዱ የተጠቀሙት የመቶሎሚ ምርኮ ሆነው በነበረበት ጊዜ ነው። ጸሎታቸውም ተሰምቶላቸው ፍሥኃ ጽዮንን ወልደዋል። በመጨረሻም በ70 ዓመት ዕድሜያቸው በዚያው በኢቲሳ ነሐሴ 12 ቀን ከዚህ ዓለም በሥጋ ሞት ተለይተዋል። አስከሬናቸውም በዚያው በኢቲሳ ገዳም ከባላቸው ጋር ተመሳሳይ በሆነ የጥርብ ድንጋይ መቃብር ቤት በክብር አርፎ ይገኛል።

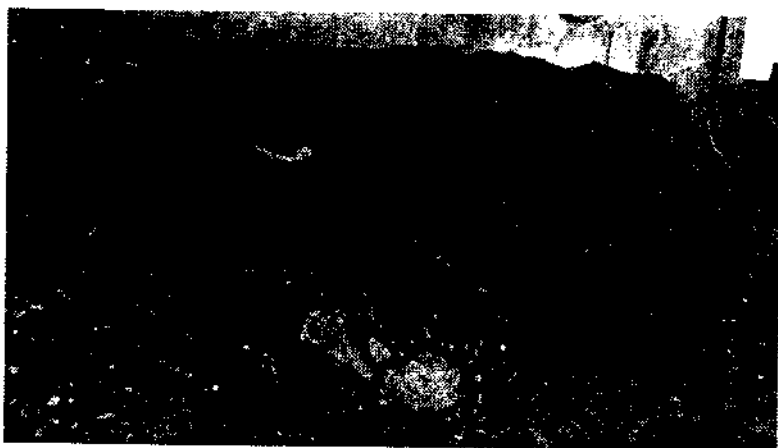

፳፰. የእግዚእ ኃሪያ መካነ መቃብር

፳፱. የአቡነ ጴጥሮስ መካነ መቃብር

ዛሬ በገዳሙ ምሥራቅ ደቡባዊ አቅጣጫ ላይ በቀኝ በኩል የፀጋ ዘአብ፤ በግራ በኩል የቅድስት እግዚእ ኃሪያ አጽም ያረፈበት መካነ መቃብር አለ። በሁለቱ መካነ መቃብር መሐል የግብጻዊው ጳጳስ አቡነ ጴጥሮስ⁶³ መካነ መቃብር አለ። አቡነ ተክለ ሃይማኖት ሲወለዱ እግዚእ ኃሪያ ቁጭ ብለው ያማጡባትም ድንጋይ በመካነ መቃብሩ አጠገብ አለች።

፲. እግዚእ ኃሪያ አቡነ ተክለ ሃይማኖትን ለመውለድ ያማጡባት ድንጋይ⁶⁴

የኢቲሳ ደብረ ጽላልሽ ገዳም በኢማም አሕመድ ዘመን መሆኑ በመሆኑ ጠፋቶ ነበር። ገዳሙ የተመሠረተው ከኢማም አሕመድ የዘመቻ ዘመን በኋላ በ1661 ዓ.ም እንደሆነ ይነገራል። ነገር ግን ገዳሙ በ1661 ተመሠረተ የሚለው የአፈ ታሪክ ትርክት ተዓማኒነት የለውም።⁶⁵ በ1661 ዓ.ም ገዳም ተብሎ በገዳም ሥርዓት መተዳደር ጀመረ ለማለት ካልሆነ በቀር በተጠቀሰው ዓመተ ምሕረት ተተክለ ማለት ከኢማም አሕመድ ጥፋት ጋር አይገናኝም ማለት ነው። ምክንያቱም ኢማሙ የተነሳበትን ዘመን ትተን እስከ 1533 ዓ.ም ያለውን የኖረበትን ዘመን ብናሰላው ከ29 ዓመት ያላነሰ ልዩነት አለው። ስለዚህ እንዴትም ሆኖ

⁶³ በ1873 ዓ.ም ዐጤ የሐንስ 4ኛ ዐራት ጳጳሳትን ከግብጽ አስመጥተው ነበር። ከመጡት ግብጻዊያን ጳጳሳት አቡነ ጴጥሮስ እንዲሁ ዋነኛው የወቅቱ ሊቀ ጳጳስ ነበሩ። ዐጤ የሐንስ ደርቡሾችን ለመዋጋት ጦር አስከትተው ሲዘምቱ አቡነ ጴጥሮስ አብረው ዘምተዋል። ነገር ግን ዐጤው መተማ ላይ ሲገደሉ ጳጳሱ አምልጠው መቀሌ ዝብተዋል። ዐጤ ምኒልክ መንበረ መንግሥቱን ለመያዝ ባሰቡ ጊዜ ቀድሞ ከንጉሡ በተመደቡላቸው አቡነ ማቴዎስ እጅ ቅብዓ መንግሥትን መቀባትና ዘውድ መድፋትን በመመኘታቸው ቅራኔ ውስጥ ገቡ። ቢሆንም ትሉን ታሪኩ ዐጤ ምኒልክ እንደሚያስቡት ተፈጽሞ አቡነ ማቴዎስ ሊቀ ጳጳስ ሆኑ። አቡነ ጴጥሮስም በለሜን ኢትዮጵያ ተወሰነው ቆይተዋል። ጌላ ግን በ1906 ዓ.ም ግንቦት 23 እሁድ ቀን በአቤቶ ኢየሱ ፍላጎት መሠረት ማካሄል ንጉሥ ተብለው ዘውድ ደፉ። ዘውዱን የደፉላቸውና የቀባቸው አቡነ ጴጥሮስ ናቸው። እኒህ ጳጳስ የወሎና የትግራይ ጳጳስ ሆነው ደሴ ላይ መንበረ ጳጳስናቸውን አደረጉ። በጊላም በ1909 ዓ.ም ከንጉሥ ሚካኤል ጎን ተሰልፈው ወደሸዋ ዘምተው ሳለ በሸዋ ጦር ተማርከው ለአጪጌ ወልደ ጊዮርጊስ ተሰጥተው ነበር። ጌላም ወደኢቲሳ ገዳም በግዞት መልክ ተወስደው ሥልጣን ክህነትን እየሰጡ ቆይተዋል። መጨረሻም ጥቅምት 13 — 1910 ዓ.ም ከዚህ ዓለም በሥጋ ሞት ተለይተዋል።

⁶⁴ ዛሬ ድንጋይዋ የተቀመጠችበት ቦታ በእግዚእ ኃሪያ መቃብር ጎን ያለች ነች።
⁶⁵ በአካባቢው ከመቶሎሚ ዘመን ማለትም ከ11ኛው መ.ክ.ዘ. በፊት ጸጋ ዘአብ ሲያገለግሉት የነበረ ቤተ ክርስቲያን ነበር። ይህም ቅዱስ ሚካኤል ነው።

የኢማም አሕመድ ጥፋት ሰለባ ሊሆን አይችልም ማለት ነው። ነገር ግን በበርካታ የጽሑፍና የቃል ማስረጃዎች እንደሚረጋገጡት ደግሞ ገዳሙ በተጠቀሰው ዘመን ሙሉ በሙሉ ወድሟል። ምናልባት ከዚህ ውድመት በኋላ በተጠቀሰው ዓመተ ምሕረት ተመልሶ ቀንቷል ከሆነ ሊመረመር የሚገባው ጉዳይ ነው። በርካታ የጽሑፍ ማስረጃዎች እንደሚተርኩት ከሆነ ግን ገዳሙ ድጋሚ የተናው በንጉሥ ሣህለ ሥላሴ ዘመነ ምስፈና ወቅት ከ330 ዓመታት በኋላ ነው። ያቀኑትም አባት መምህር ዘወልደ ማርያም⁶⁶ ይባላሉ። እኒህ አባት በአካባቢውና በመላው ሸዋ እየተዘዋወሩ ወንጌልን የሰበኩ፣ ክርስትናን ያስተማሩ አባት ናቸው።

መምህር ዘወልደ ማርያም በአስተዳዳሪነት ዘመናቸው ከኢቲሳ ወደ ዛሬይቱ አዲስ አበባ እየተመለሱ በዚህ አካባቢ ያለውን ያልተጠመቀ ሕዝብ ወንጌልን በመስበክና ክርስትናን እንዲቀበል በማድረግ አጥምቀዋል። በዙሪያውም ላሉት ወገኖች ተመሳሳይ ተግባር በመከውን አባታዊ ግዴታቸውን የተወጡ ሰው ናቸው።

መምህር ዘወልደ ማርያም አዲስ አበባ ፍንፊኔ በምትባልበት በዚያን ዘመን የሚያስተዳድሩም ነበሩ። በአዲስ አበባ የአድባራት ሁሉ ቀዳሚ እና የመጀመሪያው እንደሆነ የሚነገርለት ደብረ ቀራንዮ መድኃኔ ዓለም ነው። ደብሩ በኢቲሳ ተክለ ሃይማኖት አስተዳደር ስር ነበር። በጽሑፍ ሰፍረው እንደሚገኙ የታሪክ መጽሐፍት ከሆነ ይህ ደብር የተመሠረተው በ1818⁶⁷ ዓ.ም ሲሆን መሥራቹ ንጉሥ ሣህለ ሥላሴ ንጉሠ ሸዋ ናቸው።

፴፩.በአዲስ አበባ አንጋፋው ደብረ ቀራንዮ መድኃኔ ዓለም ቤተ ክርስቲያን

⁶⁶ -የንጉሥ ሣህለ/ሥላሴ መምህረ ንጉሥ ናቸው የሚሉ ድርሳናት አሉ።

⁶⁷ በቤተ ክርስቲያን መግቢያ በር ላይ 1826 ዓ.ም እንደተመሠረተ ተቀምጧል።

በተለያዩ የሙያ መስኮች ውስጥ ተሰማርተው ለአገራችን ከፍተኛ ሚና ያበረከቱ ዕውቅና ታላላቅ ሰዎች በተለያዩ ጊዜያት መነሳታቸው እርግጥ ነው። እነዚህ ታላላቅ ሰዎቻችን ደግሞ ጊዜ ዕረፍታቸው ደርሶ የዚህ ዓለም ሕይወታቸው በሞት ሲደመደም መካነ መቃብራቸው በየቤተ እምነታቸው ይሆናል። በዚህ አንጋፋ ደብርም በአገራችን የጋዜጠኝነትና የሥነ ጽሑፍ ዘርፍ ላይ ደማቅ አሻራውን ያተመው ታዋቂው ጋዜጠኛ፣ ደራሲ ተርጓሚ እና የታሪክ ተመራማሪ ጳውሎስ ሞሞ /ኅዳር 1926 - ግንቦት 1984 ዓ.ም/ ከባለቤቱ ወይዘሮ አዳነች ታደሰ /ሰኔ 1931 - ሐምሌ 1995 ዓ.ም/ ጋር አጽሙ በክብር አርፎ ይታያል። የመቃብሩ ሐውልት በቤተልሔሙ አጠገብ በስተቀኝ በኩል ይገኛል።

ንጉሡ ይህን ደብር እንዲጠብቁላቸው በወቅቱ የመደቧቸውን 800 ወታደሮች በአካባቢው ባሉ ወንበዶቻች በአንዲት ሌሊት ተገድለዋል። በዚህም የተነሣ ደጃዝማች መሸሻ ሰይፉ⁶⁸ አካባቢውን ያስሱት እንደነበር ይነገራል። ይህ ደብር ከኢትሳ አስተዳደር ስር ወጥቶ ራሱን ማስተዳደር የጀመረው በ1901 ዓ.ም. በዐጤ ምኒልክ አማካይነት ነው። ዳግማዊ ዐጤ ምኒልክ ቀራንዮ የሚል ስም ከሰየሙለት በኋላ 15 ጋሻ መሬት ለደብሩ ሲሰጡ ለአስቃው ደግሞ 2 ጋሻ መሬት ሰጥተዋል።

፴፪.የጋዜጠኛ፣ ደራሲ፣ ተርጓሚ እና የታሪክ ተመራማሪ ጳውሎስ ሞሞ መካነ መቃብር ከባለቤቱ ወ/ሮ አዳነች ታደሰ ጋር

በኢትሳ ገዳም አሁን ያለው ቤተ ክርስቲያን የተሠራው በንጉሥ ሣህለ ሥላሴ አማካይነት ነው። ንጉሡ ቤተ ክርስቲያኑን ሲያሠሩ ቁቃውን ያስቦኩት ለአንድ ዓመት

⁶⁸ - የንጉሥ ሣህለ ሥላሴ የልጅ ልጅ ናቸው፤ የአቤቶ ሰይፉ ልጅ።

ያህል በመሆኑ ሽታው እስከ አፋፍ ድረስ ይሸት እንደነበር የቀድሞው የገዳሙ አስተዳዳሪ ፀባቱ ኃይለ መስቀል ውቤ /አሁን በአዲስ አበባ አኅጉረ ሰብከት የመንበረ ልዑል ቅዱስ ማርቆስ ገዳም አስተዳዳሪ ናቸው፡/ ይገልጻሉ፡፡

ይህ ቤተ ክርስቲያን በንጉሡ የልጅ ልጅ በዳግማዊ ዐጼ ምኒልክ ዘመነ መንግሥት ጊዜ እድሳት ሊደረግለት ታስቦ ነበር፡፡ በሀሳቡም መሠረት ዐጼ ምኒልክ ደብረ ሊባኖስን፣ አቴጌ ጣይቱ ኢቲሳን ሊያሳድሱ እንቅስቃሴ ይጀምራሉ፡፡ ነገር ግን የቤተ ክርስቲያኑ ግድግዳ አልፈርስም በማለቱ ከጣሪያው በቀር ሳይታደስ ቀርቷል፡፡ ቤተ ክርስቲያኑ ዛሬም ድረስ አዲስና የቅርብ ጊዜ ትክል መስሎ ይታያል፡፡

በገዳሙ ውስጥ ትልቅ አዳራሽ አለ፡፡ አዳራሹ በውስጡ በርካታ ቅርሳ ቅርሶች ያሉት ሲሆን በተለያዩ ነገሥታት ጊዜ ካህናት አገልጋዮች የሚጠቀሙባቸው ዕቃዎች አሉ፡፡ ከእነዚህም ውስጥ በንጉሥ ሣህለ ሥላሴ፣ በዐጼ ምኒልክ፣ በግርማዊ ቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ አማካይነት ለገዳሙ የተበረከቱ የጠላና የጠጅ መጠጫ ዋንጫዎች ለአብነት ይጠቀሳሉ፡፡ ነገር ግን በእነዚህ ውድ ዕቃዎች አገልግሎታቸው እምብዛም ነው፡፡ እንኳን በነዚያ ሙሉ የሚሆን ጠጅ ይቅርና ጠላም ማግኘት ከባድ ነው፡፡ ደሞም ዘመናቸው አልፏል፡፡ ለዚህም ይመስላል እንዳልባሌ ነገር በአዳራሹ ጥጋጥግ ወድቀው የሚታዩት፡፡ ገዳሙ በአሁን ሠዓት በአካባቢው ካህናት ይገለገላል፡፡

ምንጭ

- የኢትዮጵያ ታሪክ ከኢማም አሐመድ እስከ ዐጼ ቴዎድሮስ፡፡ ዝኒ ከማሁ ገጽ 269-272
- ቃለ መጠይቅ፡፡ ፀባቱ ኃይለ መስቀል ውቤ፡፡ ኢቲሳ፤ ሚያዝያ 2003 ዓ.ም
- አብሪ ከዋክብት፡፡ ዝኒ ከማሁ /በእጅ የተጻፈ ጽሑፍ/
- ገድለ ተክለ ሃይማኖት፡፡ አዲስ አበባ 1991 ዓ.ም ተስፋ ገብረ ሥላሴ፡፡ ዙበሐረ ቡልጋ ማተሚያ ቤት ገጽ 31፣ 42- 45፣ 95
- የአማርኛ የቤተ ክርስቲያን መዝገበ ቃላት፡፡ ቅጽ 9 ገጽ 186
- የአማርኛ የቤተ ክርስቲያን መዝገበ ቃላት፡፡ ቅጽ 13 ገጽ 46-47
- እርቅይሁን በላይነህ፡፡ የቃል ኪዳን ምድር ቁጥር 1 /የዘጋበ ፊልም የእጅ ጽሑፍ/
- የመጽሐፉ አዘጋጅ ሚያዚያ 2003 ዓ.ም በኢቲሳ ተክለ ሃይማኖት ያደረገው ቅኝት፡፡

10. ወረኢሉ ደብረ ሰላም ቅዱስ ጊዮርጊስ

ወረኢሉ ደብረ ሰላም ቅዱስ ጊዮርጊስ ቤተ ክርስቲያን መገኛው በደቡብ ወሎ አገረ ስብከት በወረኢሉ ከተማ ነው። የዚህ ቤተ ክርስቲያን የትክል ዘመን 1220 ዓ.ም ነው። ተካዩ ማን እንደሆነ አይታወቅም። ነገር ግን በታሪክ እንደሚታወቀው ይህ ዘመን የዛግዌ ሥርወ መንግሥት ዘመን ነው። በመሆኑም በተጠቀሰው ዓመተ ምሕረት በዙፋን ላይ እንደነበር የሚነገርለት ዐጤ ነስኩቶ ለዓብ ወይም ሌሎች የሥርወ መንግሥቱ ነጋሢዎች አለበለዚያም የነጋሢዎቹ ወገንና ሕዝቡ ክርስቲያኑ ተክለውት ሊሆን እንደሚችል መገመት ይቻላል።

በኢማም አሕመድ ዘመን የጥፋት ሰለባ ከሆኑት አብያተ ክርስቲያናት መሐከል አንደኛው ይህ ቤተ ክርስቲያን ነው። ቤተ ክርስቲያኑ ከመቃጠሉ በፊት አባቶች ታቦተ ሕጉንና ንዋያተ ቅዱሳቱን በአቅራቢያቸው ወዳለ ዋሻ ወስደው በመደበቅ ከጥፋት ታድገውታል። ከዚህ ዘመን ጀምሮ ለረጅም ዘመናት በዚሁ ዋሻ ቆይቷል። በመጨረሻም በዐጤ ዮሐንስ ዐራተኛ ዘመነ መንግሥት ከዋሻ ወጥቷል።

ንጉሡ ዐጤ ዮሐንስ ቀድሞ የተቃጠለው ቤተ ክርስቲያን ከነበረበት ቦታ በስተምዕራብ በኩል አዲስ ቤተ ክርስቲያን እንዲሠራ አድርገዋል። ለካህናቱም መተዳደሪያ የሚሆን መሬት ሰጥተው ደብረውታል። የእሳቸው ስሪት የሆነውን ይህ ቤተ ክርስቲያን ዳግማዊ ዐጤ ምኒልክ ከአድዋ ዘመቻ ሲመለሱ አሳድሰውታል። ቤተ ክርስቲያኑ እስካለገበት ዘመን ድረስ ዘልቋል።

ምንጭ

- የቤተ ክርስቲያን መረጃዎች፡፡ ገጽ 369

11. ዋሻ ቅዱስ ሚካኤል ቤተ ክርስቲያን

ዋሻ ቅዱስ ሚካኤል ቤተ ክርስቲያን መገኛው በሰሜን ምዕራብ ሸዋ አገረ ስብከት ነው። የዚህ ቤተ ክርስቲያን አሠራር ሁለት ዓይነት ነው። አንደኛው ግማሽ ዋሻ ሲሆን ሁለተኛው ግማሽ ደግሞ ሕንጻ ነው። በአሠራር ጥበቡ ከላሊበላ ከ.ነ ሕንጻ ጋር የተመሳሰለ ነው። ቤተ ክርስቲያኑ ከ16ኛው መቶ ክፍለ ዘመን በፊት እንደተተካለ በብዙዎች ዘንድ ይነገርለታል።

ታኅሣሥ 13 ቀን 1525 ዓ.ም አማም አሕመድ ወደ ቦታው ዘምቶ በቤተ ክርስቲያኑ ላይ ጥፋት ፈጽሟል። በውስጡ ያሉ ንዋያት ቅዱሳትንም ወስዷል። ቤተ ክርስቲያኗን ለማቃጠል ሙከራ ያደረገ ቢሆንም በቤተ ክርስቲያኑ አሠራር ምክንያት ሊቃጠልለት አልቻለም። ቢሆንም ግን በተፈጸመበት ዘረፋ በዚህ መጽሐፍ ውስጥ እንዲካተት ሆኗል።

ምንጭ

- የቤተ ክርስቲያን መረጃዎች። ዝኒ ከማሁ ገጽ 381
- አማርኛ የቤተ ክርስቲያን መዝገበ ቃላት ቅጽ 9 ገጽ 46

12. ደብተራ ማርያም ቤተ ክርስቲያን

ደብተራ ማርያም የታነፀችው ከ1461 - 1471 ዓ.ም በኢትዮጵያ መንበረ መንግሥት ላይ ለዐሥር ዓመት በቆዩት ዐጤ በእደ ማርያም ዘመነ መንግሥት ነው። ቤተ ክርስቲያኗን ያሠሯት እራሳቸው ንጉሠ ሲሆኑ የተተክለችበት ቦታም ምድረ በጎ ይሰኛል።

ዐጤ በእደ ማርያም

❖ ዐጤ በእደ ማርያም የተወለዱት በ1440 ዓ.ም ነው። አባታቸው ከሸዋ ነገሥታት ውስጥ ስመ ገናና የነበሩት ዐጤ ዘርዓ ዕቆብ ናቸው። እናታቸው ደግሞ ንግሥት ጽዮን ሞገሳ ናቸው። በእደ ማርያም ከመንግሥታቸው በፊት በአባታቸው ትዕዛዝ መሠረት ታስረዋል። ምክንያቱ ደግሞ እናትየዋ እቴጌ ጽዮን ሞገሳ ባላቸው ሳይሞቱ ሊያገኙባቸው ታስቧል በመባሉ ነው። ይህ ጉዳይ ያስከተለው መዘዝ እናታቸውን ነጥቋቸዋል። ዘርዓ ያዕቆብ ሳልሞት ልጅሽን ልታነግሽ ከመኳንንቱ ጋር ይልተሻል ብለው አስገርፈዋቸዋል። በዚህም የተነሳ ንግሥቲቱ ለሕልፈተ ሕይወት ተዳርገዋል። ልዑሉ በእደ ማርያም ግን በአባታቸው የግዛት ዘመን፤ መንግሥትን ለራሳቸው ላለማድረግ ቃል በመግባታቸው ከአባታቸው ጋር ተስማምተው ከእስር ወጥተዋል። ሹመትም አግኝተዋል።

በእደ ማርያም አባታቸው ሲሞቱም የዓለም ዓመት ወጣት ነበሩ። በዚሁ ዕድሜያቸው 1460 ዓ.ም እሁድ ጳጉሜ 3 ቀን ንጉሠ ነገሥት ተሰኝተው በአባታቸው ዙፋን ተቀምጠዋል። ንግሥናቸውን የፈጸሙት ከደብረ ብርሃን ራቅ ብለው በወረኢሉና በአማራ ሣይንት አካባቢ ጅጅና በሚባል ቦታ እራሳቸው ባስገነቡት ቤተ ክርስቲያን

ነው። በንግሥና ሥርዓቱ ላይ አብረዋቸው የነበሩት የመጀመሪያ ሚስታቸው በእሳቸው እና በተከታዮቻቸው ዘመን ከፍተኛ የአመራር ብቃት እንዳላቸው በተግባር ያስመሰከሩት ንግሥት፤ አቴኔ አሌኒ /አድማስ ሞገሳ/ ነበሩ።

፵፫. በአደ ማርያም በልዑልነታቸው ዘመን

አባታቸው ንጉሥ ዘርዓ ያዕቆብ ዙፋኑን ሲያወርሷቸው ድሃ እንዳይበድሉ፤ ጉቦ እንዳይቀበሉ ቃል አስገብተዋቸዋል። በአደ ማርያም በገቡት ቃል መሠረት ተግባራዊ ሆነው ኖረዋል። ንጉሡ ከሚደነቅላቸው መልካም ተግባራት መሐከል ሌላው በእሳቸውና በአባታቸው ዘመን የታሰሩ እስረኞችን ነፃ ለማድረግ ያወጡት አዋጅ ተጠቃሽ ነው። “በወህኒ ቤትም በግቡትም ያላችሁ እስረኞች ሁሉ ስለእመቤታችን ስንል ምሕረት አድርገንላችኋልና ወደየቤታችሁ ተመለሱ።” አዋጁን ያወጡት ሥልጣን መንግሥቱን በያዙ ጊዜ ነው፤ በ1460 ዓ.ም።

በመንግሥታዊ አስተዳደሩ ረገድም በአባታቸው ዘመን የነበረውን አሠራር በብዙ መልኩ ቀይረዋል። በመንፈሣዊ ተግባራትም ዙሪያ በርካታ አብያተ ክርስቲያናትን አሠርተዋል። ለጣዖት የሚሰግዱ ሰዎችንም ለፍርድ አቅርበዋቸዋል። ንጉሡ ከዐሥር

ዓመት የንግሥና ቆይታ በኋላ በ1470 ዓ.ም ከዚህ ዓለም በሞት ተለይተዋል። ዐጤ በእደ ማርያም ሲነግሡ ዳዊት የሚል ስመ መንግሥትን ተሰይመው ነበር።

ደብተራ ማርያም ቤተ ክርስቲያን በኢማም አሕመድ ዘመን የጥፋት ሰለባ ከሆኑት አብያተ ክርስቲያናት መሐከል አንዱ ነች። ቤተ ክርስቲያኗ በወርሐ ታኅሣሥ 1524 ዓ.ም የኢማም አሕመድ የጦር አዛዥ በነበረው ዘሀርቡይ ተቃጥላለች። ከዚያም በኋላ እስካሁን ድረስ ዘመን /ከ482 ዓመታት በኋላ ማለት ነው።/ አልቀናችም።

ምንጭ

- የአማርኛ የቤተ ክርስቲያን መዝገብ ቃላት ቅጽ 11 ገጽ 18
- የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ ክፍል 2። አ.አ ገጽ 34
- የኢትዮጵያ ታሪክ ከዐፄ ይኮኖ አምላክ እስከ ዐፄ ልብነ ድንግል። አ.አ ተስፋ ማተሚያ ቤት ገጽ 237፣ 238፣ 261፣ 268
- የቤተ ክርስቲያን መረጃዎች። ዝኒ ከማሁ። ገጽ 155
- ድርሳነ ራጉኤል። ገጽ 135
- የኢትዮጵያ የ5ሺ ዓመት ታሪክ ከኖኅ እስከ ኢህአዴግ። ገጽ 265 -267
- ኢትዮጵያ። ገጽ 92-93

13. ገነተ ጊዮርጊስ ቤተ ክርስቲያን

ገነተ ቅዱስ ጊዮርጊስ ቤተ ክርስቲያን መገኛው ወለቃ ሲሆን በወለቃ ከሚገኝ ክፍ ያለ ተራራ ላይ የተተከለ ነው። ቤተ ክርስቲያኑ የተሠራው ከ1460-1470 ዓ.ም ለዐሥር ዓመት ነግሠው አገራችንን ሲያስተዳድሩ የነበሩት ዐጤ በእደ ማርያም ናቸው። አንዳንድ ድርሳናት ግን ከዐጤ በእደ ማርያም ቀጥለው መንበረ መንግሥቱን በያዙት ንጉሥ በዐጤ እስክንድር ዘመነ መንግሥት ከ1471 - 1487 ዓ.ም ነው ይላሉ። ይህ ቤተ ክርስቲያን በኢማም አሕመድ የዘመቻ ዘመን የጥፋት ሰለባ ከሆኑ አብያተ ክርስቲያናት መሐከል አንዱ ነው። በዘመቻው ዘመን ኅዳር 12 ቀን 1524 ዓ.ም እሳት ተለኩሰበት ተቃጥሏል።

ቤተ ክርስቲያኑን ያቃጠለው አብዲአን ሲሆን ያቃጠለበትም ምክንያት ከፍተኛ ብስጭት ነበር። ነገሩ እንዲህ ነው። ኢማም አሕመድ የገነቱ ጊዮርጊስ አጥቢያ ነዋሪ የሆኑ ክርስቲያኖችን ይማርካል። ምርኮዎቹን ከያዘ በኋላ ሊገድላቸው ሊያስብ ሰዎቹ “ከምትገድለን ንጉሡ ሀብታቸውን ያስቀመጡበትን ቦታ እናሳይሃለን” ይሉታል። እሱም አብዲአን ናስር የተባለ የጦር አዛዥ ይመድብላቸዋል። ምርኮኞቹ ወደ ገነቱ ጊዮርጊስ ቤተ ክርስቲያን ይወስዱታል። ቀድሞ ብዙ ሀብት ንብረት ተከማችቶበት እንደነበር የተነገረለት ቤተ ክርስቲያን ወደ ውስጥ ሲገባ የታሰበውን ያህል ይታጣብታል። በዚህም ድካሙ በከፍተኛ ሁኔታ የተበሳጨው አብዲአን ናስር እሳት ለኩሶበት አቃጠለው።

እዚህ ጋር ምርኮኞቹ አለ ያሉት ሀብት ንብረት ወዴት ሐደ የሚል ጥያቄ ሊነሳ ይችላል። መልሱ ከሁለት መላምት አይዘልም። የመጀመሪያው መላምት የአሕመድን ወደ ቦታው መድረስ የተመለከቱ ሰዎች ሐብት ንብረቱን ቀድመው አሸሽተውት ይሆናል የሚል ነው። ሁለተኛው ደግሞ ራሳቸው የኢማም ሰዎች ወይም የወቅቱን ውክቢያና ትርምስ ተገን ያደረጉ ወንበዴዎች ዘርፈውት ሊሆን ይችላል። ለተዓማኒነቱ ቀረብ የሚለው ግን የመጀመሪያው መላምት ነው። ይህ መላምት ለተዓማኒነት ሊቀርብ የሚችልበት ተጨባጭ መረጃም አለ። ይኸውም ቀድሞ በቤተ ክርስቲያኑ የነበረው ሀብት ከቤተ ክርስቲያኑ ራቅ ባለ ተራራ ላይ ተደብቆ በሀምሳ ዘመናት ሲጠበቅ መገኘቱ ነው።

አብዲአን ናስር ወደዚህ ተራራ በመሪዎች በደረሰበት እለት የሀብቱ ጠባቂዎች አለቃ የሆነው ሰው እናት ሞተው ነበር። በመሆኑም በቦታው ክፍራት መነኮሳትና ከሁለት ስልቦች በቀር ሌላ ሰው አላገኘም፤ ቀሪዎቹ ቀብር ሐደው ነበር። አዝማቹ አብዲአን ናስር መነኮሳቱን ገድሏቸዋል። ስልቦቹን የቀረውን ሀብት እንዲያወጡ ስላዘዛቸው እያወጡ አስረክበውታል። አብዲአን ናስር የሀብቱን ዝርዝር በመዝገብ ጽፎ ለኢማም አሕመድ አስረክቧል። ለሠራውም ሥራ ካባና ቀሚስ በሽልማት መልክ ተረክቧል።

በወቅቱ የተዘረፈው ዕቃ ብዙ ከመሆኑ የተነሳ አብዲአን ናስር ወደ ኢማም ዘንድ ያደረሰው ሦስት ሺህ በሚሆኑት ጭፍሮቹ አሸክሞ ነው። በወቅቱ የተዘረፈው ዕቃ በወርቅ የተለበጠ ካባና ቀሚስ፤ የወርቅ ሣህንና ጽዋ፤ በርካታ የዘውድ ወርቅ፤ በክበረ ድንጋይና ወርቅ የተሠራ መታጠቂያ /ቀበቶ/ የወርቅ እምባር፤ መያዥያው የወርቅ የሆነ ጨቤ፤ የወርቅ ጥጃ፤ የወርቅ ጥፍጥፍ፤ የወርቅ የበቅሎና የፈረስ ዕቃ፤ ሙሉ በሙሉ ከወርቅ የተሠራ ሣህንና ስኒ ከብዙ በትንሹ ይገኙበታል።

ገነተ ጊዮርጊስ ቤተ ክርስቲያን ተመልሶ የቀናበትን ዘመን ይህ ነው ብሎ ለመናገር የሚያስደፍር ማስረጃ ባይኖርም በቃጠሎው ከጠፋ ከ164 ዓመታት በኋላ በቀድሞው ክብር መገኘቱን የሚጠቁሙ ምንጮች አሉ። ይህን ያልከብትና የታሪክ ዋቢ ያደረኩት የታላቁን የጎንደር ንጉሥ ቀዳማዊ ኢያሱን ወደ ሸዋ መምጣት ነው። ንጉሡ ሸዋ ለሁለት ጊዜ ያህል የመጡ ሲሆን የሁለተኛውን ጉዞ ያደረጉት በነገሡ በ14ኛ ዓመታቸው ነው፤ ዘመኑ ደግሞ 1688 ዓ.ም። ንጉሡ በዚህ ዘመን የመጡበት ዐቢይ ምክንያት በርስት ይገባኛል ስዘብ ሲበራቆሱ የነበሩትን የሸዋ ባላባቶችን ለማስማማት ነበር። በመሆኑም ሀሳባቸው ሰምሮ ባላባቶቹን አስማምተው ወደመናገሻቸው ጎንደር ተመልሰዋል። ሲመለሱም ከተሳለሟቸው አብያተ ክርስቲያናት መሐከል የገነተ ጊዮርጊስ ቤተ ክርስቲያንና መካነ ሥላሴ ይጠቀሱበታል። ቤተ ክርስቲያኑ እስከዚህ ዘመን ድረስ ሳይታደስ ቀርቶ ቢሆን ኖሮ ንጉሡ ሊሳለሙ አይፈጁም ነበር። ስለዚህ ገነተ ጊዮርጊስ በኢማም አሕመድ ከተቃጠለ በኋላ ለመታደስ የቻለው ከ164 ዓመታት ባልበለጠ ጊዜ ነው።

ምንጭ

- የቤተ ክርስቲያን መረጃዎች። ገጽ 582
- በአማርኛ የቤተ ክርስቲያን መዝገበ ታላት ቅጽ 12 ገጽ 59
- የግራኝ አሕመድ ወረራ። ገጽ 378፣ 384፣ 387
- ዜና ዕብይ ለአቡነ ተክለ ሃይማኖት ኢትዮጵያ። ገጽ 13

14. ጋሥጫ ገዳም

ጋሥጫ ገዳም መገኛው በደቡብ ወሎ አገረ ስብከት በቦረና ወረዳ ነው። በዚህ ገዳም ውስጥ አባ ጊዮርጊስ ከትልቅ ቋጥኝ አንድ ቤተ ክርስቲያን ሠርተዋል። ቤተ ክርስቲያኑ የተሠራው በዐጤ ይስሐቅ ዘመነ መንግሥት ነው። ገዳሙ የደብረ ዳሞ ቅርፅ ያለው ሲሆን መግቢያው አንድ ብቻ ነው። የተራራው መውጫ የተሠራው ከእንጨት መሰላል ነው።

በገዳሙ ውስጥ ሁለት የዋሻ አብያተ ክርስቲያናት አሉ። እነዚህም የአባ ጊዮርጊስ ዘጋሥጫና የአቡነ ገብረ መንፈስ ቅዱስ ናቸው። ከገዳሙ ግርጌም የአባ በጸሎተ ሚካኤል ፍልፍል የዋሻ ቤተ መቅደስ አለ። በዙሪያው ብዙ ክርስቲያኖች አይገኙበትም።

በጋሥጫ ገዳም ውስጥ መነኮሳት የሚጠቀሙባቸው የውኃ ጉድጓዶች አሉ። እነዚህን የውኃ ጉድጓዶች የሠሯቸው አባ ጊዮርጊስ ናቸው። ከጉድጓዶቹ የሚቀዳው ውኃ የወተት ጣዕም እንዳለው ይነገራል። ይህ ገዳም በኢማም አሕመድ ዘመን የጥፋት ሰለባ ከሆኑት መሐከል አንዱ ነው። አሕመድ ገዳር 28 ቀን 1524 ዓ.ም ወደ ቦታው ዘምቶ በእሳት አቃጥሎታል።

አባ ጊዮርጊስ

❖ አባ ጊዮርጊስ ዘጋሥጫ የተወለዱት ሐምሌ 7 ቀን 1357 ዓ.ም ነው። አባታቸው ሕዝበ ጽዮን ሲሆኑ፣ የትውልድ አገራቸው ትግራይ ነው። እናታቸው ደግሞ እምነ ጽዮን ሲሆኑ፣ የወለቃ ሰው ናቸው። አንዳንድ ድርሳናት የተወለዱበትን ዓመተ ምሕረት 1358 ያደርጉታል። እኚህ ወርቃማ ደራሲ የሚባል ቅጽል የተሰጣቸው ልባት የትውልድ ቀያቸው በአሁኑ አምሐራ ሣይንት /ወሎ/ ጥንት ወለቃ በሚባለው የዛሬው ቦረና ሸገላ ደብረ ማነው በተባለ ቀየ ነው።

ወላጆቻቸው ሕዝበ ጽዮንና እምነ ጽዮን እጅግ ሲበዛ ደጋግ የእግዚአብሔር ሰዎች የነበሩ ቢሆንም ልጅ ባለመውለዳቸው ያዘኑ ነበር። ሃዘናቸውንም ወደ ቤተ ክርስቲያን እየሔዱ ይማጸኑ ነበር። ተማጽኗቸው ተሰምቶ መስከረም 1357 ዓ.ም እግዚአብሔር ቅዱስ ዑራኤልን ልኮ ወንድ ልጅ እንደሚወልዱ አበሠራቸው፤ ስሙንም ጊዮርጊስ ብለው አንዲጠሩት መታዘዛቸውንም ገለጸላቸው። ከመልአኩም ብሥራት በኋላ ታላቁ ደራሲ በጥቅምት 3/1357 ዓ.ም ተጸነሱ።

የጊዮርጊስ አባትን በተመለከተ ሁለት ዓይነት አፈ ታሪኮች አሉ። አንደኛው የትግራይ በመቀጠልም የጋሥጫ አገረ ገዥ መሆናቸውን የሚገልጽ ሲሆን ሁለተኛው ደግሞ በወቅቱ በነበረው ንጉሥ በዐጤ ዳዊት ቤተ መንግሥት ውስጥ በድንኳን በነበረች ሥዕል ቤት አገልጋይ ካህን የነበሩ መሆኑን ይጠቀማል። ይህ የሁለተኛው ዓይነት ትርክት በገድሉ ላይ ተጽፎ ይገኛል።⁶⁹

የጊዮርጊስ ወላጆች በመልአኩ ቅዱስ ዑራኤል እንደተገለጠላቸው ሐምሌ 7 ቀን ወንድ ልጅ ወለዱ። ጊዮርጊስ ብለውም ስም አወጡለት። ጊዮርጊስ አድጎ ዕድሜው

⁶⁹ ገድለ አባ ጊዮርጊስ ዘጋሥጫ እና ገድለ አባን በጸሎተ ሚካኤል። ገጽ 26

ለትምህርት ሲደርስ አባቱ ወደ ሐይቅ እስጢፋኖስ ገዳም ይዘውት መጡ። አባ ሠረቀብርሃን ለተባሉት መምህር እንዲያስተምሩላቸው ሰጧቸው። የመጀመሪያውን የመንፈሳዊ ትምህርት የተከታተሉት ከአባታቸው ዘንድ እንደሆነ የተተረከባቸው ድርሳናት አሉ። እንደ ድርሳናቱ ከሆነ ከአባታቸው ዘንድ ከተማሩ በኋላ በ1341 ዓ.ም በዐጤ ዳዊት ዘመነ መንግሥት ወደ አገራችን ከመጡት ከአቡነ ሰላማ እጅ ዲቁናን ተቀብለዋል። ወደ ሐይቅ እስጢፋኖስ የመጡትም ከዚህ በኋላ የነገረ ሃይማኖትን ትምህርት ለመከታተል ነው።

ጊዮርጊስ ወደ ሐይቅ እስጢፋኖስ የመጡት በሕጻንነታቸው ፊደል ሳይቆጥሩ ነው ብለው የሚተርኩትም ሆኑ ዲቁና ከተቀበሉ በኋላ ነው የሚሉት ድርሳናት በአንድ ነገር ይስማማሉ፤ ጊዮርጊስ ሐይቅ የመጡበት ትምህርት ቀላል ሊሆንላቸው አልቻለም በማለት። በተጨማሪም ድርሳናቱ በሐይቅ የነበሩት መምህሩ አባ ሠረቀ ብርሃን መሆናቸውን ይገልጻሉ።

የሐይቅ እስጢፋኖስ ገዳም ዐቃቤ ሠዓት የሆኑት መምህር ሠረቀ ብርሃን ጊዮርጊስ ትምህርት አልገባቸው ብሎ ሲቸገሩ “የቤተ መንግሥት ትምህርት አስተምረው የቤተ ክህነቱ አልገባውም” ብለው ለአባቱ ለሕዝበ ጽዮን መልሰውለታል። አባትም “በስለት ያገኘሁት ልጅ ነው በገዳሙ ሆኖ እግዚአብሔርን ያገልግል” ብለው መልሰውላቸዋል። ጊዮርጊስ በአባታቸው ውሳኔ ከመደሰት በቀር አልተከፉም ነበር።

አባ ጊዮርጊስ በገዳሙ ውስጥ ከፍተኛ የጉልበት አገልግሎት እየሰጡ በቅድስት ድንግል ማርያም ሥዕል ስር እየተደፉ እየተቀኑ አልፍ አልፍ ጊዜ ይሰገዱ ነበር። ከዚህ ትጋትና ተማጽኗቸው ባሻገር የኪነ ሕንጻ ሙያ እንዳላቸው ያስመስከሩበትን ከአለት የተፈለፈለ ቤተ ክርስቲያን ሠርተዋል። በገዳሙ ያሉ መነኮሳት በተግባራቸው ከማመስገን ይልቅ በትምህርት የመቀበል አቅም ውስንነታቸው ይዘልፏቸው ነበር። እሳቸው ግን በልባቸው አንዳችም ቂም ሳይኖር ስድባቸውን እንድትፍቅላቸው ቅድስት ማርያምን እንባቸውን እያፈለሱ ይማጽኑ ነበር።

ጊዜው ሲደርስ ቅድስት ድንግል ማርያም ሱባኤ በያዙበት ሰባተኛ ቀን ላይ ቅዱስ ዮሐንስን አስከትላ መጣች። በቅዱስ ዑራኤል ጽዋዓ ልቡና አጠጣቻቸው። ጊዮርጊስም

ከዚህ በኋላ እጅግ በሚያስደንቅ ፍጥነት ትምህርት የመቀበል አቅማቸው ከፍተኛ ሆነ። በርካታ ምሥጢራት ተገለጡላቸው።

ከዘመን ዘመን እየተሸጋገሩ ለትውልድ የተላለፉ ከኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ባሻገር ለአገራችን ከፍተኛ የሥነ ጽሑፍ ቅርሶች የሆኑ ዐሥራ ሁለት መጽሐፍትን ደረሱ። በጻድቁ ገድል ላይ እንደተዘረዘረው መጽሐፍቶቻቸው ፕላቲ ብርሃን፣ መጽሐፈ ምሥጢር፣ መጽሐፈ ብርሃን የመዓልትና የሌሊት ሠዓታት፣ አርጋኖን ውዳሴ፣ ውዳሴ መስቀል፣ እንዚራ ስብሐትና ሕይወተ ማርያም፣ ተዓምርተ ብርሃን /ተአምኖ ቅዱሳን/፣ ጸሎተ ፈትቶ፣ ውዳሴ ሐዋርያት፣ ፍካሬ ሃይማኖት፣ ውዳሴ ስብሐት እንዲሁም ቅዳሴያት ናቸው።

ጊዮርጊስ የኋላ ኋላ በተሰጣቸው ትምህርትን በፍጥነት የመቀበል ፀጋ በሐይቅ እስጢፋኖስ የሚሰጠውን ትምህርት በስኬት አጠናቀቁ። የቅዱስ ያፌድንም ዜማ ጠነቀቁ። ቤማን ከመማር አልፎ ወደ ደብረ ነጎድንድ ሐይወት ለማስተማርም ችለዋል። ቤማን የተማሩት ከያፌድ ጀምረን ስንቆጥር ለባተኛ ተርታ ላይ በምናገኛቸው መምህር በአባ ጌራ አማካይነት ነው። ይህን ታሪክ ለማጠናከር የሚከተለውን አንቀጽ አስፍራለሁ።

“ታላቁ ኢትዮጵያዊ ሊቅ ቅዱስ ያፌድ ሰዊሮስን፣ ሳዊሮስ እንድርያስን፣ እንድርያስ በልዳዶስን፣ በልዳዶስ ኬፋን፣ ኬፋ ገብረ ኢየሱስን፣ ገብረ ኢየሱስ አባ ጌራን፣ አባ ጌራ አባ ጊዮርጊስ፣ አባ ጊዮርጊስ ልሳነ ዕፍረትን እንዳስተማሩና ከዚያ በኋላ የቅዱስ ያፌድ የዜማ ትምህርት በመላ ኢትዮጵያ እንደተስፋፋ ይነገራል።”

መጽሐፈ ምሥጢር ዘአባ ጊዮርጊስ፡ 2001 ዓ.ም አዲስ አበባ፡

አባ ጊዮርጊስ በርካቶችን በእውቀት ያነፀና የቀረፁ ሲሆን ከቤተ መንግሥቱ ሰዎች ብዙዎችን አስተምረዋል። በተለይ ዙፋን ከያዙት መሐከል ዐጤ ቴዎድሮስ /ቀዳማዊ/፣ ዐጤ ይስሐቅ፣ ዐጤ ዘርዓ ያዕቆብና ዐጤ እንድርያስ ይጠቀሳሉ። ከእነዚህም ውጪ ያሉትን የነገሥታት ልጆች በተለይም ይስሐቅ፣ ቴዎፍሎስ፣ ሀብተ ኢየሱስ፣ ሕዝቅያስ፣ ኢዮስያስ፣ እንዲሁም የዐጤ ዘርዓ ያዕቆብ ሌት ልጅ የሆነችዋን ልዕልት እሌኒን አስተምረዋል።

ነገሥታቱና መኳንንቱ የጊዮርጊስን ታላቅነት ሲያዩ ልባቸው በአድናቆት ተሞልቶ ነበር። በተለይም ዐጤ ዳዊት ከማድነቅም ባለፈ መልኩ ሊዛመዳቸው ፈልጓል። በመሆኑም ልጁን ሊድርላቸው ተነስቶ ነበር። ሀሳቡን እውን ለማድረግም በተደጋጋሚ ጠይቋቸዋል። ጊዮርጊስ በድንግልና መኖርን ይመርጦ ስለነበር ከጥያቄው ለመሸሽ ወደ አባ በጸሎተ ሚካኤል ገዳም ሔዱ። ገዳሙን በመሠረቱት በአባ በጸሎተ ሚካኤል መቃብር ቤት ተቀምጠው እግዚአብሔርን ከሚያገለግሉት ከአባ ቴዎድሮስ እጅ ምንኩስናን ተቀበሉ። እንደገድላቸው አተራረክ ከሆነ ምንኩስናን ከመቀበላቸው አስቀድሞ በራሳቸው እጅ የመነኩሴ የአመክሮ ልብስ ሰብሰዋል። ይህን ለማድረግ የፈለጉት ልጁን አግባ ከሚለው ከንጉሡ የየዕለት ጥያቄ ለማምለጥ ነበር። ሀሳባቸው ግቡን መትቶ ንጉሡ የመነኩሴ ልብስ ሰብሰው ባያቸው ጊዜ ጥያቄውን እርግፍ አድርጎ ትቷል።

አባ ጊዮርጊስ ምንኩስናውን ከተቀበሉ በኋላ ወደ ተወለዱበት ቀዩ ወደ ሸገላ መጥተዋል። በቦታው ሲያስተምሩ ቆይተዋል። አባ ጊዮርጊስ የድርሰት ሥራቸውን የጀመሩት ከዚህ በኋላ ነው። በሸገላ መጥተው የአገሩን ሰው ሁሉ እያስተማሩ ሳለ ድንገት በመጣ በሽታ ይታመማሉ። ሌሊቱንም ሐዋርያት ጴጥሮስ ወ ጳውሎስ መጥተው ልንወስድህ ነው አሏቸው። እሳቸውም የድርሰት ሥራዬን ልጨርስ እግዚአብሔርንም በሚገባ ላመስግን ብለው ለጊዜው እንዲተዋቸው ተማጸኑ። ጴጥሮስ ወ ጳውሎስም ተማጽኖቸውን ለምተው ትተዋቸው ሔዱ። ከዚህ በኋላ የድርሰት ሥራቸውን በብርቱ መንፈስ ተያያዙት።

በድርሰት ሥራዎቻቸው ላይ ከአብዛኛው የክፍተኛ መደብ አባላት ጋር ግጭት ውስጥ ገብተዋል። የዚህ መነሻው ደግሞ አባ ጊዮርጊስ ደሃውን ከመኳንንቱና ከነገሥታቱ እኩል አድርገው በማየታቸው ነው። በተጨማሪም የንጉሡ ባለቤቶች ሥጋ ወ ደሙ ሲቀበሉ በተዘጋጀላቸው ዙፋን ላይ እንደተቀመጡ ስለነበር በግልጽ ተቃውሞ ተነስተው ወደ ካህናቱ እየቀረቡ እንዲቆርቡ አደረጉ። በዚህም የተነሣ እስከ ንጉሡ ነገሥቱ ድረስ ክስ ቀርቦባቸዋል። ክሱ የቀረበላቸው ንጉሥ የሚወስኑት ተቸግረው የነበረ ቢሆንም ከአካባቢው ዞር ማድረግ እንዳለባቸው በማመን የንቡረ እድነት ማዕረግ በመስጠት ዳሞት ውስጥ ለሚገኝ ቤተ ክርስቲያን አለቃ አድርገው ሰደዷቸው።

በዚህ ጊዜ አባ ጊዮርጊስ ሙሉ ትኩረታቸውን በድርሰት ሥራቸው ላይ አድርገው ነበር። በተለያዩ ጊዜያት የሚነሱ የሃይማኖት ክርክሮች ስለነበሩ ከድርሰቶቻቸው መሐከል ለአነዚህ ክርክሮች መልስ የሚሰጡ ነበሩበት። በክርክሩ ዙሪያ ላይ መልስ የሰጡት በብዕር ብቻ ሳይሆን በአንደበታቸውም በአደባባይ ክርክር ነበር። በተለይ ቤቱ ከተባለው ሰው ጋር እስከ ንጉሡ ችሎት ድረስ የቀረበ ክርክር አድርገዋል።

ይህ ክርክር በንጉሡ ዘንድ ተቀባይነት አግኝቶ ጳጳሱ በተገኙበት እንዲካሄድ ስለተፈለገ ጳጳሱ ወደ ቤተ መንግሥቱ እንዲመጡ መልዕክተኛ ይላክባቸዋል። በዚህ ጊዜ ቤቱ ንጉሡ ሃይማኖት መካዳቸውን ገልጾ ጳጳሱ እንዲመጡ መልዕክተኞችን ይሰድዳል። ወደ ቤተ መንግሥቱ ሔደም አባ ጊዮርጊስ “ንጉሡ ሃይማኖት ክዷል” ብሎ ወደ ጳጳሱ መልዕክት ልኳል ብሎ የሐሰት ወሬ ያቀርባል።

ንጉሡ ዐጤ ዳዊት መልዕክተኞቹ የያዙትን ደብዳቤ አስመጥቶ ካነበበ በኋላ አባ ጊዮርጊስ እንዲገረፉ አድርጓቸዋል። በእስርም እንዲማቅቁ ወስኖባቸዋል። አባ ጊዮርጊስ ከእስር ቤት ሊወጡ የቻሉት ዳዊት ከሞተ በኋላ ዐጤ ቴዎድሮስ ሲነግሥ ነው።

ዐጤ ቴዎድሮስ የመምህሩን የአባ ጊዮርጊስን ታላቅነት ያውቅ ስለነበር ከእሥር አስፈትቶ በአጠገቡ አስቀመጣቸው። እሳቸው ግን ከቤተ መንግሥት አካባቢ ለመራቅ በመወሰናቸው ወደ ዳሞት ሔደዋል። በዳሞትም በማስተማር ላይ ሳሉ ምቀኛ ተነስቶባቸው ወደ በረሃ እንዲጋዙ ተደረገዋል። ከግዙት የተመለሱትም በሌላኛው ተማሪያቸው በነበረው ንጉሥ በዐጤ ይስሐቅ ዘመነ መንግሥት በ1399 ዓ.ም ገደማ ነው።

ንጉሡ ጊዮርጊስን ወደ ጋሥጫ ሲያመጣቸውም ጤንነት አልነበራቸውም። ይሁን እንጂ የድርሰት ሥራቸውንና ጾም ጸሎታቸውን አሁንም አላቋረጡም ነበር። በዐጤ ይስሐቅ ዘመንም ለሦስተኛ ጊዜ ከቤተ መንግሥቱ ሰዎች ጋር በምቀኞች በተወጣነ ሴራ ተጣልተዋል።

፴፩.አባ ጊዮርጊስ

መነሻው ፍካሬ ሃይማኖት የሚለው መጽሐፋቸው ነው። ይስሐቅም ውኃ ወደ ማይገኝበት ቦታ እንዲጋዙ አድርጓቸዋል። ንጉሠ-የጌላ ጌላ ተፀዕኖ አባ ጊዮርጊስን ከግዞት እንዲመልሷቸው ትዕዛዝ አስተላለፈ። ትዕዛዙን የተቀበሉት ምቀኞች ሞቷል ብለው መልዕክት አመጡለት። ንጉሡም አዘነ።

አባ ጊዮርጊስ በቤተ መንግሥቱ መሞታቸው እንደተነገረ ደቀ መዝሙራቸው ሲነግራቸው በሕይወት መኖራቸውን የሚገልጽ ደብዳቤ ጽፈው ልከውለታል። ደብዳቤው የተላከው በአውሎ ነፋስ ሲሆን አውሎ ነፋሱ ደብዳቤውን በድንኳን ውስጥ በተቀመጠው ንጉሥ እግር ላይ አስቀመጠው። ደብዳቤው መተት መስሎት ሊያቃጥለው ከእሳት ጨመረው። ነገር ግን ሳይቃጠል ቀረ። ከውኃም ወረወረው አልተበላሸም። ጌላም ከአባ ጊዮርጊስ የመጣ ደብዳቤ መሆኑን በማረጋገጥ ደነገጠ። ወዲያውም ፈጣን እርምጃ ወሰደ። የቀድሞዎቹን መልዕክተኞች ወህኒ ቤት ጨምሮ አባ ጊዮርጊስን አስመጣ።

ዐጤ ይስሐቅ ምድረ ሰዎን የተባለውን ቦታ በርስትነት ሰጥቷቸው ነበር። በዘመናቸው ፍጻሜ አካባቢም ዐጤው የመናገሻ ማርያምን አሠርቶ ስለነበረ አባ ጊዮርጊስ እንዲባርኩለት ሲጠራቸው ታመው ነበር። ሕመማቸውን ችለው ወደ

ንጉሡ ተጓዙ። ሕመማቸው እጅግ ፀንቶ ነበርና በአልጋ ላይ ሆነው ቤተ ክርስቲያኗን ዞረው ባረኩ። ለደቀ መዛሙርቱ ራሳቸው ባሠሩት ጋሥጫ ቤተ ክርስቲያን እንዲቀብሯቸው ተናዘዙ። ደቀ መዛሙርቱ በሕይወት ወደ ጋሥጫ ይዘዋቸው ቢመለሱም ሐምሌ 7 ቀን 1420 ዓ.ም ልክ በተወለዱበት ዕለት በ80 ዓመታቸው አረፉ።

ምንጭ

- ኀ/አግዚእ አለፋ፣ ኀ/ማካኤል ወ/አምላክ፣ ዳንኤል ሰ/ማካኤል። ገድለ አባ ጊዮርጊስ ዘጋሥጫ እና ገድለ አቡነ በጸሎተ ሚካኤል። ማኅበረ ቅዱሳን፣ 2004 ዓ.ም፣ ገጽ 50፣ 51።
- የግራኝ አሕመድ ወረራ። ገጽ 388
- የቅዱሳን ታሪክ ቁጥር 1። ገጽ 90፣91
- ጌደለ ማርያም። /ትርጓሜ/ መጽሐፈ ምስጢር። አዲስ አበባ፣ 2000 ዓ.ም ማኅበረ ቅዱሳን ገጽ 1-11
- ሐዋዝ ብርሃን ወልደ ሚካኤል። መጽሐፈ ምስጢር ዘአባ ጊዮርጊስ። አዲስ አበባ። 2001 ዓ.ም ብ.ቤ.መ
- አማርኛ የቤተ ክርስቲያን መዝገበ ቃላት። ቁጥር 2 ገጽ 74

15. ጨርቆስ ኢየሱስ ቤተ ክርስቲያን

ጨርቆስ ኢየሱስ ቤተ ክርስቲያን መገኛው በሰሜን ሸዋ አገረ ስብከት በባሶና ወረና ሲሆን ልዩ ስሙ ጨርቆስ ኢየሱስ ይባላል። ታሪክ እንደሚናገረው ከሆነ ይህ ቤተ ክርስቲያን የተሠራው ዛሬ ደብረ ብርሃን ከተማ እምብርት ላይ ከሚገኘው ደብረ ብርሃን ሥላሴ ቤተ ክርስቲያን ቀጥሎ በ1436 ዓ.ም ነው። የተከሉትም በተጠቀሰው ንጉሥ ዐጢ ዘርዓ ያዕቆብ ናቸው።

ንጉሡ ቤተ ክርስቲያኑን እንደመሠረቱት የተሰጠው ስም የወግዳው የማርዖይ ኢየሱስ የሚል ነበር። በኢማም አሕመድ ዘመን የጥፋት ሰለባ ከሆኑት የሸዋ አብያተ ክርስቲያናት መሐከል አንዱ ጨርቆስ ኢየሱስ ነው። ኢማም አሕመድ ቤተ ክርስቲያኑን በእሳት

ሲያቃጥለው ታቦተ ሕጉ በዋሻ ውስጥ ተደብቆ ኖሯል። ታቦተ ሕጉ አባ ጨርቆስ በተባሉ አባት ጠባቂነት በዋሻው ውስጥ ቆይቷል። ታቦቱ በአጠቃላይ በዋሻ ውስጥ የቆየው ለ282 ዓመታት ያህል ነው።

ከአክሲህ ዓመታት በኋላ ንጉሥ ሣህለ ሥላሴ በ1805 ዓ.ም የሸዋን አልጋ ሲይዙ አባ ጨርቆስ ታቦቱን ከተሸሸገበት ዋሻ አውጥተው ለንጉሡ አስረክበዋል። ቤተ ክርስቲያንም ተሠርቶለት በታላቅ ድምቀት ከብሯል። ከዚህ ጊዜ ጀምሮ የቀድሞ ስሙ /የወግዳው ማርቦይ ኢየሱስ የሚለው/ ተቀይሮ ሲጠብቁት በኖሩት አባት ስም ጨርቆስ ኢየሱስ ተሰኝቷል።

፴፭.የጨርቆስ ኢየሱስ ቤተ ክርስቲያን ተካይ ዐጤ ዘርዓ ያዕቆብ

ኢማም አሕመድ ቤተ ክርስቲያኑን ያቃጠለበት ዘመን ይህ ነው ተብሎ የሚጠቀስ አይደለም። ነገር ግን በንጉሥ ሣህለ ሥላሴ ዘመን ከዋሻ ወጥቶ በአዲስ ቤተ ክርስቲያን ከከበረበት ዘመን ላይ በዋሻ ቆይቷል የተባለበትን ዘመን ብንቀንስ የተቃጠለበትን ዘመን ለመገመት ይረዳል። በመሆኑም አሕመድ በ1523 ዓ.ም ዛሬ ጨርቆስ የሚባለውን የቀድሞውን የወግዳው ማርቦይ ኢየሱስ ቤተ ክርስቲያን አቃጥሎታል ማለት ነው።

ምንጭ

- የቤተ ክርስቲያን መረጃዎች፡፡ ገጽ 636
- የሴፍ ሣህሌ፡፡ የደረፎ ቅድስት ማርያም ቤተ ክርስቲያን ታሪክ፡፡ /ያልታተመ/

በኮምፒውተር የተጻፈ፡፡

16. አማን ደብረ ሐንታ ገዳም

አማን ደብረ ሐንታ አቡነ ገብረ ማርያም ገዳም መገኛው በደቡብ ወሎ አገረ ስብከት በጃማ ወረዳ ነው፡፡ ጃማ ከአዲስ አበባ 260 ኪሎ ሜትር የሚርቅ ቦታ ሲሆን ገዳሙ የተመሠረተው በዐሥራ ሁለተኛው መቶ ክፍለ ዘመን ነው፡፡ መሥራቹ ደግሞ አቡነ ገብረ ማርያም ናቸው፡፡

አቡነ ገብረ ማርያም

❖ አቡነ ገብረ ማርያም ገዳር 24 ቀን ልዩ ስሙ ቀያ በተባለው ቦታ ተወለዱ፡፡ አባታቸው በዐጤ ይኩኖ አምላክ ዘመነ መንግሥት በጸምና በጸሎት ተወስነው የኖሩት ኒቆዲሞስ ናቸው፡፡ እናታቸው ደግሞ አመተ ማርያም ይባላሉ፡፡ እኚህ ጸድቅ ኢትዮጵያዊ አባት በወላጆቻቸው ቤት ሕገ እግዚአብሔርን ጠንቅቀው አውቀዋል፡፡ አቡነ ገብረ ማርያም ገና በልጅነት ዕድሜያቸው ራዕይ በማየት ከእረኝነት ቦታ ተጠርተው የምናኔን ሕይወት አሐዱ ብለው ጀምረዋል፡፡ ወደ ታላቁ ገዳምም ወደ ደብረ ሊባኖስ መጥተዋል፡፡ በደብረ ሊባኖስም በአቡነ መርሐ ክርስቶስ እጅ መነኩሱ፡፡

ጸድቁ በደብረ ሊባኖስ ቆይታቸው ድውያንን እየፈወሱ፣ ሙታንን እያስነሱ፣ የተለያዩ ተጓምራትን ሠርተዋል፡፡ ወደ ተለያዩ ቦታዎችም በመንቀሳቀስ ወንጌልን ሰብከዋል፡፡ ኢ አማኒያንን አስተምረው ወደ እምነት መልሰዋል፡፡ ከተዘዋወሩባቸውና ዛሬ ላይ በስም ከሚታወቁት ቦታዎች መሐከል ጎሽ፣ ቀያ፣ ምድረ ግልም፣ አገረ ማርያም /የዛሬዋ ሾላ ገበያ የወረዳው ከተማ ነች፡፡/ መርሐቤቴ፣ ደምቃ፣ ቴሉ በግንባር ቀደምትነት ይጠቀሳሉ፡፡

አቡነ ገብረ ማርያም ስብከተ ወንጌልን ከማዳረስ ባሻገር ዛሬ ለኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ትልቅ አገልግሎት እየሰጠ ያለ መጽሐፍም አዘጋጅተዋል፡፡

መጽሐፉን ከአባ ጽጌ ድንግል⁷⁰ ዘደብረ ብሥራት ጋር በመሆን ያዘጋጁት ሲሆን መጠሪያው ማጎሌተ ጽጌ ይሰኛል። ማጎሌተ ጽጌ ልክ እንደዳዊት መዝሙራት ሁሉ 150 አድርገው የደረሱት ሲሆን አባቶች በጽጌ ወቅት ለዐርባ ቀናት ያህል ለአገልግሎት ይጠቀሙበታል። ጻድቁ መጽሐፉን ለማዘጋጀት የበቁት ራሳቸው በመሠረቱት በደብረ ሐንታ ገዳም ነው።

ዘመነ አባ ጽጌ ድንግልና አባ ገብረ ማርያም በአገልግሎት ይበልጥ እየተባበሩና እየጠነከሩ የመጡበት ነበር። ዘመነ ጽጌንም ሳይለያዩ በአንድ ላይ ማገልገል ነበር። አንድ ዓመት አባ ገብረ ማርያም የክረምት መውጫና የዘመነ ጽጌ ዋዜማ በሆነው መስከረም 25 ቀን ከደብረ ሐንታ መጥተው ደብረ ብሥራት ገዳም ያድሩና ከመስከረም 26 እስከ ገዳር 5 ቀን ያለውን የ40 ቀን የዘመነ ጽጌ አገልግሎትን አብረው ከአባ ጽጌ ድንግል ጋር ይፈጽማሉ። በመጨረሻም ገዳር 8 ቀን ወደ ደብረ ሐንታ ይመለሳሉ። የሚቀጥለው ዓመት ዘመነ ጽጌ ሲደርስ ደግሞ አባ ጽጌ ድንግል ለጉዞ ይነሣሉ።

አባ ጽጌ ድንግል ልክ እንደ አባ ገብረ ማርያም ከደብረ ብሥራት ተነሥተው ወደ ደብረ ሐንታ ይሔዱና አገልግሎቱን ሲጨርሱ ይመለሳሉ። እንዲህ እንዲህ እያሉ አባ ጽጌ ድንግል ከአጋራቸው ከአባ ገብረ ማርያም ጋር በፍቅርና በትህትና ከተገናኙበት ጊዜ ጀምሮ እስከ ዕለተ ዕረፍታቸው ድረስ ሲያገለግሉ ኖረዋል።

ጻድቁ አቡነ ገብረ ማርያም በሕይወት ዘመናቸው በርካታ መንፈሳዊ ተግባራት አከናውነዋል። ለአብነት ያህል በደብረ ሐንታ ገዳም አቅራቢያ የቁስቋምን፣ የዐርባዕቱ

⁷⁰ - ቀድሞ የአይሁድ እምነት ተከታይ ነበር። ይህ ሰው በአንዲት እለት ለአደን በወጣበት ደንስ በተባለ ጫካ እጅግ የሚያስደንቅ ነገር ተመለከተ። ፊቷ በአበባ የተከበበ፣ የሚረኝና እይታን የምትሰብ የቅድስት ድንግል ማርያም ሥዕል ነበር የተመለከተው። በአየው ነገር ተደንቆ ወደ ሥዕሏ ተጠጋ። በሥዕሏ የአሳሳል ጥበብና ድንቅ ውበት ተመስጦ እየተመለከታት ሳለ አንድ ለአደን አብርት የወጣ ወጣት ባልንጀራው መጣ። «አንተ ከዚህ ምን ትሠራለህ?» ብሎም ጠየቀው። ተጠለናም «ክርስቲያኖች የሚመኩባትን ሥዕል ነው እንደዚህ አፍጥሞህ የምትመለከተው?» ብሎ ሥዕሏን በበትር ሲመታት ወደያውኑ ተቀስፎ ሞተ። ቀድሞ በውበቷ ተመስጦ የነበረው ወጣትም በተመለከተው ተአምር ተደንቆ እያለ በአበባ የተከበበ ነጭ ወፍ መጥቶ «አንድ ቀይ መነኩሴ መጥቶ እስከሚያነሳት ድረስ ጠብቅ» ብሎት ተሰወረ። በነጭ ወፍ ተመስሎ ወጣቱን ያነጋገረው ቅዱስ ሩፋኤል ነው። ወዲያውኑ አንድ ቀይ መነኩሴ ከደብረ ብሥራት ገዳም ወደ ይፋት ሲመጡ ከወጣቱ ጋር ተገናኙ። እኒያ መነኩሴ አቡነ ዜና ማርቆስ ነበሩ። ጌላ ላይ አቡነ ዜና ማርቆስ በነበራቸው የብሉይ እና የሐዲሳት ዕውቀት አስተምረው አሳመኑት። በመቀጠልም አጥምቀው አመነኩሱት። ስሙንም ጽጌ ድንግል ብለው ሰይሙት። ጽጌ ድንግል ከመባሉና ከመመንኮሱ በፊት ስሙ ጽጌ ብርሃን ነበር። እሱም ምሁረ ኦሪት ስለነበር ሐዲስን ክእለት ዜና ማርቆስ ተማረ። ከእሳቸውም ጋር በመሆን እየተዘዋወረ ወንጌልን ማስተማር ጀመረ።

እንስሳን፤ መቅደስ ማርያምን ኮራ ማርያምን እና ዛሬ ላይ በሰባቸው ስም የተሰየመው ብቸኛ ገዳም አማን ደብረ ሐንታ አቡነ ገብረ ማርያምን ገዳም ተክለዋል።

አቡነ ገብረ ማርያም ይህን ገዳም ከመገደማቸው በፊት ሲመጡ ዙሪያው ገደል ነበር። መግቢያ አልነበረውም። ነገር ግን እሳቸው ሲያዩት እጅግ በመደሰታቸው ይሒ ቦታ ኢማን ነው /አውነት/ ብለው በመስቀላቸውም ሲባርኩት ይክፈላል። ያኔ በመስቀላቸው የክፈሉት ቦታ ዛሬ መንገድ ሆኖ ያገለግላል። ቤተ መቅደሱ የተተክለበትና የጻድቁ አጽም ያረፈበት ቦታ ከሥሩ ውኃ እንደሆነ ይነገራል። ጻድቁ አፋፍ ላይ ሆነው እንኳሌያቸውን ሲወረውሩትና መሬት ሲያርፍ ውኃ ፈንድቷል።

አቡነ ገብረ ማርያም መንፈሳዊ አገልግሎታቸውን ከፈጸሙ በኋላ ያረፉት በደብረ ሊባኖስ ገዳም ነው። ነገር ግን ኋላ ላይ አጽማቸው ፈልሶ ወደ ቦታው ደብረ ሐንታ መጥቷል። ሁሌም በየዓመቱ አጽማቸው ፈልሶ በመጣበት ዕለት የካቲት 8 ቀን ታላቅ ክብር ይደረጋል።

አማን ደብረ ሐንታ ገዳም ሲመሠረት በወቅቱ ከዐራት መቶ በላይ የሚሆኑ መነኮሳት እንዲሁም ዐራት ጉባኤ ቤቶች ነበሩት። ያኔ በቂ መተዳደሪያ የነበረው ገዳም ዛሬ ላይ ምንም ዓይነት መተዳደሪያ የለውም። ለአገልጋዮቹ በዓመት እንዴ /ለካህናት 500 ለዲያቆናት 400 ብር/ ብቻ ደሞዝ ይክፈላቸዋል።

አማን ደብረ ሐንታ አቡነ ገብረ ማርያም ገዳም በኢማም አሕመድ ዘመን የጥፋት ሰለባ ከሆኑት አድባራትና ገዳማት መሐከል አንዱ ነው። የዘማቹ ኃይል በርካታ ቅርሶችንና ንዋያት ቅድሳትን ከዘረፈ በኋላ አቃጥሎታል። ይህ ገዳም እንደገና የቀናው ከአምስቱ ዓመት የፋሽስት የወረራ ዘመን በኋላ ነው። ያቀኑትም የአካባቢው ተወላጅ የሆኑት አቶ ተሾመ ዮሐንስ፣ አቶ አንጋና ደምስ ገብረማርያም የተባሉት ባለቱሩፋቶች ናቸው። በዚህ ጊዜ በሀገር የተከፈለውን ጣሪያ ደግሞ መልእክ ሰላም ዳኛቸው ካሣሁንና አቶ አልታዩ ተክለ ሃይማኖት ለወቅቱ ሊቀ ጳጳስ ብፁአ ወቅዱስ አቡነ ተክለ ሃይማኖት ሁኔታውን በማስረዳት በቆርቆሮ አስቀይረውታል። በወቅቱ ቅዱስነታቸው 3ሺህ ብር እንዲሁም ለካህናቱ የሚሆን አልባሳት ሰጥተውታል።

ቤተ ክርስቲያኑ የተቃጠለበትን ትክክለኛ ቀን አስመልክቶ የግራኝ አሕመድ ወረራ በሚል መጽሐፋቸው ተክለ ጻድቅ መከራያ ደራሲው የማይታወቅን በአዋጅ ያለ ጽሑፍ

ምንጭ አድረገው ገዳር አንድ ቀን እንደሆነ አስፍረዋል። በምንጩ መሠረት ደብረ ሐንታ የሚለው ስም ደብረ ሐንታ ተብሎ ይገኛል።

ምንጭ

- ማለዳ ዋሲሁንና ጌታቸው በቀለ። ሐመር። 19ኛ ዓመት ቁ. 12 ማያዝያ 2004 ዓ.ም
አማን ደብረ ሃንታ አቡነ ገብረ ማርያም ገዳም።
- የግራኝ አሕመድ ወረራ። ገጽ 388
- ዘክርስቶስ ጸጋየ። ስምዐ ጽድቅ። ገብረ ነገር፣ አቡነ ዜና ማርቆስ። ቅጽ 20 ቁ. 262
አዲስ አበባ፣ ታኅሣሥ 1-15 2005። ሜጋ ማተሚያ ድርጅት
- ቶማስ በየነ። «አባ ጽጌ ድንግል»። የቴሌቪዥን ዘጋቢ ፊልም ጽሑፍ። አዲስ አበባ፣
2005 ዓ.ም።

17. ዐፀደ ቅዱስ ሚካኤል ቤተ ክርስቲያን

ዐፀደ ቅዱስ ሚካኤል ቤተ ክርስቲያን መገኛው ጥልቅ ከሚባል ስፍራ ፈጠጋር ውስጥ እንደሆነ ይነገራል። ቦታው ስመ ገናናው ንጉሥ ዐጤ ዘርዓ ያዕቆብ የተወለዱበት አካባቢ ነው። ዘርዓ ያዕቆብ 1426 ዓ.ም መንበረ መንግሥቱን ከያዙ በኋላ በዚህ አካባቢ ሁለት አብያተ ክርስቲያናትን አሠርተዋል። ከእነዚህ ሁለት አብያተ ክርስቲያናት መሐከል አንደኛው ይህ ዐፀደ ቅዱስ ሚካኤል ቤተ ክርስቲያን ሲሆን ሁለተኛው ደግሞ መርጡለ ሚካኤል ነው። ዐፀደ ሚካኤል ከረባዳማው ቦታ የተሠራ ነበር።

መርጡለ ሚካኤልንም ሆነ ዐፀደ ሚካኤል ቤተ ክርስቲያን የሚያስተዳድሯቸው አንድ ሊቀ ካህናት ናቸው። አብያተ ክርስቲያናቱ በኢማም አሕመድ ዘመን የጥፋት ሰለባ ሆነዋል። አብያተ ክርስቲያናቱ ተመልሰው እንዳልተሠሩ ይታመናል።

ምንጭ

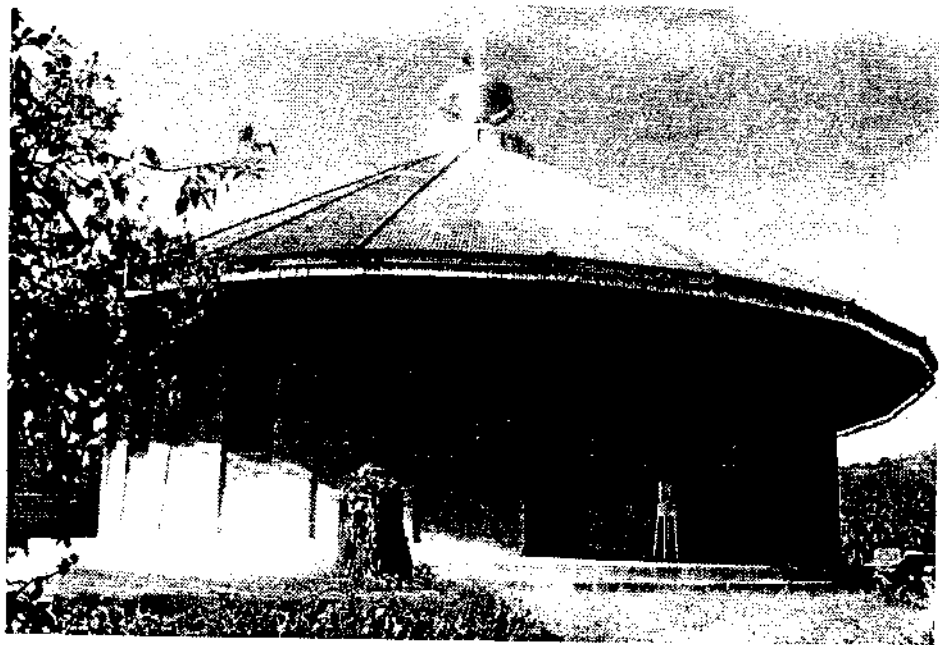
- የቤተ ክርስቲያን መረጃዎች። ዝኒ ከማሁ ገጽ 385
- የአማርኛ የቤተ ክርስቲያን መዝገበ ቃላት። ቅጽ 9 ገጽ 112

18. ደብረ እግዚአብሔር አብ ደብር

ደብረ እግዚአብሔር አብ መገኛው በሐይቅ እስጢፋኖስ ገዳም ምሥራቃዊ ክፍል ወደ አውሳ መሔጃ ላይ ነበር። ይህ ገዳም ታላቁ ደራሲና መምህር አባ ጊዮርጊስ ዘጋሥጫ የዜማ ትምህርታቸውን የቀሰሙበት ቦታ ነው። ገዳሙ እስከ 16ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ድረስ የነበረ ሲሆን በአማም አሕመድ ዘመን በእሳት ተቃጥሏል።

ደብሩ የተደበረው ከፍ ካለ ተራራማ ቦታ ላይ ነበር። ቤተ ክርስቲያኑን የሠራው ዐጤ ድልነዓድ /የአክሱም ዘመነ መንግሥት የመጨረሻው ነጋሚ/ ነው። የተመሠረተበት ዘመን ደግሞ 948 ዓ.ም ነው።

ድልነዓድ ቤተ ክርስቲያኑን ሊያሠራ የቻለው አቡነ ሰላማ ዘአዜብ የተባሉ አባት በአፋር በኩል አድርገው ወደ ወሎ ሲያመሩ /አካሄዳቸው ወደ አክሱም ሳይሆን አይቀርም።/ ሐይቅ እስጢፋኖስ አካባቢ ይደርሳሉ። ቦታውንም ሲያዩት እጅግ ይማረካሉ። ጉዟቸውንም ቀጥለው ከንጉሡ መናገሻ አክሱም ይገባሉ። ከንጉሡም ጋር በተገናኙ ጊዜ የሐይቅ አካባቢ ስላለው የተፈጥሮ መስህብ ተደንቀው ይነግሩታል፤ ያስደንቁታል። ንጉሡም ቦታውን ማየት እንዳለበት በማመን ወደ ሐይቅ እስጢፋኖስ ይመጣል። ይህ ጉዞ የተደረገው ዐጤ ድልነዓድ በነገሠ በሰባተኛ ዓመቱ ነው።

፴፮. ሐይቅ እስጢፋኖስ አቡነ ኢየሱስ ሞዓ አንድነት ገዳም።

ዐጤው ቦታውን በተመለከተው ጊዜ ልክ እንደ ጳጳሱ ሁሉ ወደደው። ቤተ መንግሥቱንም ከአቅራቢያው የመሥራት ሀሳብ መጣበት። ይህን ሀሳቡን ቅድሚያ ከመስጠቱ በፊት ቤተ እግዚአብሔርን ለመሥራት ፈለገ። በሐይቅ ደሴት በስተቀኝ ከሚገኘው ተራራ ላይ ቤተ ክርስቲያን ሠራ። ሕንጻ ቤተ ክርስቲያኑ ተሠርቶ ካለቀ በኋላ በአቡነ ሰላማ ተባርኮ የእግዚአብሔር አብን ጽላት አስገብቶ ቅዳሴ ቤቱን አከበረ። ይህ ቤተ ክርስቲያን ከተመሠረተ በኋላ ከቅዱስ ያሬድ የዜማ ድርሰት ጋር ቀጥተኛ ትይይዝ ነበረው።

ቀድሞ የዜማው ማዕከል የመንግሥት ማዕከላዊ መቀመጫ በሆነችው በአክሱም የነበረ ሲሆን ይህ ቤተ ክርስቲያን በተሠራ ጊዜ ከንጉሡና ከጳጳሱ ጋር በርካታ ካህናት ወደ ስፍራው መጥተው ነበር። ከእነዚህም ካህናት መሐከል የቅዱስ ያሬድን ዜማ ጠንቅቆ ያወቀ አንድ መምህር ነበረበት። ይህ መምህር በተከለው ወንበር ብዙ ደቀ መዛሙርት አፍርቷል። እሱም ባረፈ ጊዜ ተከታዮቹ እየተተካኩ ሲያስተምሩ ቆይተዋል። በመጨረሻም የማስተማር ኃላፊነቱ ከሰባተኛው መምህር ከአባ ጌራ ቀጥሎ ስምንተኛው የዜማ መምህር አባ ጊዮርጊስ ዘጋሥጫ ላይ ደርሷል።

በኢማም አሕመድ ዘመን ከተበዘበዙና ከፍተኛ የቃጠሎ ጉዳት ከደረሰባቸው አብያተ ክርስቲያናት መሐከል አንዱ ደብረ እግዚአብሔር አብ ቤተ ክርስቲያን ነው። ቤተ ክርስቲያኑን የበረበረውና ያቃጠለው ዘሐርቡይ የተሰኘው የአሕመድ የጦር አበጋዝ ሲሆን ወደ ስፍራው የዘመተው በ1531 ዓ.ም ነው።

ዘሐርቡይ የቤተ ክርስቲያኑ ግድግዳ በወርቅ የተለበጠ ጣሪያውም እንዲሁ በወርቅ የተንቀጠቀጠ በመሆኑ ብዙ ወርቅ አግኝቷል። ከዚህም ባሻገር የወርቅ ጥጃ እና አያሌ ከወርቅ የተሠሩ ንዋያት ቅዱሳትን ሰብስቧል። ከቁሳቁሶቹ ውጪ በደብሩ ውስጥ 9900 ወቂት ወርቅ እንዳገኘ ይነገራል። ዘሐርቡይ ይህን ሁሉ ንጹህ ወርቅና በርከት ያለ ከወርቅ የተሠራውን ንዋያት ቅዱሳት ሁሉ ካወጣ በኋላ በቤተ ክርስቲያኑ ላይ እሳት ለቆበታል። ቤተ ክርስቲያኑ ዳግመኛ የመሠራት እድል ሳያጋጥመው እስከዚህ ዘመን ድርሷል።

አንዳንድ ድርሳናት የትክል ዘመኑን በዐጤ ሠይፈ አርእድ ዘመነ መንግሥት ያደርጉታል። እንደነዚህ ድርሳናት ተረክ ከሆነ የቤተ ክርስቲያኑ የሥራት ዘመን ስምንተኛው መቶ ክፍለ ዘመን ላይ ነው። በኢማም አሕመድ ከመጥፋቱ በፊትም የሰባት መቶ ዓመት

ዕድሜ እንዳለው ይነገራል። ይህ ከእውነታው ጋር ይጣረሳል። ዐጤ ሠይፈ አርእድ በስምንተኛው መቶ ክፍለ ዘመን ሳይሆን የነበሩት በዐሥራ ዕራተኛው መቶ ክፍለ ዘመን ነው።

ምንጭ

- የአማርኛ የቤተ ክርስቲያን መዝገበ ቃላት ቅጽ 10 ገጽ 189
- መጽሐፈ ምሥጢር ዘአባ ጊዮርጊስ። ገጽ 3
- የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ ክፍል 2። ገጽ 39፣ 40
- THE DICTIONARY OF ETHIOPIAN BIOGRAPHY. Addis Abeba፡ 1975.

Institute of ethiopian studies. Pagg 48, 49